

Het spel in de stad

Voor een speelnetwerk
in Brussel

LEEFMILIEU BRUSSEL
BIM - BRUSSELS INSTITUUT VOOR MILIEUBEHEER

Het spel in de stad

Voor een speelnetwerk in Brussel

I.	Inleiding	3	3.	Ontwerp en realisatie	54
II.	Speelnetwerkplan	5	3.1	Inrichting en doelgroepen	54
1.	Vaststellingen	6	3.2	Landschappelijke integratie	56
1.1	Kwantitatief	6	3.3	Spelen met de natuur	60
1.2	Ruimtelijk	6	3.4	Transformeren	64
1.3	Kwalitatief	8	3.5	Waterspelen	67
2.	Doelstellingen	11	3.6	Verbeelding aan de macht	73
2.1	Kwantitatief	11	3.7	Schaal	75
2.2	Ruimtelijk	13	3.8	Origineel meubilair	78
2.3	Kwalitatief	15	3.9	Thematiek en identiteit van de locatie	78
3.	Specifieke aspecten van de implementatie van het speelnetwerk	16	3.10	Afsluiting en open ruimte	79
3.1	Integratie van de verschillende hulpmiddelen	16	3.11	Een bijzondere aandacht	80
3.2	Belang van de wijken van de tweede kroon	16	4.	Veiligheid en normen	82
3.3	Gewestelijke polen	16	4.1	Glijbanen	82
3.4	Integratie van het spelgegevens bij het ontwerp van openbare ruimten – Informele speelzones	17	4.2	Schommels	82
III.	Vademecum	19	4.3	Klimrek	83
1.	Voorafgaande fasen	20	4.4	Trapleuningen en relingen	83
1.1	Analyses	20	4.5	Bouten en schroeven	83
1.2	Participatie	32	4.6	Samenvatting van de normen: waarop moet je op een speelterrein letten?	83
1.3	Diversifiëring van de types van speelruimten	39	4.7	Te respecteren technische specificaties	84
1.4	Technische en budgettaire aspecten	45	4.8	Valhoogtes en veiligheidszones	84
2.	Inplanting	49	5.	Bewaking en sociale dynamiek	84
2.1	Keuze van de inplanting	49	IV.	Belang van het speelse element in de stad	89
2.2	Uitstralingsniveau	49	1.	Speelsheid	89
			1.1	Het verschil tussen ‘play’ en ‘game’	89
			1.2	Kinderen en het spel	90
			2.	Sociale belangen	93
			2.1	Stad en kinderen	93
			2.2	Vitale functies van speelruimten	93
			2.3	Sociale functies	93
			2.4	Spelen is voor iedereen	94
			2.5	Spelen in de openbare ruimte	96
			V.	Conclusie	97
			VI.	Bronnen	101
			1.	Referentieprojecten	101
			1.1	Brussel-BE	101
			1.2	Gent-BE	103
			1.3	Antwerpen-BE	107
			1.4	Mechelen-BE	107
			1.5	Rotterdam-NL	108
			1.6	Den Haag-NL	109
			1.7	Otterloo-NL	110
			1.8	Parijs-FR	110
			1.9	Berlijn-DE	112
			1.10	Londen-GB	114
			2.	Bibliografie	115

Inleiding

In een stad is de speldimensie van fundamenteel belang. De stijging van het aantal jongeren en kinderen en de groeiende druk op de openbare ruimte maken een gemeenschappelijke strategie met betrekking tot het voor gezinnen bestemde aanbod onontbeerlijk.

Deze publicatie herneemt de belangrijkste doelstellingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het bijzonder van Leefmilieu Brussel met het oog op de ontwikkeling van een heus Speelnetwerk. Als centraal gegeven van het Groene Netwerk dat specifiek geïdentificeerd wordt aan de hand van zijn doelpubliek, geldt het Speelnetwerk daarbij als een strategie om alle bewoners van het Gewest verspreid over het hele grondgebied voldoende openbare speelruimten van hoge kwaliteit aan te bieden.

Het Speelnetwerk heeft namelijk pas zin als het concreetiseerd wordt in projecten op het terrein. Het ontwerpen en realiseren van een kwalitatieve speelzone, gevrijwaard van de gebruikelijke beperkingen en uitsluitend beantwoordend aan eigen regels, is echter geen kinderspel. Het vergt zowel heel wat menselijke en praktische als theoretische en technische kwaliteiten.

Teneinde bouwheren en ontwerpers bij hun taken ter zake te helpen, stelt deze publicatie daarom een vademecum voor, waarop zij zich kunnen baseren bij het uitwerken van hun project. Zonder volledig te willen zijn, lanceert het een aantal denkpijlers die spelen in een nieuw daglicht plaatsen, waarop zij dan met hun eigen ervaringen en competenties kunnen voortbouwen.

Tot slot komt op het einde van dit werk de kwestie van de (voornamelijk sociale) belangen die hiermee gepaard gaan, in detail aan bod.

Aangezien elke situatie uniek is, kan deze publicatie evenwel op verschillende manieren gelezen worden.

Voor welke invalshoek u uiteindelijk ook opteert, wij reiken u hiermee in elk geval de suggesties aan, die u zullen helpen om uw project in een kinderdroom te veranderen. Want zoals Friedrich Nietzsche het al zei: "In elke man schuilt een kind dat wil spelen."

Dus veel plezier!
Leefmilieu Brussel

↑ [Simon & Tom Bloor, Formula For Living, 2011, Cotham School, Bristol, UK](#)
Foto: Jamie Woodley

Speel- netwerk- plan

1 → Vaststellingen

Leefmilieu Brussel heeft een studie verricht om de situatie van het huidige spelaanbod in het BHG te kennen en doelstellingen te bepalen voor de uitrol van een Speelnetwerk.

1. Kwantitatief

In 2012 telde het Brussels Gewest 130.000 kinderen die oud genoeg zijn voor een speelplein⁰¹ en 299 speelpleinen waar zij terecht kunnen. Dat komt neer op een gemiddelde van 1 speelplein per ca. 435 kinderen.

Wat de jongeren betreft, kan het aantal kinderen die de leeftijd hebben voor de voor hen bestemde infrastructuur (agoraspace, skatepark, ...) geschat worden op 75.000⁰² voor 142 voor hen bedoelde infrastructuur.

01. Het hierbij in aanmerking genomen deel van de bevolking: de kinderen die de leeftijd hebben om naar de kleuter- of lagere school te gaan en die het doelpubliek van de speelpleinen vormen. Het werd geraamd op basis van het schoolbezoekpercentage dat door het BISA werd bepaald in zijn tweede cahier.

2. Ruimtelijk

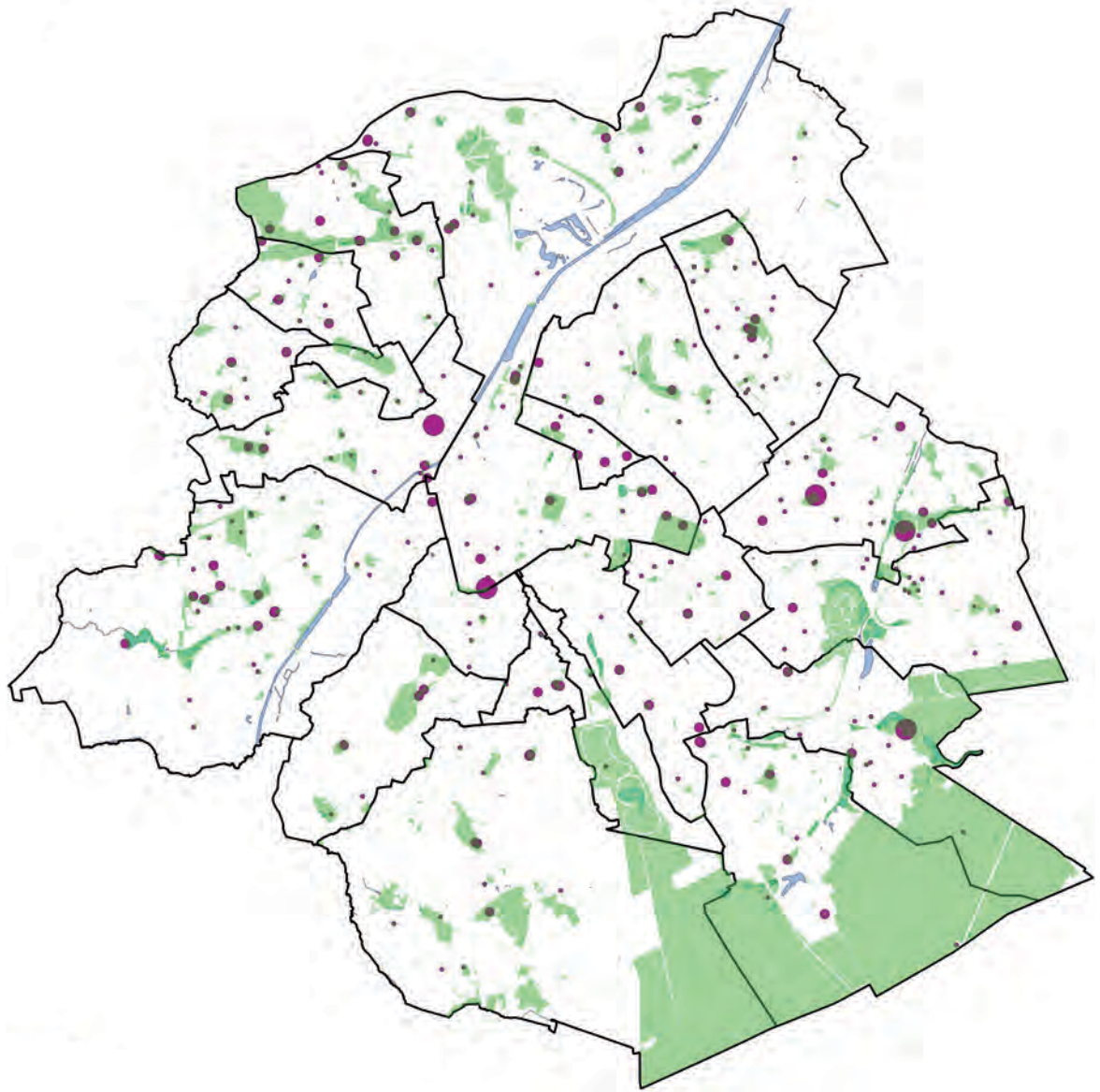
De speelpleinen zelf kunnen we rangschikken in functie van hun uitstraling, d.w.z. de geografische spreiding van het publiek dat ze aantrekken. Daarbij geldt: hoe groter de aantrekkingskracht van een bepaalde infrastructuur, hoe groter dit geografische gebied zal zijn.

- **Lokale uitstraling op straatniveau:** quasi informele, kleine ruimten die hun pijlen op de aanpalende stra(a)t(en) richten. Kortstondig gebruikte plaatsen die ook aan een dergelijk gebruik zijn aangepast.
- **Uitstraling op wijkniveau:** op wijkniveau is een formele speelruimte van minimaal 300 m² nodig.
- **Uitstraling op gemeentelijk of supragemeentelijk niveau:** deze categorie houdt een sterkere gebruiksgraad in en trekt bewoners van de hele gemeente of in sommige gevallen zelfs van de aangrenzende gemeenten aan.
- **Uitstraling op gewestelijk niveau:** dergelijke infrastructuur zijn opgevat als plaatsen waar volledige gezinnen uit het hele Gewest voor minstens een halve dag terecht kunnen.

De kaart op p. 7 toont ons het speelnetwerk in 2011 (formele speelzones) met vermelding van het uitstralingsniveau van elke specifieke speelruimte. De eerste twee, lokale niveaus (straat, wijk) werden daarbij samengenomen, terwijl het onderscheid tussen de speelpleinen met een uitstraling op gemeentelijk en supragemeentelijk niveau wel behouden bleef. Op dit ogenblik bestaan er in het Brussels Gewest geen speelpleinen met een uitstraling op gewestelijk niveau.

02. De beschouwde leeftijdsgroep is die van de middelbare school overeenkomstig met het doelpubliek van deze infrastructuur. Dit werd geschat op basis van het schoolbezoek dat door het IBSA bepaald werd in zijn publicatie.

↓ Speelnetwerk (2011)

- Speelterrein op lokaal- of wijkniveau
- Gemeentelijk speelterrein
- Supragemeentelijk speelterrein
- Groene ruimtes
- Water en kanaal

0 1000 2000

3. Kwalitatief

Voor alle speel- en sportterreinen die het BHG op dit moment rijk is, werd er een standaardtabel met een aantal kwaliteitscriteria ingevuld.

Deze analysetabel werd onderverdeeld in 6 thema's:

- algemeen;
- toegankelijkheid van het speelterrein;
- aanwezige speeltuigen en sportactiviteiten;
- speels karakter;
- begeleiders;
- netheid, onderhoud en veiligheid van het speelplein.

Elk van deze thema's omvat een aantal indicatoren en de behaalde resultaten voor elk van deze indicatoren werden samengevat in een globale waardering van de kwaliteit van elk bestudeerd speelterrein.

Bij wijze van voorbeeld kunnen we hier de volgende aspecten aanhalen als kwaliteitscriteria die in deze analysetabel weerhouden werden:

- de grootte van het speelplein (min. 300 m²);
- de diversiteit van de mogelijke spelactiviteiten;
- het aantal aanwezige speeltuigen;
- de ouderdom en het onderhoud van de speelruimte;
- een gecombineerd aanbod voor verschillende leeftijdscategorieën;
- de zichtbaarheid van het speelterrein;
- de aanwezige verlichting;
- de aanwezigheid van een wachter;

...

Om van een speelplein van toereikende kwaliteit te kunnen spreken, moet het op basis van de criteria die in de analysetabel weerhouden werden, een score van meer dan 5 op 10 behalen.

Wat het specifieke aanbod voor jongeren betreft, geldt de staat van de infrastructuur als het in aanmerking genomen kwaliteitscriterium.

De kaarten op p. 9 en 10 tonen ons de speelpleinen van goede (>7/10), matige (5 à 7/10) en slechte kwaliteit (< 5/10). De in het rood aangegeven zones zijn dus de speelpleinen waarvoor een kwaliteitsverbetering zich opdringt. De speel- of sportterreinen waarvan de kwaliteit beter moet, zijn op de kaarten op p. 23 en 24 aangegeven met behulp van een 'ster'.

Op dit ogenblik behaalt het hele sport- en spelaanbod op gewestelijk niveau een gemiddelde kwaliteitsscore van 6,5 op 10 voor de speelpleinen en van 6 op 10 voor de sportterreinen.

Afgezien van voormelde indicatoren, dient nog opgemerkt dat het bestaande netwerk van formele speelzones niet aan bepaalde verwachtingen van het doelpubliek en de potentiële gebruikers voldoet:

- het gebruik van de uitrustingen is te sterk bepaald en te eenduidig;
- het ontwerp van de speelterreinen getuigt vaak van een gebrek aan fantasie en originaliteit;
- de typologieën van de speelzones vertonen weinig tot geen diversiteit en complementariteit.

Wat het huidige aanbod betreft, stellen we verder ook vast dat er zo goed als geen rekening werd gehouden met bepaalde doelgroepen:

- gezinnen met kinderen van verschillende leeftijden;
- kinderen met een handicap;
- erg jonge kinderen (0-3 jaar);
- jongeren, in het bijzonder jonge meisjes, die we weinig aantreffen in de openbare ruimte.

Tekortschietende zones

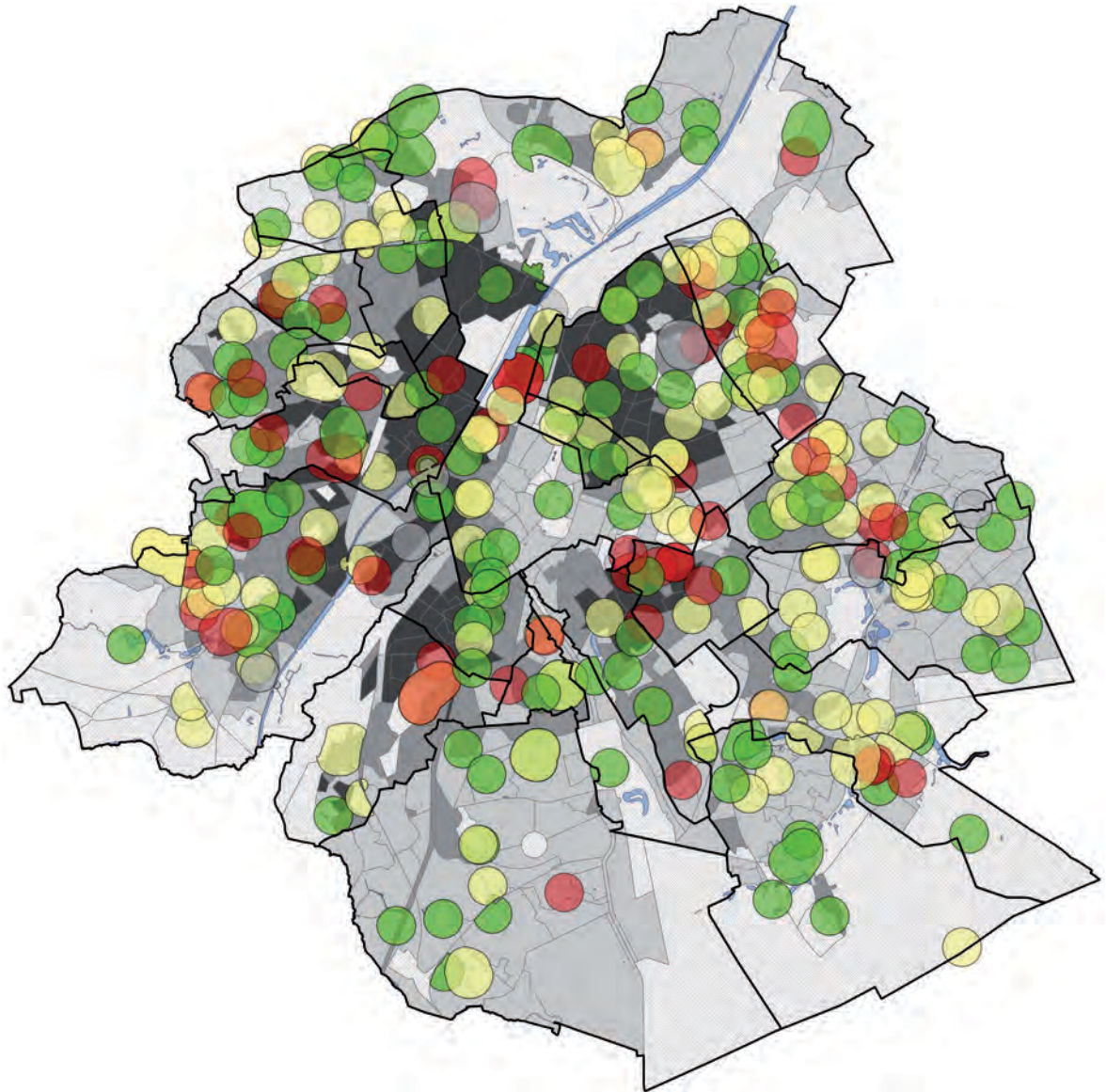
Er werden tekortschietende zones geïdentificeerd, die zowel ruimtelijke als kwantitatieve en kwalitatieve gebreken vertonen. Deze zones, die als prioritaire interventiezones voor een heruitrol van de speel- en sportterreinen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gelden, zijn aangeduid op de kaarten op p. 21 en 22.

Ze kennen een ongelijke verdeling en versterken het gewestelijke onevenwicht waarmee voornamelijk dichtbevolkte wijken te kampen hebben. Het gaat om plaatsen waar een groot deel van de bevolking leeft en waar de demografische uitdaging waarmee het Gewest zich geconfronteerd ziet, zich kristalliseert.

Daarnaast geven de kaarten voor elke wijk waar er sprake is van een ernstig tekort, ook het aantal te creëren speelterreinen aan om aan de beoogde kwaliteitsdoelstelling te voldoen, evenals de al bestaande speelruimten van ontoereikende kwaliteit die dus verbeterd dienen te worden. De te verbeteren speelterreinen die in de kwalitatief tekortschietende zones gelegen zijn, zullen daarbij als eerste onder handen genomen moeten worden.

De verbetering van deze speelruimten zal overigens niet alleen aan voormelde kwalitatieve doelstellingen tegemoet moeten komen, maar zal, waar mogelijk, ook gepaard dienen te gaan met een capaciteitsuitbreiding door de oppervlakte van de speelruimte te vergroten of door met meerdere niveaus te werken (bv. Bonneviepark in Molenbeek).

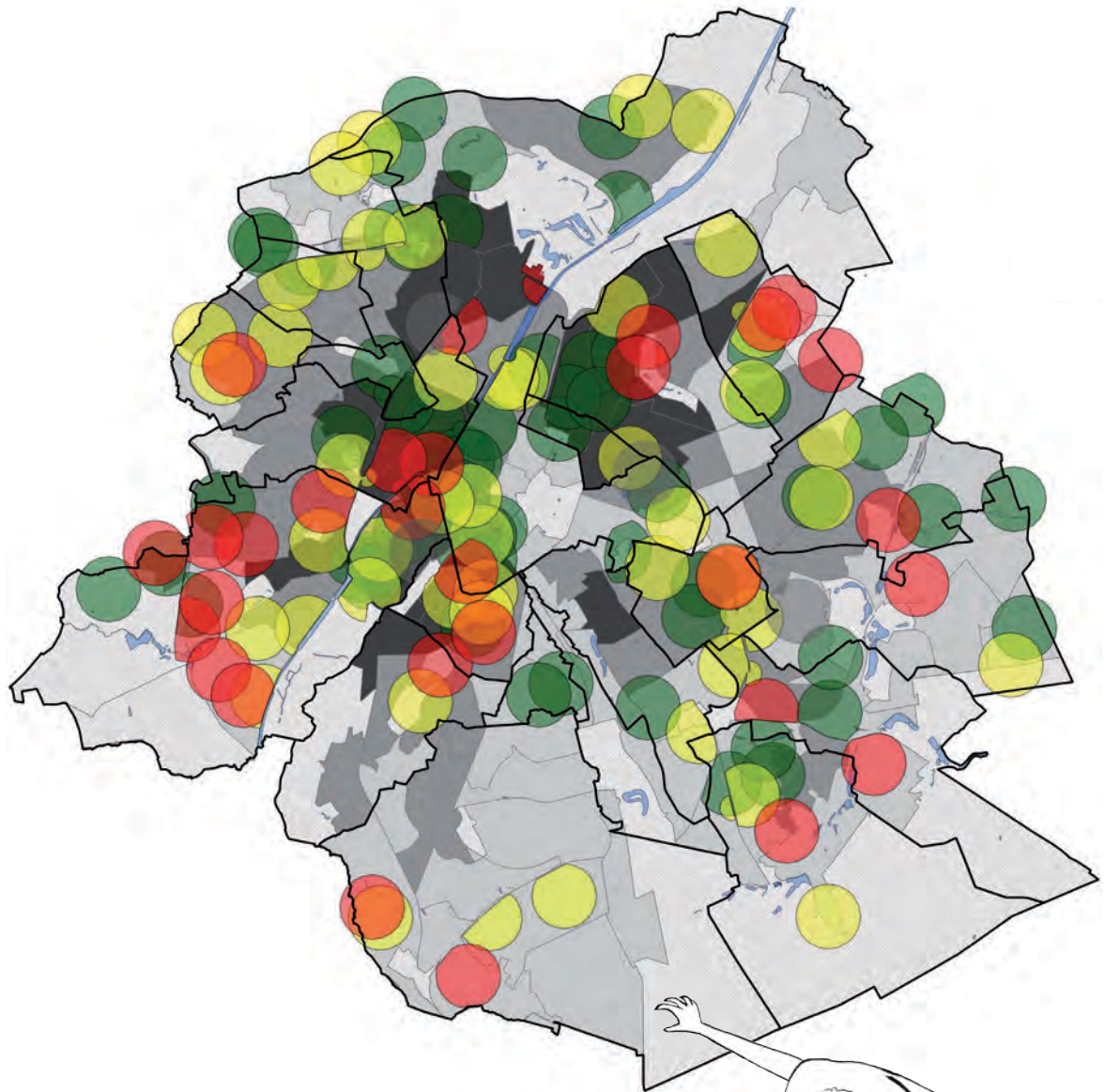
↓ Kwaliteit van speelterreinen (2011)

- Gesloten speelterreinen
- Algemene kwalitatieve waardering van speelterreinen (/10)
  - 0-4
  - 5-7
  - 8-10
- Densiteit van kinderen die naar lagere scholen gaan (2008) (/ha)
  - 0
  - < 10
  - 10-20
  - > 20

0 1000 2000

↓ Kwaliteit van agoraruimtes en skateparken (2011)

- Gesloten agoraruimtes en skateparken
- Algemene toestand: Agoraruimte en skatepark**
- Goed
- Matig
- Slecht
- Densiteit van kinderen die naar middelbare scholen gaan (0008) (/ha)**
- 0
- < 5
- 5-10
- > 10

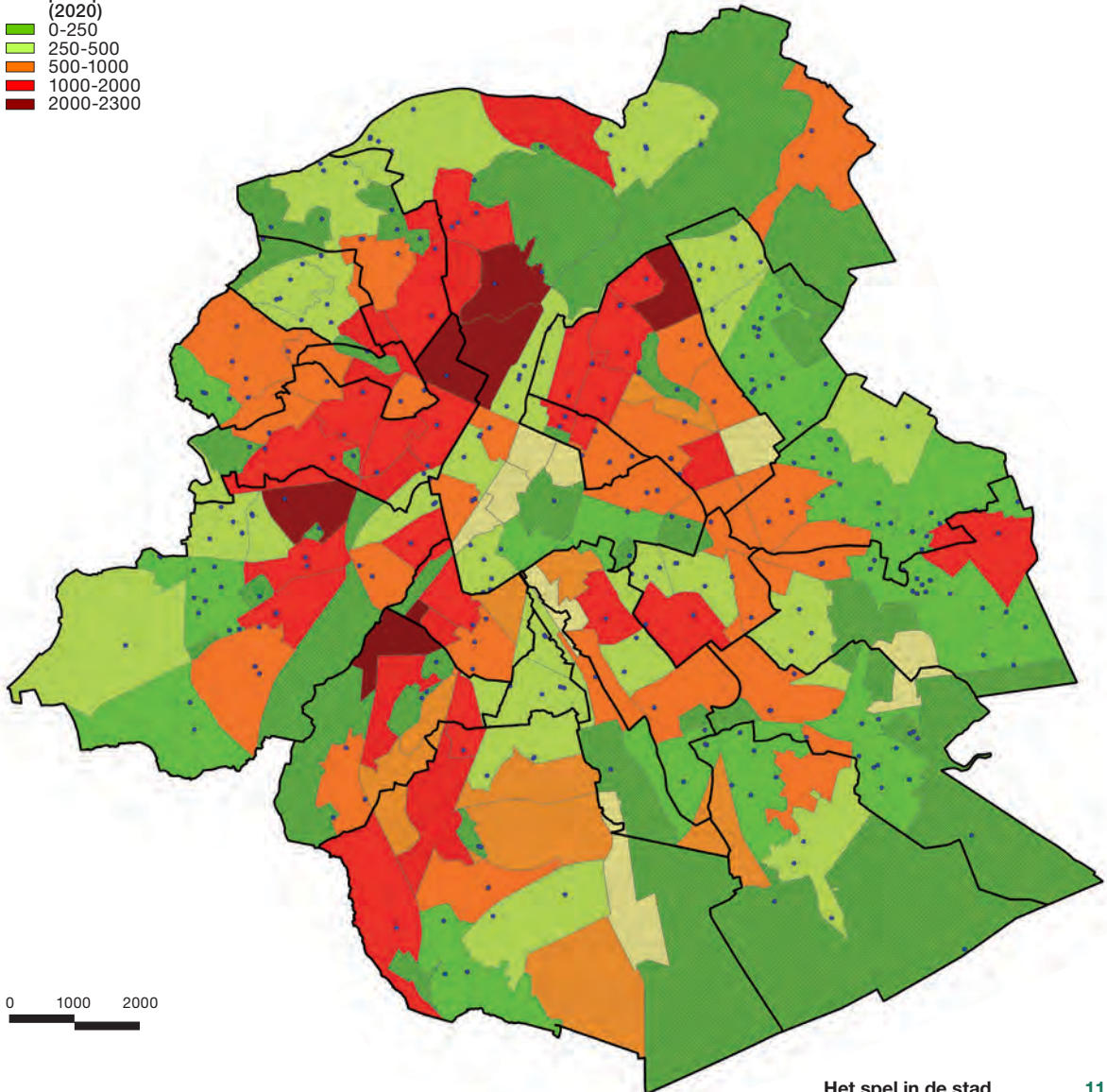
0 1000 2000

2 → Doelstellingen

↓ Evenwicht tussen vraag en aanbod van speelterreinen in 2020

- Speel­terreinen
Wijken van minder dan 100 kinderen (2020)
- ▨ 0-100
Hoeveelheid kinderen in wijken zonder speel­terreinen (2020)
- 100-500
- 500-1000
- 1000-2000
- 2000-2300
- Hoeveelheid kinderen per speel­terrein (2020)
- 0-250
- 250-500
- 500-1000
- 1000-2000
- 2000-2300

1. Kwantitatief

Met het oog op een kwantitatief toereikend aanbod moet er over het hele gewestelijke grondgebied minstens gezorgd worden voor:

- één speelplein per 500 kinderen;
- één aan jongeren aangepaste infrastructuur per 500 jongeren.

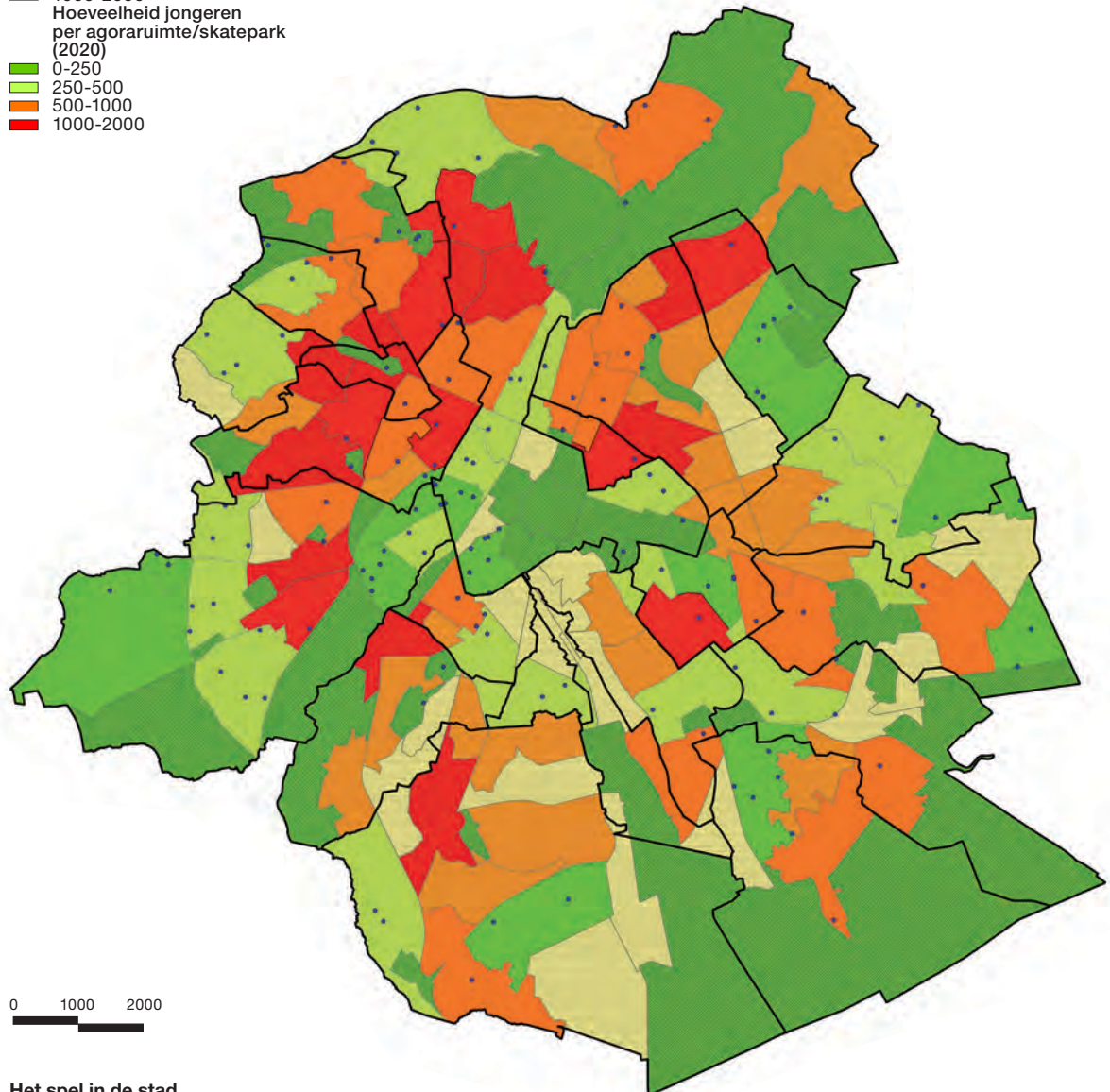
De tegen 2020 aangekondigde groei van de bevolking zal zich vertalen in ongeveer 30.000 extra kinderen die oud genoeg zijn voor een speelplein.

Wat de jongeren betreft, kan het aantal kinderen die de leeftijd hebben voor de voor hen bestemde infrastructuren (agoraspace, skatepark, ...) geschat

03. De beschouwde leeftijdsgroep is die van de middelbare school overeenkomstig met het doelpubliek van deze infrastructuren. Dit werd geschat op basis van het schoolbezoek dat door het IBSA bepaald werd in zijn publicatie.

↓ Evenwicht tussen vraag en aanbod van agoraruimtes en skateparken (2020)

- Agoraruimte en skatepark Wijken van minder dan 100 jongeren (2020)
- ▨ 0-100
- Hoeveelheid jongeren in wijken zonder agoraruimte/skatepark
- 100-500
- 500-1000
- 1000-2000
- Hoeveelheid jongeren per agoraruimte/skatepark (2020)
- 0-250
- 250-500
- 500-1000
- 1000-2000

worden op ongeveer 75.000⁰³ voor 142 voor hen bedoelde infrastructuren. Dat komt neer op een gemiddelde van één infrastructuur per ca. 530 jongeren. Door de tegen 2020 aangekondigde bevolkingsgroei zullen er bovendien nog eens 13.500 jongeren bijkomen. De kaarten op p. 11 en 12 (11 voor de speelpleinen en 12 voor het voor jongeren bestemde aanbod) tonen ons het aantal kinderen per speelruimte en de wijken waar dit aantal zich boven de 500 situeert (in het rood en het oranje). Dit op basis van een projectie van de bevolking tegen 2020. In de aldus geïdentificeerde wijken zal er dus ter zake prioritair tussengekomen moeten worden.

2. Ruimtelijk

2.1 Toegankelijkheid

Om elk kind of elke jongere uit Brussel de toegang tot een kwalitatieve openbare speelruimte te verzekeren, moet de kwantitatieve norm aan een afstandscriterium worden gekoppeld.

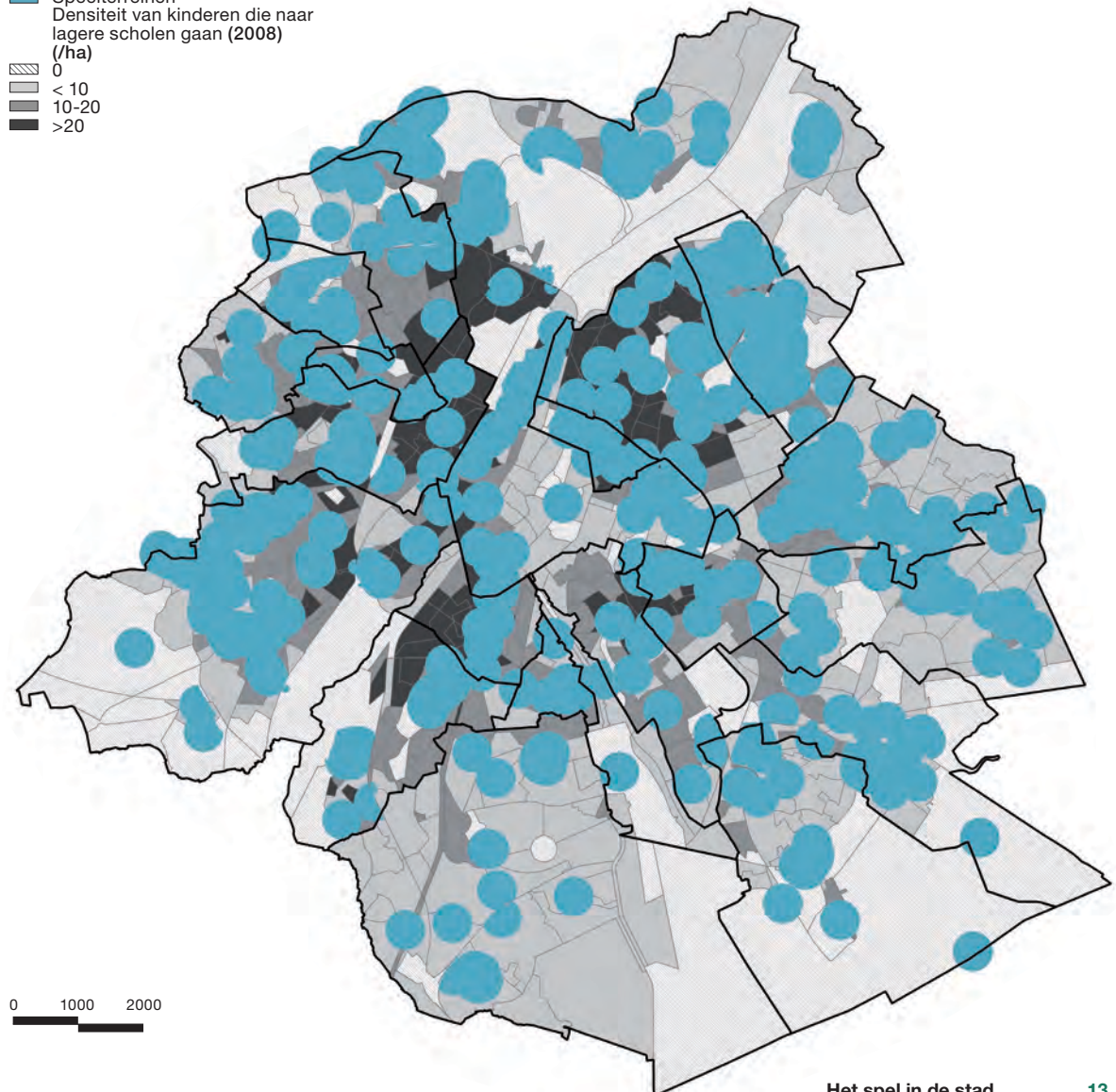
De duur van het af te leggen traject is in dit opzicht essentieel om aan de dagelijkse behoeften tegemoet te komen. Een afstand van 300 m in vogelvlucht, wat met ca. 10 minuten stappen overeenstemt, lijkt in deze

voor kinderen een maximum te zijn. Voor jongeren, die mobieler zijn, mag deze afstand echter 500 meter bedragen.

In de bewoonde zones van het gewestelijk grondgebied die op meer dan 300 m in vogelvlucht van een speelplein of op meer dan 500 m in vogelvlucht van een sport- en speelruimte voor jongeren liggen, zullen er dus prioritair speelterreinen gecreëerd moeten worden, vooral dan in residentiële zones met een hoge dichtheid aan kinderen. Deze zones zijn aangegeven op de kaarten op p. 13 (speelpleinen) en p. 14 (aanbod voor jongeren).

↓ **Tekortschietende zones (speelterreinen)**

- Speelpleinen
- Densiteit van kinderen die naar lagere scholen gaan (2008) (/ha)
- ▨ 0
- < 10
- 10-20
- >20

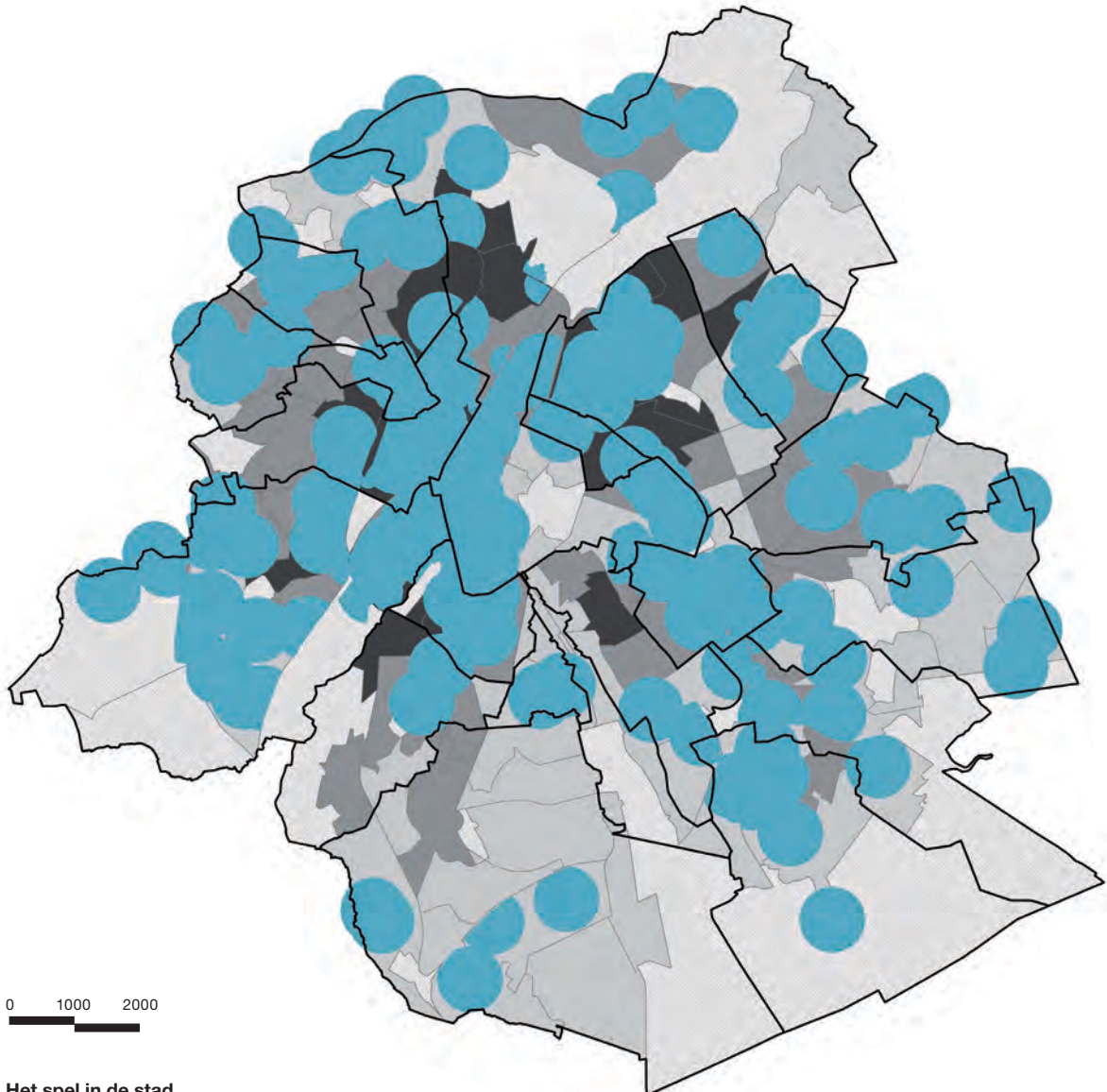

2.2 Uitstraling

De vier uitstralingsniveaus die in de diagnose geïdentificeerd werden, zijn nodig voor en complementair met een harmonieuze implementatie van een ambitieus speelnetwerkbeleid in het BHG.

- **Lokale uitstraling op straatniveau:** de gehanteerde inrichtingsprincipes zullen vooral gekoppeld worden aan een speelse indeling van de ruimte, eventueel opgeluisterd met een lichte uitrusting.
- **Uitstraling op wijkniveau:** afgezien van de minimale oppervlakte van 300 m², geldt de uitwerking van een speelnetwerkplan op wijkniveau als onontbeerlijk. De integratie van dit lokale strategische plan in een globale aanpak van de wijk wordt daarbij als ideaal scenario beschouwd.

- **Uitstraling op gemeentelijk of supragemeentelijk niveau:** in dit geval wordt het speelplein geïntegreerd in een groene ruimte van significante omvang die de uitrustingen aanvult. De uitstraling van een dergelijk speelplein hangt daarbij eveneens samen met een grotere diversiteit van het aanbod en bijgevolg met zijn vermogen om aan de behoeften van gezinnen met kinderen in verschillende leeftijdscategorieën te voldoen.
- **Uitstraling op gewestelijk niveau:** gelet op de almaar toenemende druk die er op de bestaande recreatieruimten – met inbegrip van de groene ruimten – wordt uitgeoefend, zouden er verspreid over het gewestelijke grondgebied minstens vier polen van gewestelijke omvang gecreëerd moeten worden.

De na te leven inrichtingsprincipes en de te voorziene oppervlakte bij de creatie van een speelruimte van gewestelijke omvang moeten aan de inaanmerkingneming van de volgende criteria tegemoet kunnen komen:

  - vereiste uitrustingen voor een langer verblijf (horeca, openbare toiletten, rustzone, picknickzone, ...);
  - diversiteit en originaliteit van het aanbod om aan de wensen van elke leeftijdscategorie te voldoen (spel- en sportinfrastructuren, aanwezigheid van water, aangepaste landschappelijke ontwikkeling, multifunctionele ruimten, informele ruimten, contact met de natuur, ...);
  - een goede bereikbaarheid (parking, openbaar vervoer, zachte mobiliteit, ...);
  - een bijzondere aandacht aan de toegankelijkheid van de site voor personen met een beperkte mobiliteit;
  - een versterkt en aangepast beheer met een opgeleid personeel (wachters-animatoren, tuiniers, technici, ...);
  - een goede complementariteit tussen de verschillende gewestelijke polen die elk voor een specifieke en emblematische impuls voor het hele Gewest zorgen.

2.3 Coherentie van de verschillende netwerken

Om coherent te zijn, moet dit speelnetwerk eveneens rekening houden met andere functies die verband houden met het kind-zijn: scholen, bibliotheken, sportcentra, academies, enz. moeten daarbij specifiek in aanmerking worden genomen in termen van zachte mobiliteit alsook op speelvlak.

Verder moeten het Groene Netwerk (dat het Socio-Recreatieve Netwerk omvat, waarvan het Speelnetwerk, het Ecologische Netwerk en het Blauwe Netwerk deel uitmaken) en de plannen voor een actieve mobiliteit (voetgangers- en fietsplan) op de juiste manier benut worden om voor een evenwicht te zorgen tussen de inplanting van speelruimten enerzijds en de mogelijkheid om al deze elementen onderling aan elkaar te koppelen anderzijds.

3. Kwalitatief

Met behulp van de indicatoren die bij de fase van de vaststellingen werden uitgewerkt, werd er een becijferde kwaliteitsdoelstelling bepaald: als algemene kwalitatieve doelstelling moet er naar een gemiddelde score van 8/10 gestreefd worden voor het hele sport- en spelaanbod in het Brussels Gewest.

3.1 De kwaliteit van de spelterreinen structureel laten evolueren

In termen van inrichting reikt het vademecum (zie verder) enkele nuttige aanbevelingen aan. Teneinde de kwaliteit van de uitrustingen te bevorderen, moeten de competenties inzake participatieve actie worden versterkt. Op beheervlak moet er afgezien van de klassieke beheerlogica die verband houdt met de aspecten toezicht en technische opvolging van de speelruimten, eveneens sprake zijn van een gebruik en ontwikkeling van de bronnen die een actief en dynamisch beheer (animatie, evenement, geleide spelen, sociale participatie, ...) op het terrein mogelijk maken en die een directe impact hebben op de kwaliteit en diversifiëring van het aanbod.

Voorts is de kwaliteit van het hele Speelnetwerk alsook van zijn afzonderlijke bestanddelen gebaseerd op een visie van de stad die het speelaspect als een intrinsiek en transversaal gegeven beschouwd. Deze visie van de speelactiviteit in de stad komt op het einde van dit document overigens nog meer in detail aan bod.

3 → Specifieke aspecten van de implementatie van het speelnetwerk

1. Integratie van de verschillende hulpmiddelen

De diensten van de verschillende gemeentelijke en gewestelijke instanties (mobiliteit, groene ruimten, werken, stedenbouw, jeugd, onderwijs en sociaal) kunnen in hun competentieterrein de notie van een verbetering van het speelse karakter en de plaats van het kind in elk project integreren.

De ontwikkeling van het Speelnetwerk zal zich dus baseren op de intersectorale samenwerking tussen gewestelijke, communautaire en gemeentelijke diensten. Alle bestaande hefboomen en hulpmiddelen die verband houden met de inrichting van de stad kunnen daarbij gemobiliseerd worden om te participeren in de implementatie van het Speelnetwerkplan: wijkcontracten, Beliris-samenwerkingsakkoorden, gesubsidieerde werken, ... De besturen hebben dan ook een gevarieerde waaier aan concrete middelen ter beschikking.

De instanties die actief zijn op het vlak van jeugdbeleid (Franse gemeenschapscommissie, gemeenschappelijke gemeenschapscommissie, Franse en Vlaamse gemeenschap), zijn in het bijzonder door dit onderwerp betroffen. We hebben het dan met name over het door de gemeenschappen ondersteunde bijscholingsbeleid (animatoren, wachters, opvoeders, ...).

2. Belang van de wijken van de tweede kroon

De minder dichtbevolkte wijken van de tweede kroon met grote open ruimten, die aanzienlijke opportuniteiten bieden, lijken stuk voor stuk aangewezen om met name tegemoet te komen aan het in de eerste kroon geïdentificeerde gebrek aan ruimte en infrastructuur. De middelpuntvliedende beweging van de bevolkingsgroepen van de eerste kroon naar deze gespatieerde ruimten in de rand moet bevorderd worden door de aantrekkelijkheid te vergroten (originaliteit, grootte, opvangcapaciteit, horecapool, diversiteit van de voorgestelde functies) en een kwalitatieve bereikbaarheid te garanderen (verbinding met het groene netwerk, openbaar vervoer, parking, ...). Het groene netwerk geldt als sleutelement in de implementatie van deze aanpak.

We mogen echter evenmin het aantal en de schaal van de nieuwe huisvestingsprojecten uit het oog verliezen, die in de tweede kroon gepland zijn en die maken dat er geanticipeerd dient te worden op de behoeften van de toekomstige nieuwe plaatselijke bewoners. Voormelde projecten zouden de doelstellingen van het Speelnetwerk dan ook in het hart van de vooropgestelde inrichtingen moeten integreren.

3. Gewestelijke polen

De creatie van gewestelijke polen is gegrond op de vaststelling dat het aanbod ter zake volledig ontbreekt, wat we als een cruciale tekortkoming dienen te beschouwen voor een stad zo groot als Brussel. Anderzijds zal de inrichting van speelmogelijkheden met een gewestelijke uitstraling zowel het imago van de stad bij haar bewoners als in het buitenland ten goede komen.

Een van deze polen zal midden in het stadscentrum gecreëerd worden, terwijl de andere sites die men op dit ogenblik op het oog heeft, in de tweede kroon gelegen zijn (zie verder).

De volgende sites, die over de nodige troeven beschikken, zullen echter nog het voorwerp dienen uit te maken van een meer gedetailleerde identificatie alsook de opstelling van een investeringsplan:

- in het noorden, het Park van Laken;
- in het centrum, de oevers van het Materialenkaai en de site van Tour & Taxis;
- in het zuiden, de site van de Hippodroom van Bosvoorde;
- in het westen, de site van de Pede.

4. Integratie van het spelgegeven bij het ontwerp van openbare ruimten – Informele speelzones

De 'speel'-notie is niet systematisch gebonden aan de aanwezigheid van specifieke, hiertoe voorziene uitrustingen. Er moeten ook creatieve en alternatieve oplossingen verkend worden. De te ontwikkelen denkplaatjes op dit vlak zijn:

Spelevenement en/of tijdelijke inrichting

Zorgt voor een zekere flexibiliteit op inplantingsvlak. Kan ook als testcase fungeren.

Immateriële spelmogelijkheden

Hier is het zaak om vooral op animatie en begeleiding door professionals in te zetten (bv. hinkelbaan, knikkeren, spoorzoeken, ...).

'Speelbare' openbare ruimten

De openbare ruimten moeten meerdere functies kunnen combineren en deze afwisselend vervullen. Een ruimte die ontworpen werd met inaanmerkingneming van de Speelnetwerkgedachte, opent mogelijkheden voor een gebruik ervan door kinderen en jongeren die verder gaan dan haar primaire functie en zet tevens aan tot intergenerationele en interculturele ontmoetingen. De openbare ruimten waar er prioritair met deze gedachte rekening gehouden zou moeten worden, zijn:

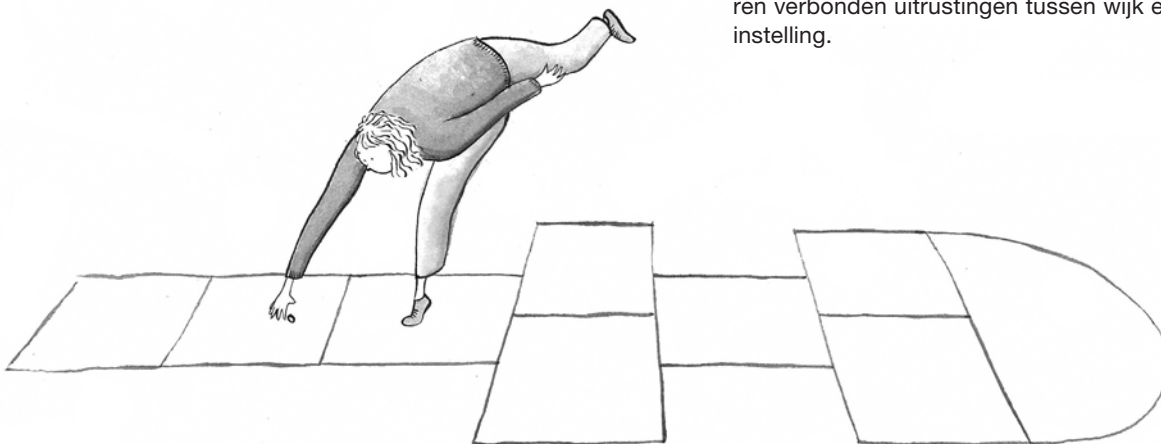
- **De groene ruimten en openbare plaatsen**
- **Verkeersas noord-zuid: kanaal**
Continuïteit van het parcours voor voetgangers, joggers, fietsers en skeelers.
- **Verkeersas noord-zuid: kruispunt Noord-Zuid**
Opportunitieit in het centrum van de stad, in het bijzonder voor de beoefening van diverse sporten, zoals skateboarden, bmx'en, steppen, ...
- **Metro-uitgangen**
De zones rond metro-uitgangen die vaak weinig functionele karakteristieken vertonen, mogen niet bebouwd worden en bieden een uitstekende bereikbaarheid.
- **De Zenne**
Deze plaatsen beschikken over specifieke kwaliteiten op topografisch, morfologisch en historisch vlak. De overwelfde ruimten kunnen niet bebouwd worden.
- **De residentiële gebieden of de speelstraten**, definitief of tijdelijk.

Monofunctionele buitenruimten

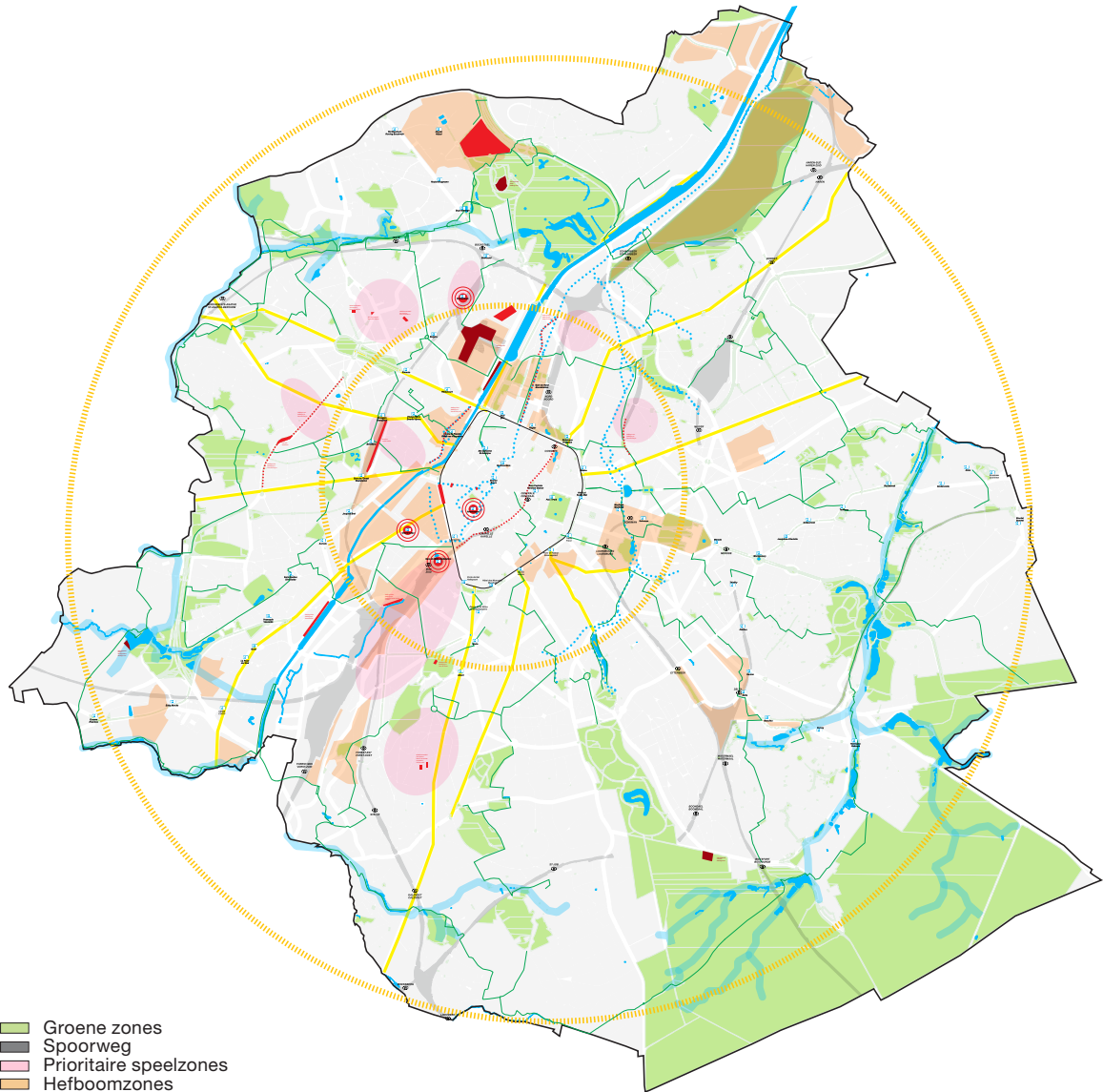
De functies van de monofunctionele buitenruimten laten alterneren (dak, parking, ...).

Schooluitrustingen en -infrastructuren

Onderlinge verdeling van de aan schoolinfrastructuren verbonden uitrustingen tussen wijk en onderwijsinstelling.

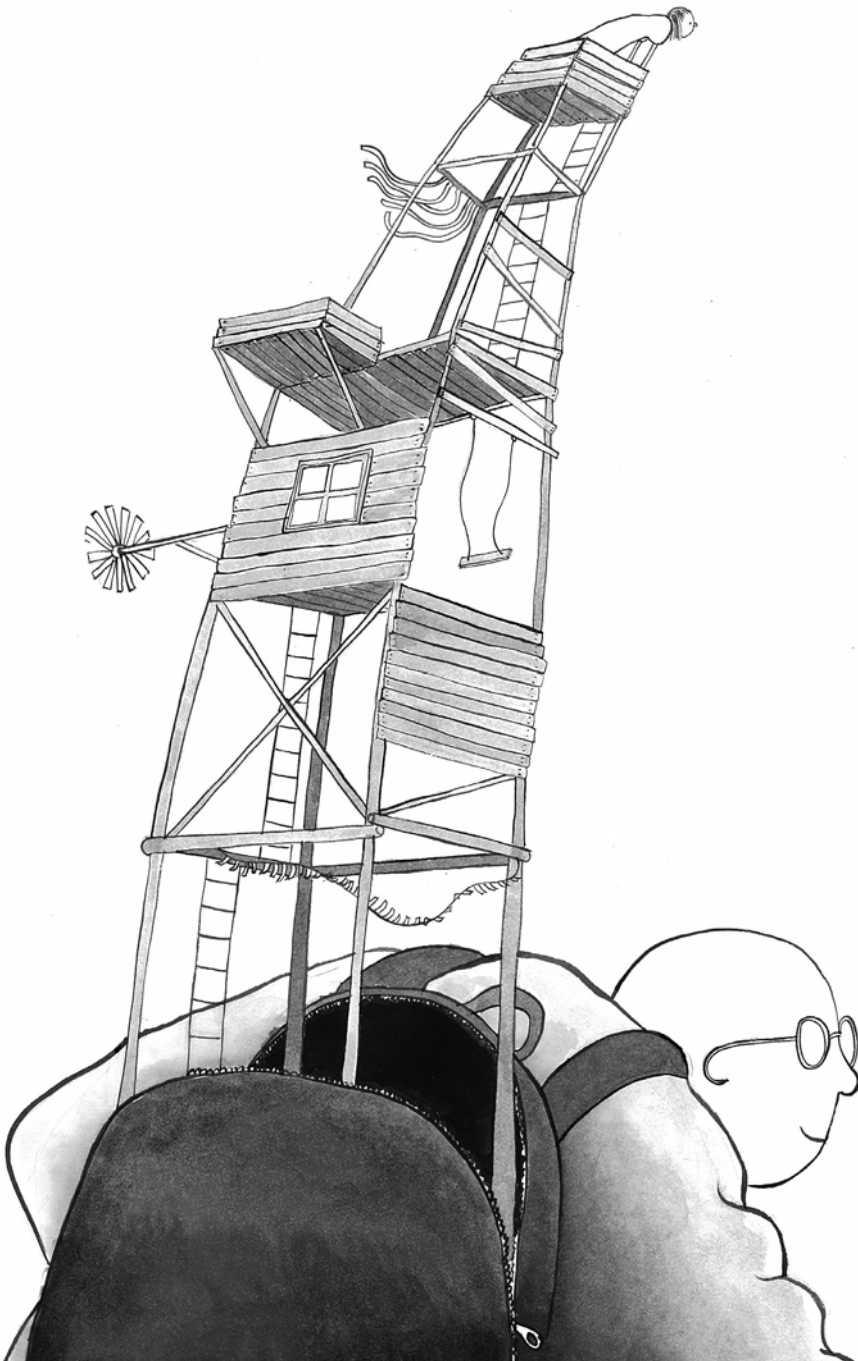
↓ Speelnetwerkplan

- Groene zones
- Spoorweg
- Prioritaire speelzones
- Hefboomzones
- Eventuele speelpolen
- Regionale speelpolen
- Waterbekken
- Metro speelpolen
- Kronen
- Eventueel speelparcours
- Blauw netwerk
- Prioritaire zones
- Waterloop
- Overwelfde waterloop
- Ontsluitingsweg
- Groen netwerk

Vademecum

1 → Voorafgaande fasen

1. Analyses

1.1 Analyse van de context en identificatie van het doelpubliek

Alvorens een speelruimte in te richten, moet de relevantie ervan geëvalueerd worden. Die relevantie vloeit zowel voort uit de behoeften van een wijk en zijn bewoners, als uit de verwachtingen van het beoogde doelpubliek. Een dergelijk doelpubliek zal voor de speelruimte bepaald worden op basis van de socio-demografische karakteristieken en de prioritaire behoeften van de wijk waarin de speelruimte geïmplementeerd zal worden. De leeftijd van de kinderen voor wie de speelruimte bestemd is, zal in dit opzicht natuurlijk een centraal criterium vormen.

Hulpmiddel: sociostedenbouwkundige studie

Een voorafgaande sociostedenbouwkundige studie is nuttig bij elke inrichting van een openbare ruimte van een zekere omvang, omdat de culturele en sociale belangen evenals de karakteristieken van een wijk aan de hand van een dergelijke studie afgebakend kunnen worden. Verder laat zo'n studie eveneens toe om de opportuniteiten of uitdagingen te identificeren op grond van de specificiteiten van een wijk en dat zowel op stedenbouwkundig als op bevolkingsvlak.

Anderzijds is het wenselijk om een voorafgaande analyse van het bestaande aanbod binnen een afgelijnde perimeter en een kwantitatieve en kwalitatieve evaluatie van dit aanbod te verrichten. Dit laat namelijk toe om de sterke en zwakke punten van het aanbod aan spel-/sportmogelijkheden van een wijk te bepalen en het nieuwe inrichtingsproject bijgevolg in functie van de reële behoeften te sturen.

1.2 Analyse van de gebreken in ruimtelijk en kwantitatief opzicht

In het Brussels Gewest werd het bestaande sport- en spelaanbod geïnventariseerd teneinde de behoeften en de tekortschietende zones te evalueren. De gegevens die op deze manier verzameld werden, werden vervolgens vergeleken met de beschikbare statistische variabelen voor het hele Gewest om de verschillende zones te kwalificeren. De aldus opgemaakte inventaris toont ons de delen van het grondgebied die

uitgerust zijn met speelruimten alsook die delen van het gewest waar dergelijke inrichtingen ontbreken. De statistische analyse zorgt daarnaast voor de bepaling van een zekere 'graad van hoogdringendheid', d.w.z. dat de analyse een bepaald aantal prioriteiten identificeert.

De prioritaire zones

De prioritaire zones die door deze studie in kaart gebracht werden, zijn onvoldoende uitgerust met speelruimten, terwijl ze toch een erg hoge dichtheid aan kinderen hebben. Verder zijn er nog andere redenen die de vaststelling van het hoogdringende karakter komen versterken, zoals het feit dat de tekortschietende zones over het algemeen in de dichtbebouwde centrale wijken gelegen zijn, waar de openbare ruimte beperkt is, wat maakt dat hetzelfde ook gezegd kan worden van hun vermogen om er informele speelomgevingen aan te bieden.

Tal van statistische indicatoren bevestigen overigens de diagnose dat er sprake is van een nijpend tekort:

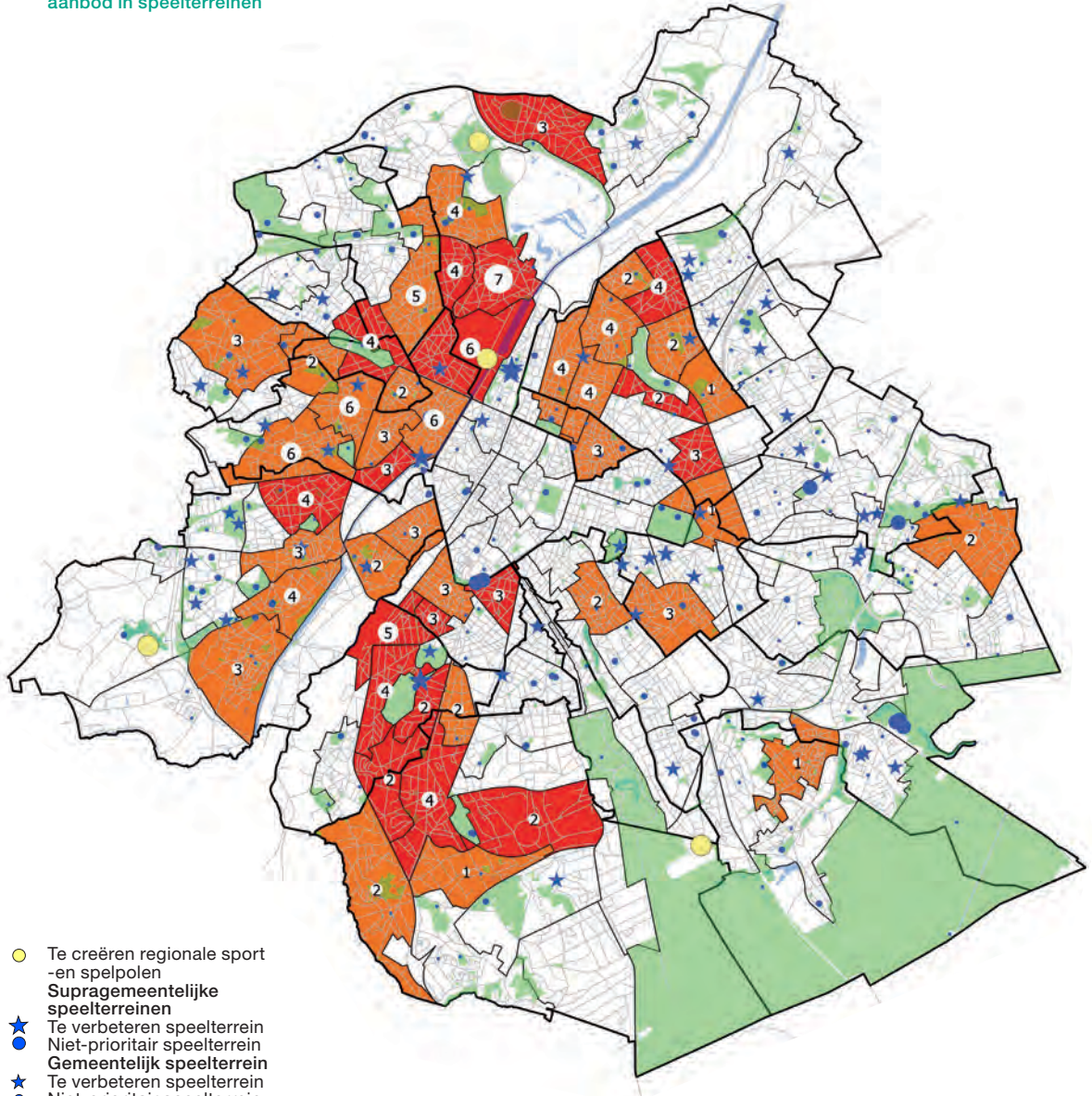
- groot aandeel van gezinnen met 3 kinderen en meer;
- dichtheid van de bevolking jonger dan 15 jaar;
- beperkte inkomens;
- geringe woonoppervlakte per inwoner en het ontbreken van tuinen;
- matig comfortniveau van de woningen;
- weinig private woningen;
- ...

Deze zones situeren zich in wat de 'arme halve maan' van Brussel wordt genoemd (eerste prioriteit) en daar rond (tweede prioriteit), d.w.z. in wijken waar noch de openbare ruimte, noch de privéruimte op dit ogenblik tegemoet kan komen aan de aanzienlijke vraag naar speelruimten.

Hulpmiddel: GIS-databank

Er staat een GIS-databank (geografisch informatiesysteem) ter beschikking van elke openbare actor die een bijdrage wil leveren aan de ontwikkeling van het Speelnetwerk in Brussel. De gegevens van deze databank worden jaarlijks geactualiseerd dankzij een nauwe samenwerking met de gemeenten. De databank zelf bevat een inventaris van alle zowel gemeentelijke als gewestelijke speel- en sportterreinen.

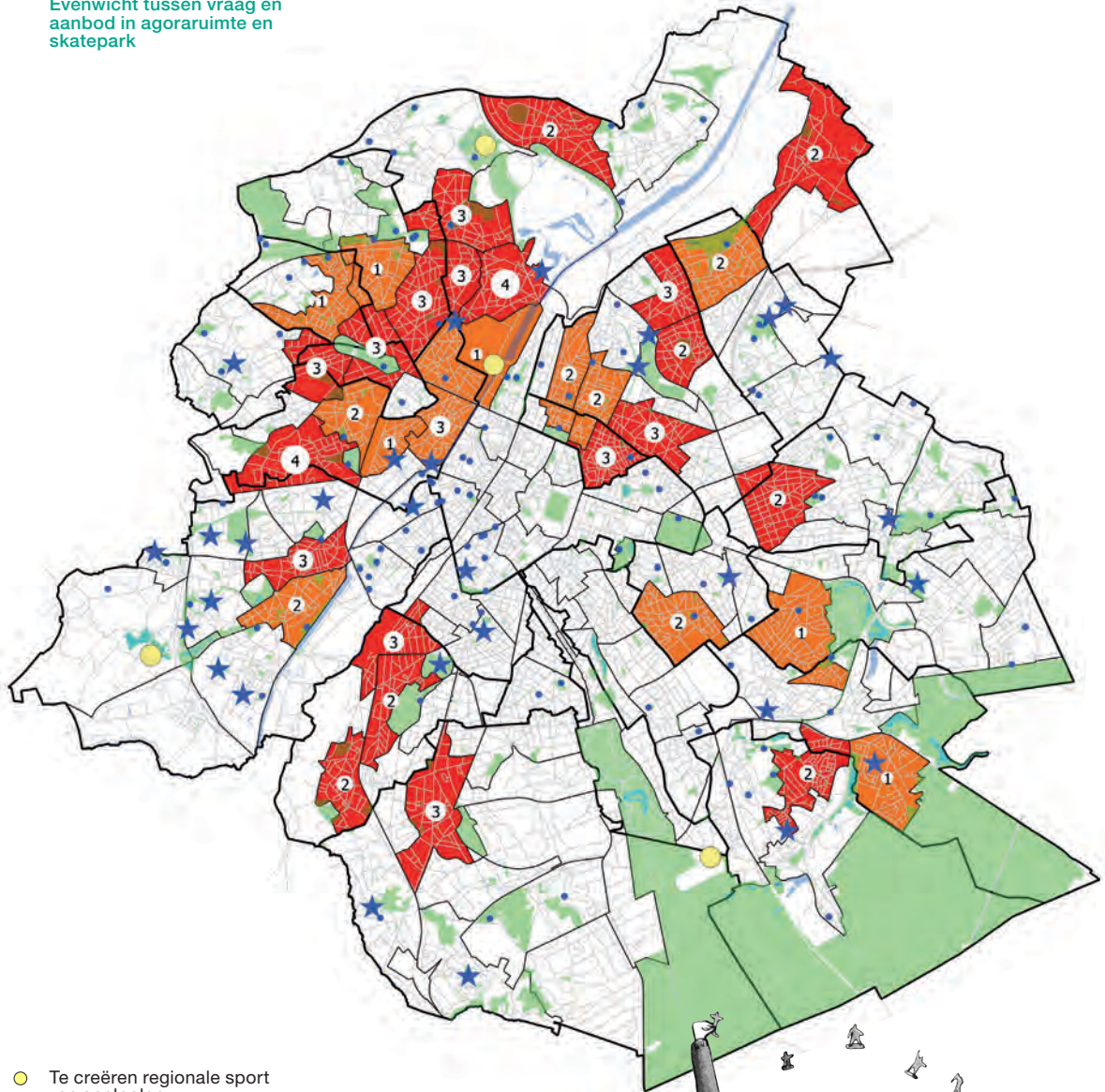
↓ **Prioritaire interventiezones (speelterrinen) (Horizon 2020)**
Evenwicht tussen vraag en aanbod in speelterrinen

- Te creëren regionale sport- en spelpolen
Supragemeentelijke speelterrinen
- ★ Te verbeteren speelterrein
Niet-prioritair speelterrein Gemeentelijk speelterrein
- ★ Te verbeteren speelterrein
Niet-prioritair speelterrein Lokaal of speelterrein van de wijk
- ★ Te verbeteren speelterrein
Niet-prioritair speelterrein
- Prioriteit 1
- Prioriteit 2
- Aantal te creëren speelterrinen
- Groene ruimtes
- Water en kanaal
- Wegen
- Wijkgrenzen
- Gemeentegrenzen

↓ **Prioritaire interventiezones**
(agoraruimte en skatepark)
(Horizon 2020)
Evenwicht tussen vraag en
aanbod in agoraruimte en
skatepark

- Te creëren regionale sport -en spelpolen
- ★ Agoraruimte en skatepark
Te verbeteren agoraruimte/
skatepark
- Niet-prioritaire agoraruimte/
skatepark
- Prioriteit 1
- Prioriteit 2
- Aantal te creëren
agoraruimtes/skateparken
- Groene ruimtes
- Water en kanaal
- Wegen
- Wijkgrenzen
- Gemeentegrenzen

1.3 Analyse van de gebreken in kwalitatief opzicht

Deze pragmatische kwantitatieve benadering wordt aangevuld door een kwalitatieve analyse. Sommige speelpleinen zijn namelijk weinig aantrekkelijk, verkeren in slechte staat of wekken een gevoel van onveiligheid op, wat maakt dat het beoogde doelpubliek ze links laat liggen. Ze vervullen hun functie dus niet. Van elke speelruimte kan er een kwalitatieve analyse worden gemaakt, aan de hand van een terreinfiche die een aantal criteria herneemt. Het betreft hier een waardevol hulpmiddel voor wie een voorafgaande kwalitatieve analyse van het aanbod aan speelterreinen binnen de perimeter van zijn toekomstige inrichting wenst te verrichten. De aldus verkregen resultaten worden daarna dan vergeleken met de resultaten van de voordien uitgevoerde kwantitatieve analyse.

Hulpmiddel: kwalitatieve analysefiche van de speelruimte

De terreinfiche buigt zich over zes thema's. Elk thema wordt daarbij in detail geëvalueerd aan de hand van een aantal indicatoren; Per thema geeft de fiche een samenvatting van de bestaande situatie in de vorm van één of meerdere scores die gebaseerd zijn op de waarde die voor elk van deze indicatoren verkregen werd. Het totaal van deze scores resulteert ten slotte in een globale waardering van de kwaliteit van de bestudeerde speelruimte.

Doelstelling:

Evaluatie van de huidige situatie in verhouding tot de vastgelegde kwaliteitsdoelstelling. Om een toereikende kwaliteit te garanderen, moet een speelplein een score van meer dan 5 op 10 behalen.

Indicator:

Het kwaliteitsniveau wordt berekend aan de hand van de volgende formule:

(1 x de score in verband met het aantal aanwezige speeltuigen (2 op de coderingsfiche))

+ (2 x de score met betrekking tot het speelse karakter (4))

+ (0,5 x de score inzake de aanwezigheid van voor begeleiders bestemde infrastructuren (5))

+ (0,5 x de score in termen van veiligheidsgevoel (6))

+ (1 x de score in verband met de staat van het speelplein (6)).

Vervolgens wordt deze score herleid naar een waarde op 10:

tussen 0 en 4/10: het speelplein is van slechte kwaliteit en getuigt dus van een gebrek aan kwaliteit;

tussen 5 en 7/10: de speelruimte is van matige kwaliteit;

tussen 8 en 10/10: het speelplein is van goede kwaliteit.

De 6 thema's die door de terreinfiche geëvalueerd worden:

1. ALGEMEEN

De hier beoogde gegevens willen de speelruimte precies lokaliseren en een duidelijk beeld schetsen van de basiskarakteristieken van zowel de ruimte zelf als van haar omgeving: ligging, openingsuren, beheerder, type van speeltuigen, ...

2. TOEGANKELIJKHEID

Hier is het zaak om aan de hand van diverse criteria na te gaan of een speelruimte goed toegankelijk is. Dit criterium geldt als bepalend, omdat een speelruimte dan al leuk mag zijn en in goede staat mag verkeren, als ze niet goed toegankelijk is, zal ze haar functie niet kunnen vervullen.

3. AANWEZIGE SPEELTUIGEN EN SPORTACTIVITEITEN

Hier wordt het aantal aanwezige speeltuigen en sportterreinen vermeld om het aanbod te kunnen kwantificeren: biedt het plein voldoende activiteiten en voldoende diversiteit om aantrekkelijk te zijn?

4. SPEELS KARAKTER

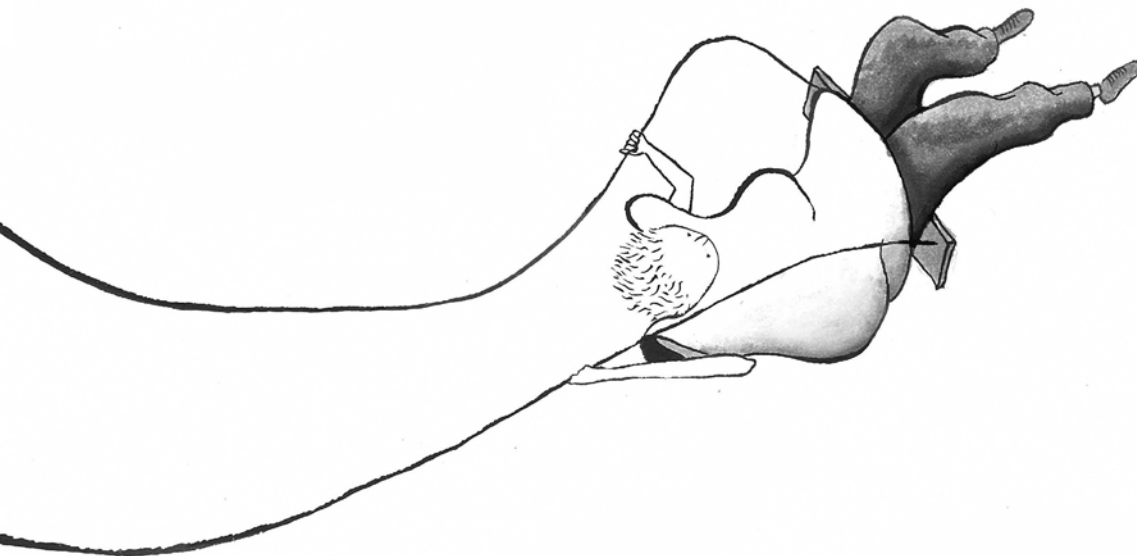
Het toetsen van het speelse karakter van een speelruimte is van essentieel belang om er de aantrekkelijkheid van te meten. Het speelse karakter van een ruimte hangt daarbij niet alleen af van haar originaliteit en haar infrastructuur, maar ook van de speelmogelijkheden die de aanpalende ruimten bieden. Om te spelen, maken kinderen namelijk niet alleen gebruik van de formele speelruimten, ze weten ook de omgeving ervan te waarderen, zodra die hen mogelijkheden biedt om te klimmen, te lopen, zich te verstoppen of te fietsen.

5. BEGELEIDERS

Dit thema wil de infrastructuur beschrijven en kwantificeren, die voor de begeleiders voorzien zijn. Om een speelruimte te kwalificeren, moet namelijk ook gekeken worden naar de manier waarop zij onthaald worden. Als er geen plaats is waar de begeleiders kunnen gaan zitten of als een beschaduwde zone ontbreekt, van waaruit ze de spelende kinderen in de gaten kunnen houden, zullen ze immers naar een ander speelplein trekken.

6. NETHEID, ONDERHOUD EN VEILIGHEID

Het ontbreken van afval, een regelmatig onderhoud en een gevoel van veiligheid zijn van primordiaal belang voor de aantrekkelijkheid van een speelruimte. Voormelde drie elementen hangen daarbij af van zo objectief mogelijk gekwantificeerde criteria.

De terreinfiche

1. ALGEMEEN	Nr.	
Perimeter van de speelruimte: zie luchtfoto	Aantal foto's:	
Naam speelruimte:	Datum en uur:	
Adres hoofdingang:	Gemeente:	
Positionering ten opzichte van de bebouwing:		
Theoretische uitstraling van het speelterrein: wijkgebonden / wijkoverschrijdend / gemeenteoverschrijdend		
Officiële leeftijd van de beoogde kinderen:		
Openingsuren: 24 uur per dag / open overdag (volgens een bepaald uurrooster) / beperkt uurrooster		
Specificiteit:		
Zichtbaarheid / signaal:		
Beheerder*:		
Recente (laatste 5 jaar) / toekomstige* werken (speeltuigen, inrichtingen, begeleiders, ...):		
Typologie van het speelplein (avontuurlijk, klassiek, stedelijk, ...):		
Type van wijk*:		
Met de speelruimte complementaire functies (school, museum, ...)*:		
Relevantie van het aanbod in verhouding tot de stedelijke context: - / 0 / +		
2. TOEGANKELIJKHEID		
Toegankelijkheid met de kinderwagen	slecht / matig / goed	
Fietsparking	ja / neen	
Voorziene autoparking	slecht / matig / goed	
Bereikbaarheid met het openbaar vervoer*:		
Bereikbaarheidsscore: - / 0 / +		
Speeltuigen aanwezig: ja / neen		
Totaalaantal infrastructuur	waarvan gecombineerde infrastructuur	Opmerkingen

3. SPORTACTIVITEITEN AANWEZIG: ja / neen

Sporten	Totaalaantal terreinen	waarvan inbegrepen in een omnisportterrein	waarvan geïndividualiseerde terreinen	Opmerkingen
Voetbal				
Basketbal				
Skatepark				
Tafeltennis				
Volleybal				
Petanque				
Fit-o-meter				
Fitnessstructuur				
Andere				
Totaal				
Omnisportterrein				

Kwantitatief aanbod in verhouding tot de uitstraling: - / 0 / +

4. SPEELS KARAKTER

Speelruimte in een groene ruimte Beschrijving (bebost, ...):	ja / neen
Groen karakter van het speelterrein Beschrijving (grasveld, ...):	neen / een beetje / veel
Grens tussen voor verschillende leeftijdscategorieën bestemde zones: open / psychologische barrière / scheiding	
Aanzet tot spelen in groep	ja / neen
Aan de structuren gekoppelde speelmogelijkheden: Schommelen: Glijden: Klimmen: Draaien: Creëren (zandbak, ...): Gebruik van de eigen fantasie Andere:	ja / neen ja / neen ja / neen ja / neen ja / neen ja / neen ja / neen
Niet aan de structuren gekoppelde speelmogelijkheden Lopen: Fietsen: Zich verstoppen: Klimmen: Andere:	ja / neen ja / neen ja / neen ja / neen ja / neen
Originaliteit van het plein Specifiek thema:	ja / neen
Originele elementen (origineel speeltuig, watervlak, dieren, integratie van het landschap in de speelruimte, creatie van een bijzonder reliëf, kleuren, vormen, materialen, ...):	ja / neen
Andere (speeltuigen specifiek ontworpen voor 0-3 jaar, meisjes, personen met een beperkte mobiliteit, ...):	

5. BEGELEIDERS

Type van materiaal	Aantal	Opmerkingen
Banken (zitjes)		
Schuilplaatsen		
Vuilnisbakken		
Tafels		
Schaduwzones	ja / neen	
Openbaar toilet		
Drinkwaterfonteinen		
Horeca: ja /neen		
Omschrijving:		
Andere		

6. NETHEID, ONDERHOUD EN VEILIGHEID

		Opmerkingen
Aanwezigheid / bezoek van een wachter*	ja / neen	
Omheinde ruimte Relevantie	ja / neen ja / neen / ?	
Verlichting	ja / neen	
Zichtbaarheid	slecht / matig / goed	
Netheid (afval)	slecht / matig / goed	
Hondenpoep	ja / neen	
Globale staat van het speelplein	slecht / matig / goed	

Andere:

Veiligheidsgevoel: - / 0 / +

Staat qua netheid en onderhoud: / 0 / +

Voornaamste opgemerkte problemen:

Globale score van het speelterrein*: /

1.4 Analyse van de site en haar potentieel

Vervolgens wordt er uitgekeken naar een plek waar er een speelruimte ingericht zou kunnen worden. Dat kan een groene ruimte, een square, een plein, een braakliggend terrein, een tussenruimte of een straat zijn. De terreinwaarneming laat toe om een diagnose te verrichten van een bestaande situatie, terwijl de analysetabel die zich op onderstaande parameters baseert, het potentieel van de betrokken zones duidelijk maakt. De spelintensiteitskaart wordt zo een kostbaar hulpmiddel bij de opstelling van het inrichtingsplan van elke openbare ruimte.

Hulpmiddel: spelintensiteitskaart

Waarom een spelintensiteitskaart opstellen?

De spelintensiteitskaart van een groene ruimte (of van een openbare ruimte in het algemeen) identificeert de plaatsen waar er intensief gespeeld kan worden als ook die plekken die een gering spelbelang kennen of die beschermd moeten worden omwille van bv. een grote natuurlijke of patrimoniale waarde.

Deze kaart wordt zodoende een hulpmiddel bij de implementatie en planning van een bepaalde inrichting. Het onderzoek dat de kaart inhoudt, naar de mogelijkheden die een gegeven site biedt, laat toe om beter rekening te houden met de ecologische kwaliteiten alsook met de sociale en/of stedelijke dynamiek. Dat maakt dat de spelintensiteitskaart perfect past in elk voorontwerp. Bovendien vormt de kaart een overkoepelend communicatiemiddel (openbare diensten, omwonenden, kinderen, verenigingen, ...).

Hoe het speelse karakter meten?

De notie 'speels karakter' laat zich moeilijk wetenschappelijk kwantificeren. Niettemin kunnen we drie spelintensiteitsniveaus en twee types van te evalueren zones in een openbare ruimte onderscheiden.

Intensiteitsniveaus

- Geringe tot onbestaande spelintensiteit – niveau 1
Zone waar er weinig of niet gespeeld wordt.
- Matige spelintensiteit – niveau 2
Zone waar er wel gespeeld wordt, maar waar dit vrij verspreid over de beschikbare ruimte gebeurt.
- Sterke spelintensiteit – niveau 3
Zone waar er veel gespeeld wordt en waar dit geconcentreerd in de ruimte gebeurt.

Types van zones

Formele speelzone: ruimte ingericht met de expliciete bedoeling om er speel- en/of sportactiviteiten te laten plaatsvinden. In een formele zone gelden kinderen als belangrijkste gebruikers en moet er sprake zijn van een sterke spelintensiteit. Dus, formele zone = spelintensiteitsniveau 3. Zo niet, zou de relevantie van de inrichting of het onderhoud herzien moeten worden.

Informele speelzone: ruimte die niet voorzien werd om er te spelen, maar die door zijn eigen karakteristieken wel een zeker spelpotentieel biedt.

In een informele zone gelden kinderen als medegebruikers. Een informele zone haalt een spelintensiteitsniveau van 2 of 3. Voor de opstelling van de spelintensiteitskaart van een groene ruimte dient men zich in eerste instantie te baseren op een waarneming van het terrein: welke zijn de zones waar de kinderen spelen? Welke soorten spelletjes worden er gespeeld en op welke plek? Teneinde deze analyse nader te preciseren en vooral de mogelijkheden van de site verder te evalueren, zal men de locatie vervolgens verder evalueren op grond van een aantal parameters die het spelniveau van de site kunnen beïnvloeden:

- Het reliëf en de topografie: vertoont het reliëf van de zone bepaalde spelbevorderende bijzonderheden (heuvel, grote helling, bomen om in te klimmen, stronken op de grond, aanwezigheid van water, hoogteverschillen, ...)?
- De samenstelling van het terrein en de bodem: kan het terrein de druk aan, die gepaard gaat met de speelactiviteit of blijken de mogelijkheden die de site biedt, in werkelijkheid niet te bestaan (een vochtig gebied heeft natuurlijk niet dezelfde speelwaarde als een vlak grasveld waarop er gevoetbald kan worden, waarop andere balspelen mogelijk zijn, waarop gespeeld kan worden met een frisbee, vlieger, ...)?
- De locatie en de bereikbaarheid van de zone: is de speelzone geïsoleerd van de rest van het park of bekleedt de zone net een centrale plaats in het park en is de zone gemakkelijk toegankelijk (nabijheid van een knooppunt van verbindingswegen, fietspad, wandelweg, ...)?
- De band van de zone met culturele en vrijetijdsinfrastructuren: maakt de zone deel uit van een sociaal weefsel (nabijheid van scholen, scoutslokalen, jeugthuizen, crèches, verenigingen, ...) of is het een geïsoleerde ruimte?
- De relatie van de zone met de omliggende bebouwing en het sociodemografische profiel van de omgeving: welke bevolkingssubgroepen wonen er in de omgeving van de speelzone (aanwezigheid van gezinnen, kinderen, dichtheid van de woningen, oppervlakte van de tuinen, ...)?

Vademecum

- De beschikbare ruimte om te spelen: is er voldoende speelruimte? Welke opvangcapaciteit heeft de zone?
- De veiligheid en het veiligheidsgevoel: voelen de kinderen die er spelen, zich voldoende veilig? Is er sprake van voldoende zichtbaarheid en sociale controle?
- De natuurlijke waarde van de zone: gaat het om een kwetsbare zone in ecologisch opzicht (erosie, vochtige bodem, ...) en moet de zone beschermd of afgesloten worden (Noot: deze parameter is vooral van belang voor de beheerder van de speelzone, omdat de gebieden met een grote natuurlijke waarde door jongeren vaak beschouwd worden als ruimten die ook een grote speelwaarde hebben (bv. bos van Dieleghem)?

...

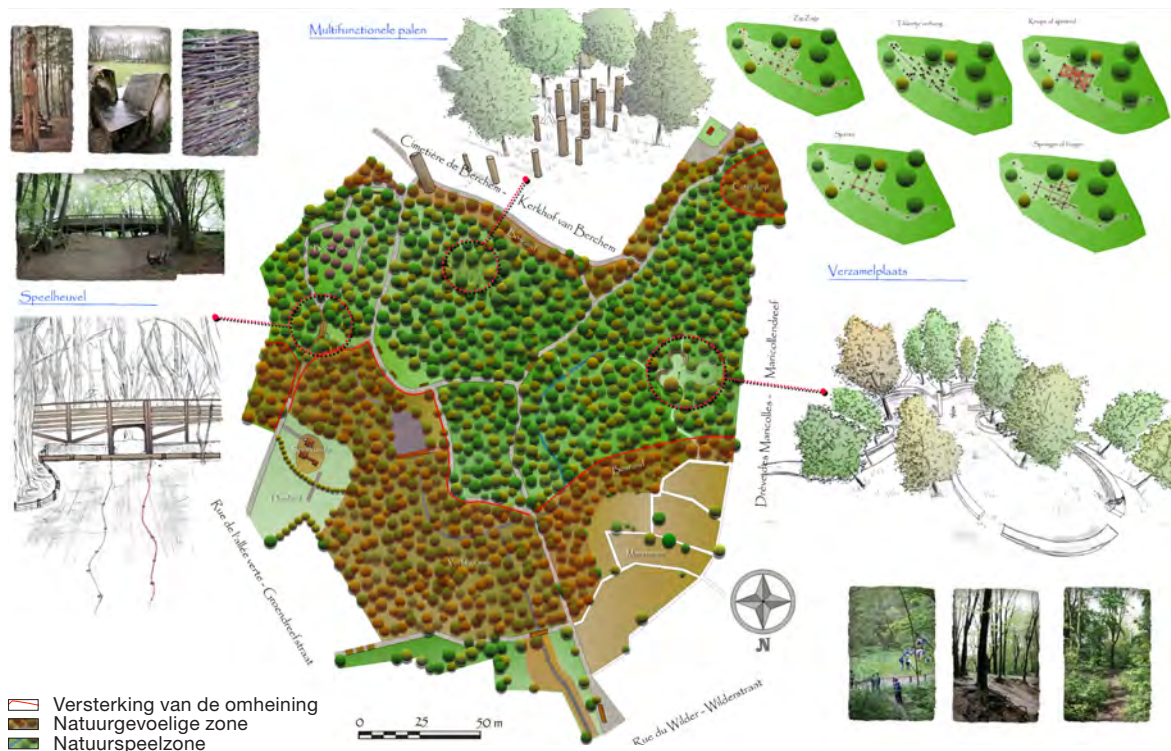
Referenties

Bij wijze van voorbeeld volgen hieronder enkele spelintensiteitskaarten die in verschillende contexten werden opgesteld:

- **Kaart opgesteld in het kader van het project 'Born to be Wilder'**
Het elk weekend door jeugdverenigingen ingepalmde Wilderbos beschikt over een aantal natuurlijke

karakteristieken die er een perfect avontuurlijk terrein van maken: reliëf en nivellering, aanwezigheid van water, ponton en vochtige gebieden, bebost terrein, takken en stronken op de grond, aanwezigheid van een boomgaard, centraal gelegen grasvlakte, ... De druk die zodoende op het bos werd uitgeoefend, bedreigde echter enkele ecologisch kwetsbare gebieden. Daarop zijn de jongeren en de beheerders gaan samenzitten om hun visie op de site met elkaar te delen. Daarbij identificeerden de jongeren de formele en informele ruimten die in hun ogen een zekere speelwaarde hadden, terwijl de beheerders de kwetsbaarste plekken van het bos lokaliseerden. Vervolgens werden beide zienswijzen samengebracht op eenzelfde kaart om de problematische zones te identificeren. Op basis hiervan werd dan een consensus bereikt: bepaalde delen van het bos zouden beschermd worden, terwijl het speelaanbod en -belang van andere delen versterkt zou worden om het evenwicht te vrijwaren. Onderstaande kaart herneemt de door de jongeren bepleite 'versterkingen' op het vlak van speelgelegenheden en geeft in het rood de zones aan, die bewaard moeten blijven om het Wilderbos 'gezond' te houden.

↓ Kaart van de intensiteit van het ludieke karakter van het Wilderbos

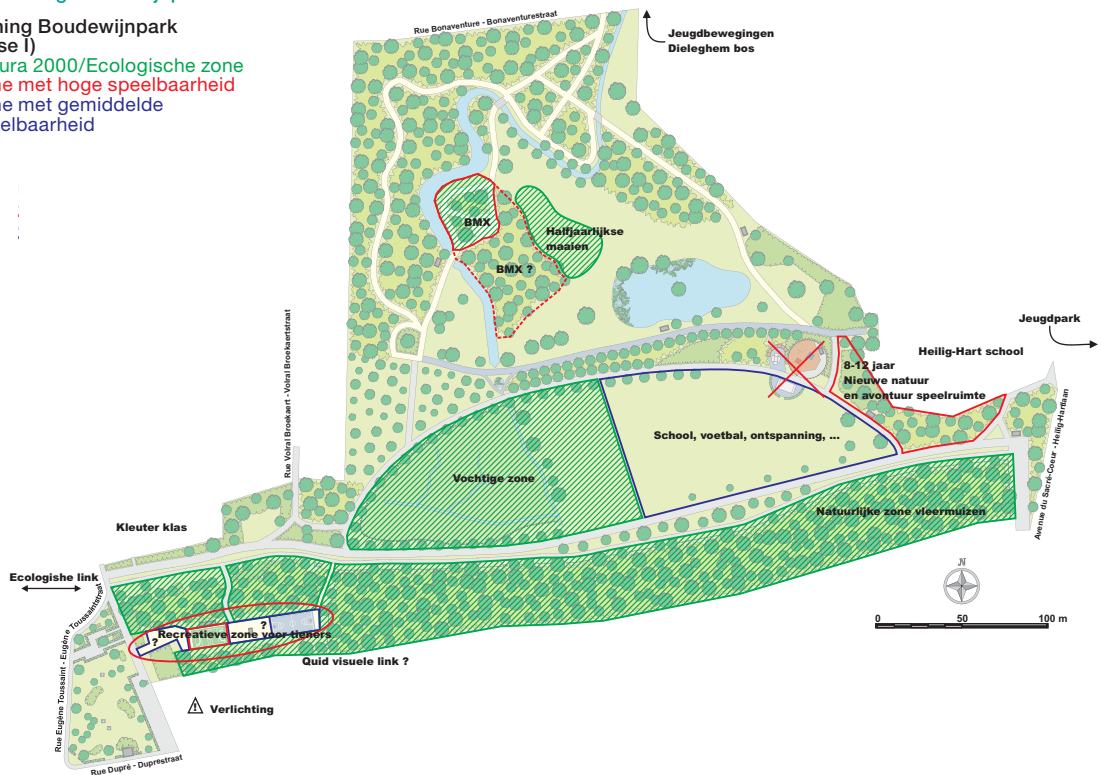
— Kaart opgesteld voor de heraanleg van de speelzones van het Koning Boudewijnpark

Anticiperend op het levenseinde van de speelpleinen en sportterreinen van het Koning Boudewijnpark die het einde van hun levensduur hadden bereikt, lanceerde Leefmilieu Brussel in 2010 een diepgaande denkoefening over het sport- en spelaanbod van het park en betrok daarbij de kinderen en jongeren zelf. Met behulp van diezelfde jeugd werden ook de informele speelzones geïdentificeerd en opgenomen in de globale denkoefening.

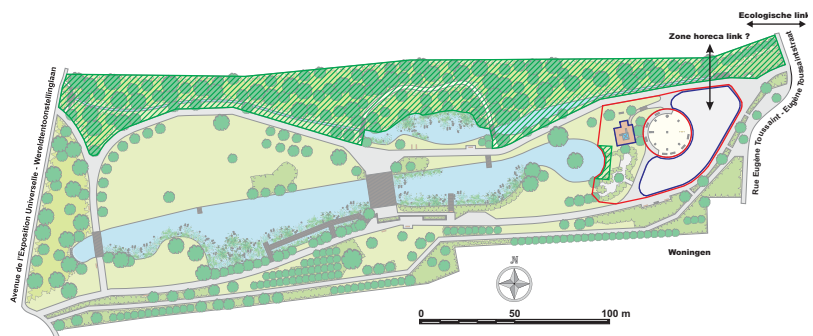
Op basis van de eerste vaststellingen die hieruit voortvloeiden, werd vervolgens in april 2012 het startschot gegeven voor een participatieopdracht. Daarbij werden lagere en middelbare scholen in de buurt, buitenschoolse groepen, jeugdverenigingen, jongeren die gebruikmaken van de agora-ruimte en omwonenden uitgenodigd om mee te werken aan het bepalen van de toekomstige recreatieve inrichtingen van het park. Dat resulteerde in de opstelling van een spelintensiteitskaart van het park, die nu doorheen het hele verdere proces als hulpmiddel zal worden gebruikt.

↓ Kaart van de intensiteit van het ludieke karakter van het Koning Boudewijnpark

Koning Boudewijnpark (Fase I)
 Natura 2000/Ecologische zone
 Zone met hoge speelbaarheid
 Zone met gemiddelde speelbaarheid

Koning Boudewijnpark (Fase II)
 Natura 2000/Ecologische zone
 Zone met hoge speelbaarheid
 Zone met gemiddelde speelbaarheid

↓ Kaart van de intensiteit van het ludieke karakter van het Georges-Henripark

— Kaart opgesteld voor het Georges Henripark
 Aanvankelijk was het Georges Henripark een kerkhof. Deze ruimte in Sint-Lambrechts-Woluwe werd echter volledig heraangelegd, waardoor het vandaag als een van de levendigste parken van de hoofdstad geldt. Omringd door woningen, vervult het een onmiskenbare ludieke en sociale functie en het speelplein van het park wordt ook sterk gesteund door zijn bezoekers. In het kader van het voornemen om bepaalde delen van het park te renoveren, werd er een kaart opgesteld om niet alleen de zones te evalueren, die een te ontwikkelen speelpotentieel bieden, maar ook de rustzones en de aan zachte activiteiten voor te behouden ruimten te identificeren. Op die manier kon de aandacht van de beheerder gevestigd worden op de aanzienlijke recreatieve belangen van deze groene ruimten. De kaart blijkt dan ook een onmiskenbaar hulpmiddel te zijn voor de verdere planning van het park.

2. Participatie

2.1 Identificatie en mobilisering van de actoren

Ongeacht de context geldt dat, om de duurzaamheid van een speelruimte te garanderen, al degenen die er toe gebracht zullen worden om erin tussen te komen, betrokken dienen te worden bij de bepaling van het programma. Deze participatieve benadering kan met name gebaseerd zijn op de uitwerking van het basisdossier van de duurzame wijkcontracten.

De eerste actoren zijn de toekomstige gebruikers die toelichting kunnen geven bij de behoeften, waaraan de nieuwe uitrusting zal dienen te voldoen. De andere belangrijke actoren zijn de omwonenden, de lokale verenigingen, de beheerders, de eigenaars, de bedrijven alsook alle betrokken gemeentelijke of gewestelijke diensten (jeugd, groene ruimten, mobiliteit, openbare werken, politie, ...).

Elk van deze actoren levert een eigen bedrage vanuit de eigen ervaring en kennis van de locatie in het kader van een constructieve dialoog. Dit uitwisselingsplatform biedt de beste garanties voor een afstemming van de plek op de sociale praktijken en geldt in dit opzicht als duurzaamheidswaarborg.

Verder is het welslagen van de onderneming in sterke mate afhankelijk van de horizontale (binnen eenzelfde bevoegdheidsniveau) en verticale samenwerking (tussen verschillende bevoegdheidsniveaus) tussen de diverse administratieve diensten. Het komt er dus op aan om voor een projectcultuur te zorgen, die verder gaat dan een simpelweg op bevoegdheden gebaseerde structuur.

Bij dit proces is het zaak ervoor te zorgen dat elke tussenkomende partij met betrekking tot de plek als 'expert' wordt beschouwd: de omwonenden en gebruikers op grond van hun belevenissen en de vertegenwoordigers van de openbare diensten op basis van hun ervaring als beheerder.

2.2 Analyse van de sociale context en keuze van een methodologie

In het kader van de strategieën die op internationaal, nationaal en gewestelijk niveau worden uitgewerkt, wordt er een almaar grotere rol aan de burger toebedeeld. Dat is des te meer het geval, wanneer het gaat om stedelijke duurzaamheid en de zoektocht naar

↓ [Geanimeerde workshops
gerealiseerd door L'Escaut in
Brussel in het kader van deze studie](#)

processen die aan een lokaal niveau zijn aangepast. De 'Agenda 21'-projecten, de Duurzame Wijkcontracten en de notie van Duurzame Stad zijn in die optiek allemaal gebaseerd op een gemeenschappelijk basisgedachte: de participatie van de bevolking.

Wat wordt er precies met participatie bedoeld?

Participatie is een bestuursaanpak die een actieve betrokkenheid van de burger bij het besluitvormingsproces bepleit. Het publiek dat men daadwerkelijk bij dit proces wenst te betrekken, zal afhangen van het onderwerp en de context. De participatie zelf kan omwonenden, kinderen, jongeren of volwassenen, verenigingen of scholen samenbrengen.

Als algemene regel werken we op grond van een vier fasen tellende cyclus bestaande uit de opmaak van een gedeelde stand van zaken als vertrekpunt, de opstelling van een planning, de uitvoering van die planning en de evaluatie van de aldus bereikte resulta-

04. [In ruime mate geïnspireerd door het document dat door de vzw Periferia werd opgesteld, getiteld 'Construction collective d'un outil méthodologique sur la thématique de la mobilisation' uit 2010.](#)

↑ [Geanimeerde workshops gerealiseerd door L'Escaut in Brussel in het kader van deze studie](#)

ten. De participatieve benadering kan daarbij gebruikt worden in al deze fasen of in sommige ervan. Participatie is dus een breder begrip dat de concepten overleg en raadpleging omvat. Welke definitie er van overleg ook weerhouden wordt (actie van het overleggen of systematische raadpleging), de aanpak die we hier uitwerken geldt als participatief.

Context⁰⁴

Elke context waarin een inrichtingsproject zich ontwikkelt, kan door zijn geschiedenis, plaats van realisatie en actoren als specifiek worden bestempeld. Participatie kan daarbij niet opgelegd worden, maar dient opgebouwd te worden. Er moeten bijgevolg bepaalde fasen gerespecteerd worden om de toekomstige acties doeltreffend te maken, die ondernomen zullen worden teneinde de beoogde doelgroep(en) te mobiliseren.

Met dat doel voor ogen, moeten de projecthouders zich de juiste vragen stellen, alvorens met het project van start te gaan:

In welke context kadert het project?

In welke fase van het inrichtingsproject komt de participatie tussen?

Tot op welke hoogte zijn de actoren bereid om informatie te verspreiden?

Welke vergelijkingspunten kunnen er aan de burgers meegegeven worden?

↑ Geanimeerde workshops gerealiseerd door L'Escaut in Brussel in het kader van deze studie

Tot waar gaat de tussenkomst of invloed van de participatie in het inrichtingsproject?
Wie is de opdrachtgever?
Wie draagt het project? (omwonenden? vereniging? bestuur? studie bureau)
Welke erkenning geniet de projecthouder op de plaats waar het project uitgerold wordt?
Wat is de geschiedenis van de locatie?

Verder wordt ten stelligste aangeraden om een socio-stedenbouwkundige studie te verrichten. Die laat toe om bepaalde vragen te beantwoorden. En ten slotte is het van primordiaal belang dat de houder van het participatieproject goed de grenzen van zijn opdracht en de doelstellingen van de opdrachtgever kent.

Welke methode moet er gebruikt worden?⁰⁵

Er bestaat niet één methode, maar er zijn wel verschillende benaderingen mogelijk, al naargelang de context. De keuze van de methode(n) zal daarbij afhangen van de volgende vijf elementen:

Doelstellingen

Waarom willen we een participatieproces lanceren?

Onderwerp

Hoe kadert de participatie in het globale project en in zijn context?

Deelnemers

Wie willen we in het proces opnemen?

Duur

Binnen welke tijdsspanne moet het project gerealiseerd worden? Hoeveel tijd is er daarbij voorzien voor de participatie?

Budget

Welke financiële middelen worden er voor de participatie uitgetrokken? Welke beperkingen gelden er in verband met de financiële middelen?

Doelstellingen

De doelstellingen stemmen overeen met de redenen die de opdrachtgever ertoe aanzetten om de participatie te organiseren. Voor elke participatieve benadering van een bepaalde kwestie geldt dat men zich in eerste instantie de vraag dient te stellen 'Waarom willen we de burger hierbij betrekken?'

Om een sociale band en een zekere gemoedelijkheid te creëren?

05. [Gedeeltelijk overgenomen van het document 'Participatieve methoden. Een gids voor gebruikers' van de Koning Boudewijnstichting.](#)

↑ [Verschillende manieren van participatie door L'Escaut Architectuur](#)

Om de dialoog tussen sociale en politieke actoren mogelijk te maken of te herstellen?
Om een specifiek probleem op te lossen?
Om aan een bepaalde behoefte aan ontspanningsruimte tegemoet te komen?
Om te voldoen aan een financierings- of politieke verplichting?
Om de behoeften en percepties van de toekomstige gebruikers te kennen teneinde een beter reactievermogen van de diensten en globale beleidsmaatregelen te krijgen?
Om het democratisch besluitvormingsproces in verband met de evolutie van de openbare ruimte te versterken?

Aangezien er vaak meer dan één doelstelling wordt nagestreefd, bestaat een van de taken bovendien doorgaans uit het bepalen van de prioriteit van elke doelstelling. Dat is een essentiële premisse als men concrete opbouwende elementen hoopt te verkrijgen van een hulpmiddel dat in verschillende projectcontexten kan worden gebruikt. De aldus gestelde vraag laat m.a.w. toe om het kader te identificeren, waarin de projecthouders de deel te nemen personen wensen op te nemen. Anderzijds kan aan de hand van deze vraag ook het eigen interventieveld gesitueerd worden.

Onderwerp

Het onderwerp verwijst naar de aard van de kwesties die aangekaart zullen worden tijdens de participatie en die het mogelijk zullen maken om het kader te bepalen.

Ontwikkelingspunten:

In welke fase van het inrichtingsproject komt de participatie tussen?

In welke mate kan de participatie het inrichtingsproject of de beslissingen nog beïnvloeden?

Complexiteit:

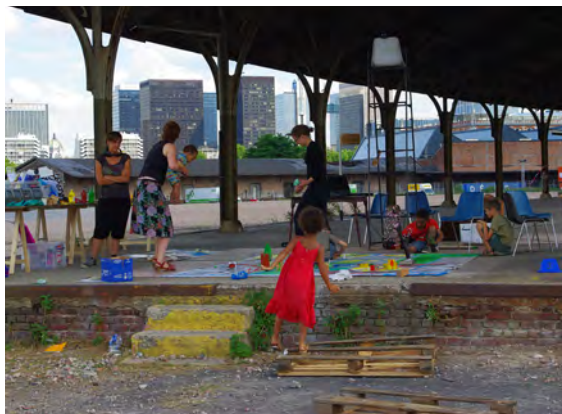
Is het onderwerp zo complex dat een grote hoeveelheid (technische) informatie nodig is?

Lanceren we een participatieproces voor een bepaalde zone of uitrusting? Speelplein? Sportterrein? Rustzone? Groene ruimte in haar geheel?

De participatie heeft niet tot doel om een probleem te vereenvoudigen. In tegendeel, het moet een bepaalde kwestie net complexer maken. Hoe complexer de tussenkomst, hoe omvangrijker en belangrijker het werk zal zijn om de informatie voor te bereiden en te visualiseren.

Controverse:

Bestaat er onenigheid over het inrichtingsproject en kan het debat tot een zodanige polarisatie leiden dat een consensus nog maar moeilijk bereikt kan worden? Een andere kwestie die aangekaart moet worden, vooraleer de burger bij het besluitvormingsproces betrokken wordt, bestaat erin te verduidelijken wie uiteindelijk de knoop zal doorhakken als het bereiken van een consensus niet voor de hand blijkt te liggen en op basis van welke criteria de uiteindelijke beslissing in dat geval genomen zal worden. Bij wijze van voorbeeld kunnen we hier tal van budgettaire beperkingen aanhalen, alsook het streven om ervoor te zorgen dat het project aan belangrijke behoeften tegemoetkomt, die niet uit de participatiestap zijn gebleken, het verlangen om bepaalde ecologische imperatieven te respecteren, die niet noodzakelijkerwijs met de verwachtingen van de deelnemers stroken, enz.

← ↑ JES, Tour & Taxis

Deelnemers

Wie zal er deelnemen? Het doelpubliek hangt af van de te bespreken kwestie, omdat het belang van de verschillende groepen en hun vermogen om een bijdrage te leveren aan het participatieve proces, afhangen van de manier waarop de onderwerpen aangesneden worden. Bovendien moet er rekening worden gehouden met de (geografische) reikwijdte, het budget en het tijdsschema van het project.

De weerhouden methode en de te ondernemen acties zullen afhangen van het doelpubliek en de bepaling van wie er precies dient deel te nemen aan de discussie. De bewoners van een welbepaalde wijk? Een school? Kinderen, jongeren? Ouders, leerkrachten? Verenigingen die bepaalde doelgroepen vertegenwoordigen? (Kind en Gezin, Jeugdhuis, enz.) Experts?

Als algemene regel wordt ten stelligste aangeraden om niet alleen zo snel mogelijk de beslissers bij het proces te betrekken, maar ook de diensten die het onderhoud en het beheer voor hun rekening zullen nemen na de voltooiing van het project (groendienst, openbare werken, dienst voor jongeren en kleine kinderen, enz.). Daarbij is het nuttig om met alle actoren samen hun respectieve vastberadenheid uit te klaren om de voorstellen te volgen, die uit de participatiedynamiek zullen voortvloeien, teneinde hen van een doeltreffende opvolging te kunnen verzekeren.

Wanneer alle partijen (beslissers, technici, toekomstige gebruikers, verenigingen, ...) van bij het begin bij het proces betrokken worden, is de kans het grootst dat ze het proces en het resultaat ervan, ook daadwerkelijk zullen ondersteunen.

Als het de bedoeling is om verschillende doelgroepen (jongeren en ouderen/vrouwen – mannen, enz.) elkaar tegemoet te laten komen, dan zal het kennen van de precieze karakteristieken van elke doelgroep het eveneens mogelijk maken om de gemeenschappelijke punten te visualiseren. Dit niet alleen teneinde de tegemoetkomingen te vergemakkelijken, maar ook om de sterke punten van een bepaalde doelgroep, die de zwakke punten van een andere doelgroep vormen, te identificeren. Zo kan immers de aanzet gegeven worden tot het ontstaan van een zekere cohesie en sociale versterking.

De sociostedenbouwkundige studie en een goede socioculturele kennis van het respectieve publiek zullen het ten slotte mogelijk maken om de vragen 'wie zal er deelnemen?' en 'hoe gaan we hen laten deelnemen?' te beantwoorden.

Duur

Het is tevens belangrijk om zich af te vragen: 'Op welk moment komt het participatieproces tussen?' Als het project geen enkele wijziging meer toelaat, dan bestaat er een reële kans dat het participatieve proces geen enkele impact zal hebben of, in tegendeel, net contraproductief zal werken.

De 'duur' omvat alle fasen alsook de opvolging na de voltooiing van het project. Het participatieproces mag daarbij niet als iets eenmaligs beschouwd worden, maar dient een wezenlijk onderdeel van het proces doorheen de tijd uit te maken.

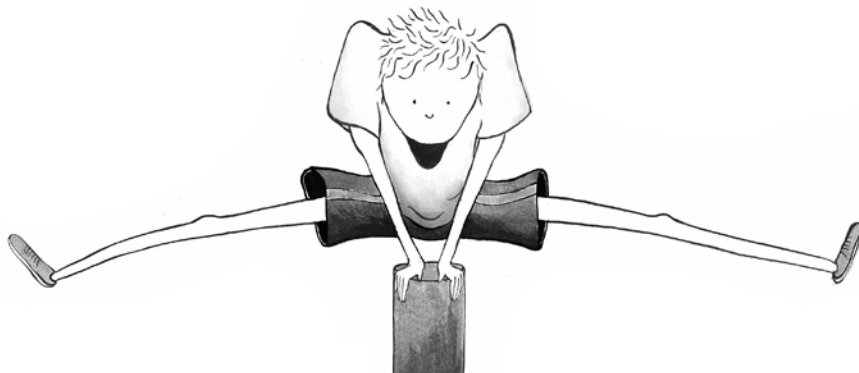
De duur zal daarbij afhangen van het participatieniveau waartoe men wil komen en de tijd die de bewoners, verenigingen en beslissers nodig zullen hebben om zich het project toe te eigenen.

Maar opgelet: participatie is op lange termijn moeilijk te onderhouden, aangezien de tussenkomende partijen na verloop van tijd ook afgemat kunnen geraken.

Budget

Sommige methoden vergen een groter budget dan andere. Het is evenwel belangrijk dat er een specifiek budget besteed wordt aan de momenten waarop er dingen met elkaar gedeeld worden, zoals vieruurtjes, wijkbarbecues of bepaalde feesten. Het is immers op deze informele momenten dat er banden gesmeed worden en dat de participatie concreet vorm krijgt.

Verder is het bijzonder interessant om te weten in hoeverre de participatie een impact kan hebben op de bestemming van het budget van het project zelf. Net als elke expert beschikken ook burgers over een zeker economisch vermogen. Dat betekent echter niet dat ze ook over dezelfde referentiedimensies met betrekking tot de inrichting van speelruimten beschikken. Dat maakt het vaak bijzonder interessant met het oog op de toe-eigening van het project en het respect voor de ingerichte ruimte om de burgers de verschillende alternatieven voor te stellen in termen van financieel bedrag, aanpak (minimalistisch, pragmatisch, maximalistisch, zie p. 45) en materialen.

Tijdelijk gebruik

Vaak verstrijkt er heel wat tijd tussen de formulering van een idee en de realisatie van een bepaalde inrichting. En ook al bestaan er al plannen, de uitvoering ervan laat dikwijls enige tijd op zich wachten. In die optiek kan het gebruik of de tijdelijke ingebruikneming van een bepaalde site een oplossing bieden om:

- Te vermijden dat de site in verval raakt of als sluikstort gebruikt wordt.
- Een betrokkenheid van de buurtbewoners en de lancering van een participatieve benadering mogelijk te maken.
- Alvast een voorproefje te geven van bepaalde vormen van gebruik, waarvan de opname in het project als relevant geldt.
- Zo zal de locatie veranderen in een beheer- en inrichtingslaboratorium⁰⁶ waar initiatieven genomen kunnen worden, waaruit de inrichting en een definitief gebruik van de plaats in samenwerking met het studie bureau, de toekomstige beheerder en de omwonenden zullen voortvloeien.

06. <http://www.bruitdufrigo.com/index.php?id=118>

↓ Kuvás, Sevilla, 2003
Santiago Cirugeda

- Ondanks dat deze vorm van speelvoorzieningen moet voldoen aan dezelfde normen als de permanente speelruimtes, maakt zijn flexibiliteit en veelzijdigheid in gebruik het mogelijk een gevarieerd en origineel aanbod te voorzien.
- Bovendien kan een tijdelijke speelruimte, gegeven het feit dat er geen vergunning voor vereist is, gelijk waar worden opgebouwd.

Het evenementiel spel:

De versterking en bevordering van een evenementiel beleid in de stad is in verschillende opzichten relevant: de ontwikkeling van sociale relaties, de creatie van werkgelegenheid en de organisatie van animatie en speelgelegenheid. Een dergelijk beleid maakt het eveneens mogelijk ruimtes, die vooral in de week worden gebruikt zoals bepaalde straten en parkings, ook voor andere doeleinden te gebruiken. Waarom deze ruimtes niet aanwenden voor ludieke activiteiten in het weekend? Het animeren van de openbare ruimte vergroot immers aanzienlijk het speelse, ludieke karakter van een plaats, en bijgevolg ook haar sociaal maatschappelijke waarde, en dit alles voor een erg lage kostprijs.

↑ Kivas, Sevilla, 2003
Santiago Cirugeda

→ Het 'klassieke' speelterrein
Het speelterrein van Liedekerke,
Sint-Joost

3. Diversifiëring van de types van speelruimten

Achter de algemene term 'speelruimte' gaan er meerdere uiteenlopende vormen van inrichting schuil, die erg verschillende mogelijkheden bieden. Voor een stad of gemeente die een netwerk van dergelijke ruimten beheert, moet er op dit punt gestreefd worden naar een zekere complementariteit tussen de voorgestelde typologieën. En binnen eenzelfde speelruimte kunnen er eveneens verschillende types van inrichting gecombineerd worden om de speelopportuniteiten te vergroten. Bijvoorbeeld door een ruimte te creëren, waar uitrustingen, informele elementen die aanzetten tot spelen en het landschap een harmonieus geheel vormen.

Hoewel elke inrichting van een speelruimte als een unieke locatie geldt omwille van haar specificiteiten en context, geven we hier toch even kort een overzicht van de karakteristieken van de belangrijkste typologieën van speelpleinen.

3.1 Het 'klassieke' speelplein

- Uitrustingen nemen hier een speciale plaats in.
- De belangrijkste activiteiten zijn: schommelen, draaien, klimmen en zitten.
- Er is maar zelden sprake van een landschappelijke integratie, omdat de inrichting zich beperkt tot het plaatsen van speeltuigen en het voorzien van een specifieke bekleding.
- De geboden speel- en onthaalmogelijkheden voor verschillende leeftijdscategorieën zijn beperkt.
- De voorgestelde uitrustingen zijn weinig origineel (afkomstig uit catalogen).
- Lokale uitstraling.
- Kortstondig gebruikte speelpleinen.
- Niettemin vervult ook dit type van speelplein een reële rol in de ontwikkeling van het spelnetwerk.

↑ Het 'creatieve en/of thematische' speelplein

↑ Het 'creatieve en/of thematische' speelplein: Wikado, Rotterdam, 2012Architecten
 --> Zie Bronnen Referentieprojecten

3.2 Het 'creatieve en/of thematische' speelplein

- De inrichting wordt gekenmerkt door een sterke thematiek, waarmee men voor een meerwaarde wil zorgen in termen van originaliteit en aantrekkelijkheid.
- De uitrustingen zijn vaak het gevolg van het ontwerpwerk van een bepaalde projecthouder en komen niet uit een catalogoog.
- Het esthetische en ludieke belang ligt voor de hand.
- De inrichting op maat optimaliseert het speelse karakter van het geheel, omdat de spelmodules en de omgeving elkaar wederzijds versterken.
- Uniek en origineel project.

3.3 Het 'avontuurlijke' speelplein

- De speluitrustingen en het landschap vormen een harmonieus geheel.
- De speeltuigen zijn gericht op verkenning, avontuur, uitdaging en behendigheid en stimuleren de verbeelding.
- Dit type van speelplein krijgt vaak de vorm van een parcours of circuit.
- De plantengroei, het reliëf, de fauna en de aanwezigheid van water versterken het avontuurlijke karakter van het plein.

3.4 Het 'natuurlijke' speelplein

- De natuurlijke elementen vormen de basis van de hele inrichting.
- De oppervlakte is voldoende groot om groepen te ontvangen (jeugdverenigingen, ...).
- Er zijn maar weinig of zelfs geen speeluitrustingen.
- Het belangrijkste spelgegeven is de natuur zelf.
- De aanwezigheid van water (moeras, vijver, beek, ...) vergroot de aantrekkelijkheid van de plaats en de speelmogelijkheden.
- Duidelijke fysieke grenzen (wegen, greppels, paden, ...).
- Afwisseling van open en gesloten zones (bos, openingen in het bos, ...).
- Variatie aan soorten en topografie (hoogteverschillen, kleine dalen, ...).

- ↑ Het 'natuurlijke' speelterrein:
Groenevalleipark, Gent
- ← Het 'avontuurlijke' speelterrein:
Kilburnpark, Erect Architectuur,
Londen

↑ Ursulinenplein

3.5 Het skatepark

Er bestaan verschillende types van ruimten ingericht voor skaters, skeelers en bmx'ers. Daarbij maken we een onderscheid tussen vier tendensen:

- skateterrein met standaarduitrustingen (funbox, rail, quarter pipe, ...);
- bowl: voor terreinen met een grotere uitstraling;
- in een openbare ruimte geïntegreerde skate-inrichtingen (rampen, slides, ...);
- ruimten voor nieuwe trends, zoals de dirtbike.

--> **Wat dit thema betreft, verwijzen we verder naar de publicatie SK8BXL, raadpleeg www.leefmilieubrussel.be**

3.6 De sportterreinen

- Tal van structuren hebben een omnisportkarakter (voetbal, basketbal, volleybal, badminton, ...), maar uit ervaring weten we dat het voetballen daarbij doorgaans domineert.
- Deze typologie wordt hoofdzakelijk vertegenwoordigd door geprefabriceerde omnisportterreinen van het type agoraspace die de volgende karakteristieken vertonen:
  - ze oefenen een grote aantrekkingskracht uit op bepaalde doelgroepen (in het bijzonder (jong)adolescenten) die er geen graten in zien om zich te verplaatsen om van dergelijke uitrustingen te profiteren;
  - de insluiting en fysieke barrières (om de bal het veld niet te laten verlaten) zorgen voor een verhoogd comfort bij het voetballen;
  - sterke toe-eigening van deze ruimten door bepaalde groepen, die een ander type van publiek uitsluiten (kinderen, gezinnen, ...);
  - een agoraruimte staat voor een aanzienlijke spelintensiteit die zich echter op een beperkte oppervlakte concentreert (berm, square, restgedeelte van een park, ...);
- Een andere benadering bestaat erin om meer open terreinen te ontwikkelen, waarvan de inrichting meerdere activiteiten bevordert, met name dankzij mobiele uitrustingen (goals, volleybalnet, markeringen op de grond, ...). Deze kwalitatief rijke visie vereist echter meer middelen (wachters-animatoren, opslagruimten, ...).
- In een groene ruimte kan er ook in de open, met gras bedekte zones aan sport gedaan worden. In dat geval dient er voor een versterking van de grasvelden gezorgd te worden (zaaivariëteit, drainage, versterking van de ondergrond, synthetisch of hybride grasveld).
- Tot slot bestaan er terreinen met een meer geïntegreerde landschappelijke inrichting (aanwezigheid van bankenrijen, meerdere terreinen, natuurlijke fysieke barrières, ...) die een gevarieerd publiek aantrekken.

↓ [Basketbar, Utrecht, NL architects](#)

3.7 De multifunctionele speelruimte

- Dergelijke ruimten leunen nauw aan bij de 'klassieke' typologie, maar bieden een grotere diversiteit en weten meerdere leeftijdscategorieën te bereiken.
- Ze vereisen dan ook een grotere oppervlakte.
- Dergelijke ruimten koppelen hun speelfuncties aan andere functies, zoals rustzones, kleine hercapolen, sportzones, ...
- Ze zetten aan tot een langer verblijf en genieten een grotere uitstraling dan een klassieke speelruimte.

↓ Darling Quarter, Sydney,
ASPECT Studios
Foto's: Florian Groehn

4. Technische en budgettaire aspecten

4.1 Raming van het budget

Het benodigde budget voor de inrichting van een speelruimte is afhankelijk van tal van variabelen: ligging, oppervlakte, typologie, beoogde uitstraling, enz. Traditioneel gezien, kunnen we een inrichtingsproject in drie fasen indelen: ontwerp, realisatie en beheer.

↓ Minimalistische aanpak
Speelsterrein Herkokers
Molenbeek

Ontwerp

De minimalistische aanpak

Helaas worden er vaak maar erg weinig middelen aan deze fase toegewezen, omdat het ontwerp van een speelplein zich kan beperken tot een aankoop uit een catalogo van bepaalde spelmodules die men vervolgens op een bestaande site opstelt. Tenzij er met kleine oppervlakten (minder dan 300 m²) gewerkt wordt, beperken deze vereenvoudigde installaties het reële speelse karakter van de inrichting: weinig originaliteit, slechte landschappelijke integratie, geen oog voor de specificiteiten van een wijk.

Een voorafgaande ontwerpbenadering, aangepast aan de beoogde doelstellingen, wordt dan ook ten stelligste aanbevolen.

↓ Pragmatische aanpak
Speelsterrein Rene Chalon, Elsene

De pragmatische aanpak

Gewoonlijk volstaat een denkoefening over de integratie van de spelmodules in een bepaalde omgeving. Daarbij wordt dan een bijzondere aandacht besteed aan de valorisatie van een bestaande of te creëren topografie (heuvels, doolhof, open en gesloten zones, ...), de bedekking en de bedekkingsmaterialen (zand, aarde, kunststof, ...), de vegetatie, het meubilair alsook alle elementen die bijdragen tot het comfort en de esthetiek van de toekomstige speelruimte. De inrichting zelf is goed voor ca. 50% van de globale investering, leveringen inbegrepen. Het spreekt evenwel voor zich dat voormeld aandeel hier louter ter informatie wordt vermeld, gezien de vele mogelijke contexten.

De kostprijs van een uitbestede pragmatische aanpak kan 5 à 8 % van de inrichtingsinvestering uitmaken, leveringen niet meegerekend, maar is wel inclusief ondersteuning van de opvolging van de werken.

↑ **Maximalistische benadering**
Speelsterrein Bonnevie,
Molenbeek, Zweden 36

↑ **Animaties Gaucheretpark**

De maximalistische aanpak

Idealiter omvat de ontwerpopdracht de hele inrichting tot aan de creatie van de speelelementen. Hoe groter de speelruimte (> 1.500 m²) en de beoogde uitstraling, hoe verstandiger het is om voor deze aanpak te kiezen.

De kostprijs van een opdracht als opdrachthouder bij een maximalistische aanpak (incl. ondersteuning van de opvolging van de werken) varieert van 8 tot 12%, afhankelijk van de complexiteit van de context.

Complementaire opdrachten

Op dit punt willen we toch even benadrukken dat de inrichting van een speelruimte des te meer succes zal hebben als er ook van bij de ontwerpfase voor een 'sociale begeleiding en participatie' wordt gezorgd. In dit opzicht kan het belang van een sociostedenbouwkundige studie en een participatieve benadering dan ook niet te sterk benadrukt worden.

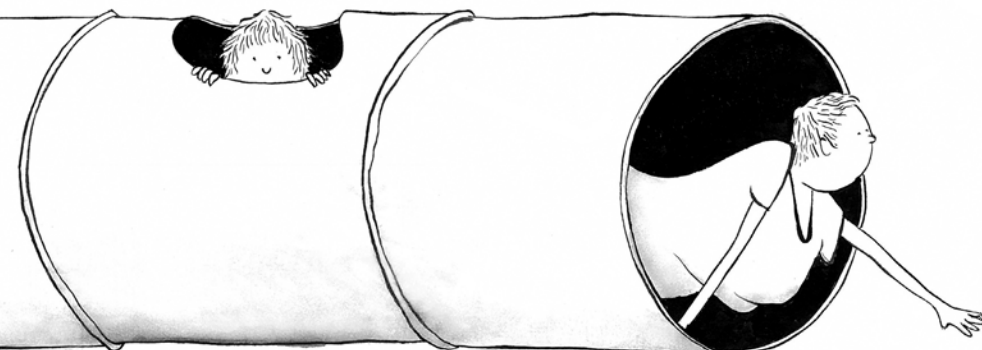
En ook al hangt het belang dat aan dergelijke opdrachten wordt gehecht, af van de context, spreekt het niet-temin voor zich dat voormelde studie en benadering

absoluut noodzakelijk zijn, wanneer er voor een maximalistische aanpak gekozen wordt. Op kleinere schaal gelden ze eveneens als gerechtvaardigd, als de inrichting voorzien is in een wijk waar er specifieke risico's geïdentificeerd werden (vandalisme, drugs, sluikstorten, ...).

De kostprijs van deze opdrachten is doorgaans forfaitair en afhankelijk van de complexiteit van het specifieke project. Uit ervaring weten we ten slotte dat de kostprijs van een begeleidings- en participatieopdracht voor een maximalistische benadering ca. 30.000 euro bedraagt.

Realisatie

De realisatiekosten variëren naargelang de gekozen ontwerp aanpak. Zo vergt een maximalistische opzet overduidelijk meer middelen dan een andere benadering. Onderstaande tabel schetst de situatie voor enkele voorbeelden van klassieke speelruimten die tussen 2008 en 2012 gerealiseerd werden.

Speelpleininventaris	Bedrag	Nuttige oppervlakte (m ²)	Kostprijs per m ²	Aanpak
Georges Henri	874.913	1.990	440	Maximalistisch
Bonnevie	717.159	1.865	385	Maximalistisch
Pede	174.113	577	302	Pragmatisch
Sobiesky	145.775	723	202	Pragmatisch
Hallepoort	399.337	2.009	199	Pragmatisch
Kinsendael	75.628	470	161	Minimalistisch
Ten Bosh	51.787	400	129	Minimalistisch
Gaucheret 1	37.477	300	125	Minimalistisch
Seny	311.916	1.611	194	Pragmatisch
Jubel	92.585	1.060	87	Minimalistisch
Jagersveld	39.907	969	41	Minimalistisch
Gaucheret 2	60.228	1.500	40	Minimalistisch

De interpretatie van deze tabel laat ons toe om bepaalde indicatieve bedragen te identificeren naargelang de drie soorten van benadering:

- indicatieve kostprijs van een speelruimte van hoge kwaliteit: tussen 380 euro en 440 euro/m²;
- indicatieve kostprijs van een speelruimte van goede kwaliteit: tussen 190 euro en 300 euro/m²;
- indicatieve kostprijs van een speelruimte die zich beperkt tot de installatie van bepaald meubilair: 40 euro en 130 euro/m².

De kostprijs loopt dus sterk uiteen en hetzelfde kan gezegd worden van de mogelijkheid om de kosten op doelmatige wijze onder controle te houden bij een pragmatische aanpak.

4.2 Beheer en onderhoud

Te respecteren beperkingen met betrekking tot het beheer van de site:

De volgende wetgeving is in deze van toepassing:

- KB van 25/02/91 betreffende de aansprakelijkheid voor producten met gebreken;
- KB van 09/02/94 betreffende de veiligheid van producten en diensten;
- KB van 28/03/01 betreffende de uitbating van speelterreinen;
- KB van 28/03/01 betreffende de veiligheid van speeltoestellen.

De normatieve context vloeit voort uit Europese richtlijnen:

- NBN EN 1176 inzake speeltoestellen;
- NBN EN 1177 inzake schokabsorberende bodemoppervlakken (bij valrisico's).

Het beheer van een speelplein vereist daarnaast ook een gemakkelijke toegang voor de hulpdiensten (ambulance, brandweer, politie) en de gemeentediensten (diverse voertuigen). De hoofdingang zal dus voldoende breed en van een berijdbare bedekking voorzien moeten zijn. De teams belast met het onderhoud en de controles zullen hier dagelijks passeren.

Een ruime site met veel uitrustingen omvat tevens de inrichting van een technisch lokaal dat op slot kan (opslag van gereedschap, wisselstukken en onderhoudsproducten).

Voor het overige zullen de toegangen voorzien worden van informatieborden die minstens de toegestane leeftijdscategorie, de contactgegevens van de beheerder en de modaliteiten van de toegang tot de infrastructuur dienen te vermelden (KB van 28/03/01 betreffende de uitbating van speelterreinen). En ten slotte zal voor een aan het doelpubliek aangepaste didactische bebording (pictogrammen, ...) gezorgd worden.

Voorafgaande maatregelen: betrouwbare technische clausules voor aantrekkelijke en duurzame speeltuigen

Om de betrouwbaarheid van het geleverde materiaal te garanderen, zullen er preventief duidelijke eisen in het bestek worden opgenomen.

- de speeltuigen moeten voldoen aan de bepaling van het besluit van 28/03/01 en moeten beantwoorden aan de normen EN 1176 en EN 1177;
- de structurele materialen (hout of metaal) moeten een gegarandeerde levensduur van 10 jaar hebben;
- de kleine stukken (montage en bekleding) moeten een gegarandeerde levensduur van 3 jaar hebben;
- de leverancier moet een opvolging van de wisselstukken gedurende 10 jaar na verkoop waarborgen;
- het onderhoud van het materiaal moet 2 jaar lang door de plaatsverzekerd worden;
- het gebruik van giftige producten is verboden;
- de gebruikte materialen moeten milieuvriendelijk zijn.

Planning van de middelen naargelang de kwaliteits- en veiligheidsdoelstellingen

Gemiddeld onderhoudsbudget: 5.050 euro per jaar en per speelruimte:

- opvolging en reparatie van de uitrustingen: gemiddeld 400,00 euro per maand en per site. De helft van dit budget gaat naar het onderhoud van de schokabsorberende bodemoppervlakken;
- bovenstaande cijfers gelden evenwel louter als indicatief, rekening houdend met de verschillende contexten en de mate van gebruik;
- een regelmatig onderhoud vermindert de effecten van vandalisme. Het betreft hier m.a.w. een rendabele investering op lange termijn;
- voor een onafhankelijke controle van elk speelplein is een bedrag van ca. 250,00 euro per site en per jaar nodig.

Mobilisering van de menselijke middelen om de onderhoudshandelingen te optimaliseren

- Opleiding van het betroffen personeel (ingenieur, landschapsarchitect, toezichthouder, arbeider).
- Opleiding van de ontwerpers met betrekking tot de veiligheidsnormen en beheerbepalingen.
- Terbeschikkingstelling van aangepast gereedschap aan het personeel.

Organisatie van de controles en onderhoudsbeurten

1. **Eerste niveau: routinematige visuele controle**
Deze controle komt toe aan de terreinactoren (wachters, tuinmannen, ...) en moet tot de ontdekking van elke eventuele onregelmatigheid leiden. Het betreft hier een dagelijkse of anders wekelijkse controle.
2. **Tweede niveau: controle van de goede staat van de uitrustingen**
Deze controle wordt door technische medewerkers met een gespecialiseerd profiel verricht. Het houdt een bezoek aan elke structuur in om er de stabiliteit, integriteit en slijtage van te controleren. Dankzij deze controle kan men de Europese richtlijnen EN 1176 en EN 1177 respecteren, terwijl de controle zelf een technische expertise vereist met het oog op een eventueel herstel in de oorspronkelijke staat. Deze verificatie wordt maandelijks of anders driemaandelijks verricht.
3. **Derde niveau: risicoanalyse door een onafhankelijke expert**
Deze gespecialiseerde controle wordt één keer per jaar verricht door een onafhankelijke deskundige met een grondige kennis van de toepasselijke normen. Zijn rapport wordt aan de beheerder bezorgd, opdat de referentieverantwoordelijke alle eventueel vereiste maatregelen zou kunnen treffen om in regel te zijn met het KB van 28/03/01 en de normen EN 1176 en EN 1177. Voormelde externe procedure waarborgt een optimale veiligheid van de uitrustingen en garandeert de objectiviteit van de aanpak. Voor deze analyse is een gemiddeld bedrag van 250 euro per site vereist.

Een vlot verloop van de controle en het onderhoud

Voor het comfort van de beheerder wordt aanbevolen om de onderhoudshandelingen en tussenkomsten met betrekking tot de speelpleinen te normaliseren.

Opstelling van een beheerplan

De opstelling van een beheerplan bevat het volgende:

- de beschrijving, de kwantificering en de bepaling van de regelmaat van alle handelingen die nodig zijn om de handhaving van de inrichting in goede staat te verzekeren;
- een inventarisering van alle kwantiteiten (oppervlakten, lengtes, aantallen, ...);
- een jaarlijkse planning;
- een tabel van ondernomen acties;

- een overzicht van de kosten;
- de beschikbaarheidsgaranties op lange termijn die nodig zijn voor het onderhoud en het eventuele herstel van de speeltuigen;
- de menselijke middelen (wachters, animatoren, tuinmannen, ...) die nodig zijn voor de aantrekkelijkheid, de veiligheid en de permanente valorisatie van de site;
- de gebruiks- en controleaanbevelingen van de site;
- het beheerplan zelf zal daarbij voor een minimumperiode van tien jaar gelden.

2 → Inplanting

1. Keuze van de inplanting

Zoals al vermeld in het vorige hoofdstuk (p.20) moet men zich bij deze keuze laten leiden door de analyse van de in het Brussels Gewest geïdentificeerde tekorten. Binnen de weerhouden zone zal men dan vervolgens de meest relevante inplantingslocatie bepalen, rekening houdend met de ruimte in haar geheel. De definitieve keuze zal daarbij eventuele onverenigbaarheden (speelruimte/ecologische zone, ...) in aanmerking nemen en de voorkeur geven aan functies die elkaar aanvullen (speelruimte/horeca, ...).

Criteria waarmee rekening gehouden moet worden:

- de nabijheid van wegen die aan de zachte mobiliteitsmodi zijn aangepast (fietspaden, wandelpaden, wegen waar alleen traag gereden mag worden of zones 30);
- de toegang tot het speelplein zal zichtbaar en rechtstreeks verbonden zijn met de zachte mobiliteitstrajecten;
- de inplanting moet een zekere sociale controle toelaten. Er dient dus op toegezien te worden dat het speelplein niet van het woningenweefsel wordt afgescheiden;
- het speelplein zal zich bijgevolg eerder voor dan achter de woningen situeren. Er zal een bufferzone voorzien worden om eventuele gebruikskonflikten of geluidshinder te voorkomen;
- de speelruimte zal een centrale plaats in de betroffen wijk innemen en zal gemakkelijk toegankelijk zijn voor de buurtbewoners;
- de omgeving van de ruimte zal bezoekers diverse faciliteiten aanbieden (horeca, openbare toiletten, kleine handelszaken, ...).

In het geval van een bestaande inplanting zal men zich over eventueel te implementeren corrigerende factoren moeten buigen om de situatie te verbeteren, als er maar gedeeltelijk aan deze criteria wordt voldaan.

2. Uitstralingsniveau

De van een speelplein verwachte uitstraling bepaalt de investeringen die eraan toegezegd worden. In het BHG wordt er voor een harmonieuze uitvoering van een speelnetwerk met vier complementaire uitstralingsniveaus gewerkt. Om meer te weten over de in het BHG ontwikkelde strategie en de politieke wil om een speelnetwerk te creëren, verwijzen we u graag naar het 'Speelnetwerkplan' op p. 5.

Parameters die het uitstralingsniveau kunnen beïnvloeden

1. De beschikbare oppervlakte is een primordiaal gegeven om de uitstraling van een installatie en de druk die deze kan verdragen, te evalueren. Men zal dit gegeven daarbij meteen vergelijken met de verschillende factoren (aantal kinderen, dichte of gespatieerde bebouwing, ...) die de druk kunnen beïnvloeden. Eens te meer wordt hier het hele belang van de voorafgaande analyses duidelijk, die bv. bepalen of de zone al dan niet de mogelijkheid biedt om de speeloppervlakte informeel te vergroten (mogelijk voor een groene ruimte, moeilijk of onmogelijk in een woonzone).

De inrichtingen zullen zich in deze moeten aanpassen aan de beschikbare oppervlakte. Zo zal men er met name op toezien dat er voldoende open ruimte gehandhaafd blijft om de kinderen tussen de uitrustingen te laten spelen. Bij een kleine ruimte moet men te allen prijze uitrustingen met een eenduidige functie (schommel op veer, ...) vermijden, die saai bevonden zouden worden. Inrichtingen die aanzetten tot het gebruik van de eigen verbeeldingskracht, tot gezelligheid en tot diverse vormen van benutting zullen daarentegen de geringe oppervlakte compenseren.

2. De situering van de plaats binnen het speelnetwerk, zowel in verhouding tot de locatie van de woningen als ten overstaan van het bestaande – formele (speelreinen) en informele (groene ruimten, openbare plaatsen, squares, ...) – aanbod. Deze situering zal de ideale onthaalcapaciteit van de inrichting bepalen.

3. De nabijheid van en verbinding met de socioculturele infrastructuur.

Het gegeven of er zich al dan niet structuren of verenigingen in de buurt van een speelruimte bevinden, die

een rol spelen op het vlak van de socialisatie of wijkdynamiek (spelotheek, crèche, school, ...), zal een impact hebben op de uitstraling en het bezoekersaantal van het speelplein.

4. De toegankelijkheid van het speelplein geldt eveneens als sleutelgegeven bij het bepalen van de uitstraling van de ruimte. Het spreekt daarbij voor zich dat de nabijheid van verkeersaders, openbaarvervoershalthes en voor zachte mobiliteitsmodi bestemde wegen een sterkere uitstraling mogelijk zal maken. Meer bepaald moet er in dit opzicht werk gemaakt worden van de structuur van de toegangswegen of van de mogelijkheid om nieuwe wegen te creëren, aangepast aan een zachte mobiliteit. Het speelplein zal in die optiek bij voorkeur langs een doorgangszone gelegen zijn. Voor een speelplein met een grotere (gemeentelijke of gewestelijke) uitstraling zal tevens gelet worden op de bereikbaarheid van de site voor voertuigen en de geboden parkeermogelijkheden.

↑↑ Place des Orphelins, Soignies, Domitienne Cuvelier
→ Speelnetwerk, Stad Antwerpen

De respectieve inrichting zal daarbij variëren in functie van het uitstralingsniveau. Onderstaande tabel herneemt de 'praktische' karakteristieken die men dient te implementeren in functie van het uitstralingsniveau:

Straat

Minimale oppervlakte

- Terrein van minder dan 300 m² dat zijn pijlen op de aanpalende stra(a)t(en) richt.
- Quasi informele ruimte.
- Kortstondig gebruikte plaats die ook aan een dergelijk gebruik is aangepast.

Situering

- Bij voorkeur een centrale ligging in verhouding tot de omgeving.
- Vertraging van het verkeer in de straten die aan de speelzone grenzen.
- Bereikbaar te voet of met de fiets.

Inrichting en uitrustingen

- Inrichtingsprincipes gekoppeld aan een speelse indeling van de ruimte, opgeluisterd met een lichte uitrusting en natuurlijke elementen (gras, bomen, ...).
- De kleine multifunctionele plaatsen, groene hoekjes en straten spelen een belangrijke rol in het speelnetwerk. De functie van deze terreinen kan bepaald worden tijdens het ontwerp van de plannen van het speelnetwerk op wijkniveau.

Wijk

Minimale oppervlakte

- Terrein van minstens 300 m², ontworpen in functie van een aan de wijk aangepast speelnetwerkplan.

Situering

- Centrale ligging in de wijk of nabij andere infrastructuur (wijkhuis, verenigingen, sportuitrustingen, ...).
- Geen blinde gevels en inplanting van het plein tegenover woningen, zij het weliswaar met de aanwezig van een bufferzone.
- Goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer en de zachte vervoersmodi alsook de mogelijkheid om de aanpalende straten over te steken.
- Een speelnetwerkplan is wenselijk; het zal idealiter geïntegreerd worden in een wijkcontract of renovatieproject.

Inrichting en uitrustingen

- Het speelplein is voldoende interessant en biedt genoeg afwisseling qua uitrustingen om de kinderen en gezinnen van de aangrenzende wijken aan te trekken.
- Het beheer, het onderhoud en de schoonmaak vergen een intensieve opvolging.
- Voor een betere toe-eigening kan het plein een specifieke thematiek illustreren, gekoppeld aan de identiteit van de wijk.
- De geringe grootte beperkt de speelmogelijkheden voor verschillende leeftijdscategorieën. Het kan nodig blijken om keuzes te maken op het vlak van het beoogde doelpubliek en de diversiteit van de voorgestelde activiteiten.

← Potgierterstraat, Amsterdam, Carve architecture

↑ Elephant & Castle playground,
Londen, Martha Schwartz
--> Zie Bronnen
Referentieprojecten

Gemeente

Minimale oppervlakte

- Terrein van minstens 1.500 m². Houdt een sterkere gebruiksgraad in en trekt bewoners van de hele gemeente of zelfs van de aangrenzende gemeenten aan.

Situering

- Het speelplein maakt bij voorkeur deel uit van een groene ruimte van significante omvang.
- De kwaliteit van de inplanting van de ruimte is van essentieel belang voor het 'opeisen' van de beoogde uitstraling in de wijk of zelfs daarbuiten.
- De ruimte biedt ook bepaalde toegangsfaciliteiten (auto's, openbaar vervoer, fietsers en voetgangers) aan.

Inrichting en uitrustingen

- Het gemeentelijke of supragemeentelijke speelplein biedt voldoende diversiteit om aan de wensen van kinderen van verschillende leeftijdscategorieën te voldoen.
- Het comfort van de begeleiders en het onthaal van de gezinnen moeten verzekerd zijn (picknicktafels, banken, schaduwzones, drinkwaterfonteinen, ...).
- De inrichting vermengt intense speelruimtes met rustzones of plaatsen met een iets rustigere speelintensiteit.
- De aanwezigheid van wachters en tijdelijke animaties vormen een pluspunt, zowel in termen van preventie als qua sociale dynamiek.
- Een bijzondere aandacht gaat uit naar de inrichting van een ruimte die aan de allerkleinsten (0-3 jaar) is voorbehouden alsook naar een goede toegankelijkheid van de ruimte voor personen met een beperkte mobiliteit.

Gewest

Minimale oppervlakte

- Terrein van minstens 20.000 m².
- Bestemd voor alle leeftijdscategorieën en met voldoende aantrekkingskracht en voorzieningen om er een hele dag door te brengen.

↑ Spoor Noord, Antwerpen
 ---> Zie Bronnen
 Referentieprojecten

Situering

- De recreatiepool van gewestelijke omvang moet een maximale toegankelijkheid bieden (autobestuurders, openbaar vervoer, zachte mobiliteit, parkeergemak, ...).
- De ruimte mag in de rand gelegen zijn, omdat haar sterke aantrekkingskracht een verdere verplaatsing rechtvaardigt.

Inrichting en uitrustingen

- De recreatieve pool bestrijkt een aanzienlijke oppervlakte.
- De ruimte biedt een uitgebreide waaier aan sport- en spel functies aan, alsook aan uitrustingen voor alle leeftijdscategorieën.
- De uitrusting beoogt een hoge speelkwaliteit met het oog op een grotere aantrekkingskracht.
- De pool is voorzien van al het nodige comfort, opdat gezinnen er langere tijd zouden kunnen verblijven: horeca, toiletten, schaduw- en rustzones, drinkwaterfonteinen, banken en picknicktafels.
- De hele site is toegankelijk voor personen met een beperkte mobiliteit.
- De recreatieve pool moet elk seizoen vrij toegankelijk zijn en dient voorzien te zijn van collectieve speelruimten en rustzones.
- De inrichting kan bogen op een intrinsieke speelkwaliteit die interageert met de andere kwaliteiten van het project en zich vertaalt in een reële aantrekkingskracht.

3 —> Ontwerp en realisatie

1. Inrichting en doelgroepen

In alle logica wordt de inrichting van een ruimte uitgedacht naargelang de beoogde leeftijdscategorieën. Voor elke categorie bestaan er niet alleen specifieke uitrustingen, maar ook typische activiteiten. Deze categorisering houdt geen versnippering van de ruimten in en belet geenszins de inaanmerkingneming van de interactie tussen de verschillende leeftijdscategorieën binnen eenzelfde site.

1.1 0-3 jaar

EXPERIMENTERING

Tussen de leeftijd van 0 en 3 jaar verwerven kinderen de nodige basiservaringen en de controle over hun eigen bewegingen. Spelen doen ze alleen of in aanwezigheid van een volwassene.

ACTIVITEITEN EN FUNCTIES VAN DE SPELEN

Gericht op:

- Experimentering via aanraking, zicht en gehoor.
- Manipulatie van verschillende texturen.

KARAKTERISTIEKEN VAN DE RUIMTE

- Beveiligde plek op maat van de beoogde leeftijd.
- Goed bereikbaar met kinderwagens.
- Comfort voor ouders en begeleiders.

SOCIALE CONTROLE EN RELATIE

MET VOLWASSENEN

- Erg gemakkelijk uitgeoefende sociale controle.
- Directe nabijheid van de ouders.

FORMELE UITRUSTING

- Speeltuigen met zand, aarde en water.
- Schommels en schuifbanen met de hulp van een volwassene.
- Kleine elementen die aanzetten tot spelen.
- Infrastructuren voor ouders en begeleiders.

1.2 3-6 jaar

VERBEELDING

Tussen de leeftijd van 3 en 6 jaar wordt het kind zich bewust van zijn band met anderen. Hij gaat op zoek naar gezelschap om mee te spelen en om sociale contacten mee te leggen.

ACTIVITEITEN EN FUNCTIES VAN DE SPELEN

Gericht op:

- Fantasie- en verbeeldingsspelen.
- Bouw- en textuurspelen (zand, water).
- Ontdekkingsspelen.

KARAKTERISTIEKEN VAN DE RUIMTE

- Evenwicht tussen veiligheidsgevoel en avontuur.
- Kleinschalig: deze ruimte is van geen tel voor de andere leeftijdscategorieën.
- Leesbaarheid van de ruimte.
- Geoptimaliseerde zichtbaarheid ten gunste van het door de ouders uitgeoefende toezicht.
- Nabijheid van de ouders.

SOCIALE CONTROLE EN RELATIE

MET VOLWASSENEN

- Erg gemakkelijk uitgeoefende sociale controle.
- Aanzienlijke invloed van het door de ouders ervaren veiligheidsgevoel.
- Plaats vanwaar de ouders toezicht kunnen uitoefenen.

FORMELE UITRUSTING

- Ruimte waar er gekropen, gerend en met een bal gespeeld kan worden.
- Water en zand.
- Diversiteit van vegetatie en materialen.
- Kleine elementen die aanzetten tot spelen.
- Infrastructuren voor ouders en begeleiders.
- Mogelijkheid om met een kinderwagen of kleine fiets rond te rijden.
- Afgescheiden van de speelvoorzieningen voor oudere kinderen.

1.3 6-10 jaar

AVONTUUR

Tussen de leeftijd van 6 tot 10 jaar worden de kinderen aangetrokken door actiespelen en avontuur. Ze hebben een duidelijke voorkeur voor dynamiek en activiteiten waarvoor ze een beroep dienen te doen op hun behendigheid.

ACTIVITEITEN EN FUNCTIES VAN DE SPELEN

Gericht op:

- Uitdagingsspelen.
- Avontuurlijke trajecten.
- Bouwspelen.
- Sportieve (bal)spelen.

KARAKTERISTIEKEN VAN DE RUIMTE

- Op de voorgrond gesteld avontuurlijk karakter.
- Evenwicht tussen veiligheid en 'gevaar'.
- Mogelijkheid om zichzelf voor uitdagingen te stellen.

SOCIALE CONTROLE EN RELATIE

MET VOLWASSENEN

- Occasionele aanwezigheid van de ouders, maar op afstand.
- Mogelijkheid om zich te verstoppen.

FORMELE UITRUSTING

- Open ruimte.
- Experimenteren met verschillende materialen.
- Landschappelijke inrichtingen en specifieke uitrustingen (glijden, klimmen, praten, veldrijden, aanwezigheid van dieren, ...).
- Gevarieerd reliëf.

1.4 11 jaar en ouder

SAMENKOMST - ONTMOETING

Naarmate kinderen de pubertijd naderen, opteren ze voor een samenkomst in groep zonder volwassenen en zonder storende 'kleintjes'.

ACTIVITEITEN EN FUNCTIES VAN DE SPELEN

Gericht op:

- Ontmoetingen, interactie en 'rondhangen'.
- Ontwikkeling van relaties.
- Sportbeoefening en organisatie van spelen die sterker gestructureerd zijn door objectieve regels in groeps- of teamverband.

KARAKTERISTIEKEN VAN DE RUIMTE

- Mogelijkheid om zich de plek toe te eigenen zonder de andere gebruikers te hinderen.
- Ontmoetingsplaats.

SOCIALE CONTROLE EN RELATIE

MET VOLWASSENEN

- Vereist evenwicht tussen zichtbaarheid en sociale controle.
- Behoefte aan anonimiteit en intimiteit van de adolescenten.

FORMELE UITRUSTING

- Grotere ruimte met mogelijkheid om aan sport te doen of te praten, om elkaar te ontmoeten.
- Specifieke activiteiten (klimmuur, tafeltennis, ...).
- Aangepaste infrastructuur: stevige materialen, grote vuilnisbakken en infrastructuur voor de lunch (broodjes, blikjes, ...).
- Mogelijkheden om de eigen bekwaamheden op het vlak van evenwichtsbewaring en coördinatie te tonen aan de hand van complexere spelelementen, zoals driedimensionale klimuitrustingen.

2. Landschappelijke integratie

Een speelruimte wordt gedeeltelijk bepaald door het belang en de diversiteit van haar uitrustingen. Ze wordt echter eveneens gekarakteriseerd door haar integratie in de omgeving en door de beschikbare ruimte om tussen de uitrustingen te spelen. Vandaar dat elke inrichting ook een denkoefening over de context en de ruimte zelf inhoudt.

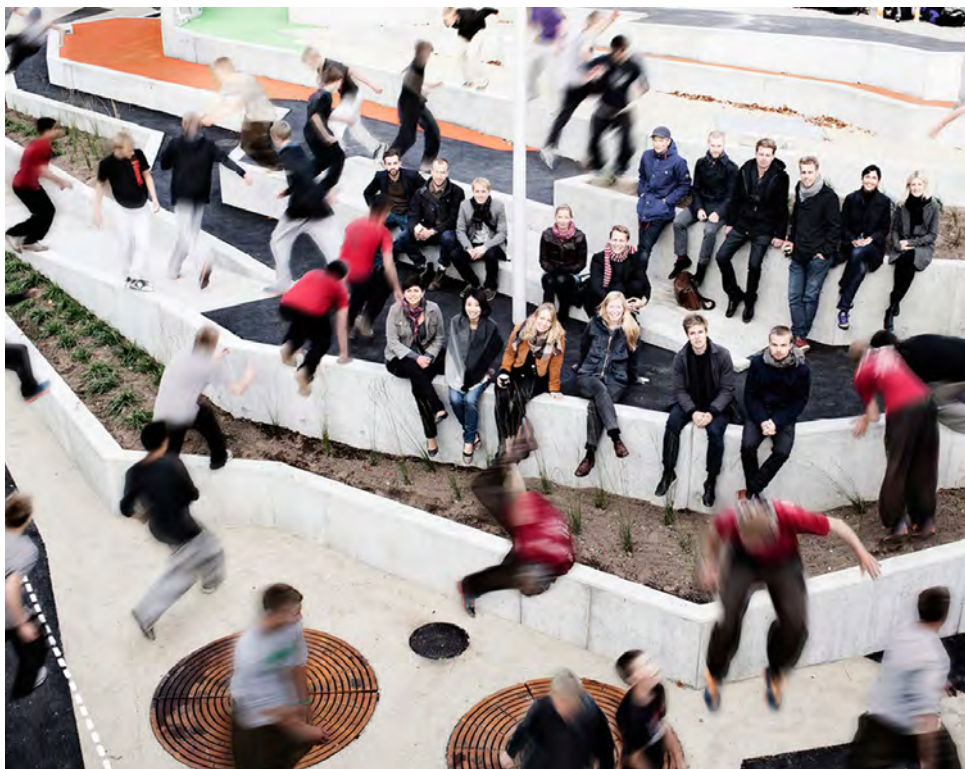
De uniekheid van de speelruimten en hun inpassing in het vooraf bestaande landschap suggereren een zoektocht naar evenwicht tussen de functies, de vormen en de organisatie van de ruimte. Om deze problematiek te illustreren, volgen hieronder enkele in functie van elk project te gebruiken, te combineren of te interpreteren typologieën.

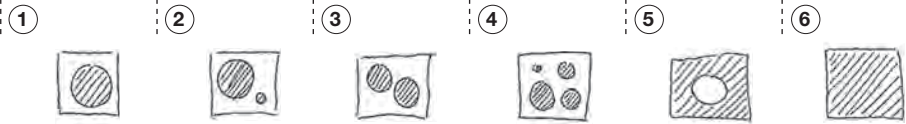
- Korte Malibranstraat,
Brussel, L'Escaut
- ↓ Buga playground,
Rainer Schmidt, München

↓ Malov Axis, Denemarken,
Adept architects

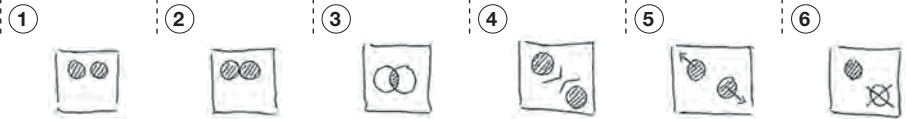

Dimensionering van de functies

1. Monofunctioneel — 2. Onevenwichtig — 3. Evenwichtig
4. Gehiërarchiseerd — 5. Negatief — 6. Transversaal

Verhouding tussen de functies

1. Nabijheid — 2. Nevenschikking — 3. Complementariteit
4. Tegenstelling — 5. Repulsie — 6. Incompatibiliteit

Ontsluiting van de speelruimte

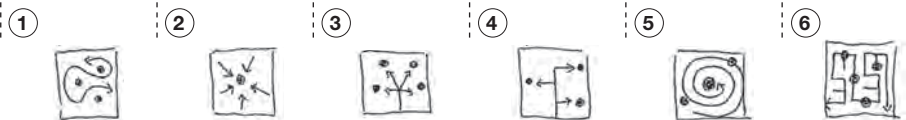
1. Doorgang — 2. Rondweg — 3. Omleiding — 4. Doodlopende straat
5. Raaklijn — 6. Uitstraling

Grens

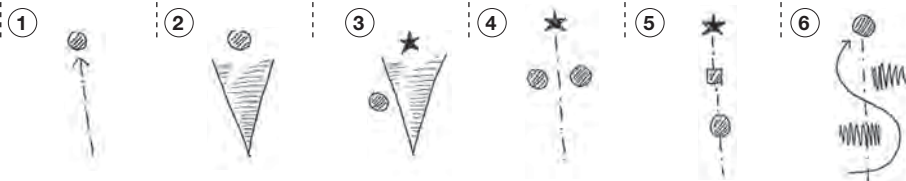
1. Gesloten — 2. Open — 3. Gesuggereerd — 4. Permeabel — 5. Diffuus — 6. Onbestaande

Intern verkeer

1. Vrij — 2. Focaal — 3. Distributief — 4. Verspreid — 5. Spiraalvormig — 6. Doolhofachtig

Het speelplein als constructief element van de ruimte

1. Einde van een perspectief — 2. Onderdeel van een uitzicht
3. Oriëntatie-element van een uitzicht
4. Constructieve elementen van een perspectief-/kadersysteem
5. Voorwerp van een opeenvolging van elementen — 6. Scenografisch spel

Zintuiglijke ervaring van de ruimte

Met betrekking tot het uitzicht

kleur – vorm – perspectief

Met betrekking tot de oppervlakte

zachte bodem – harde bodem – losse bodem –

klevende bodem – terugstuitende bodem –

akoestische bodem

Met betrekking tot de textuur

donzig – zacht – ruw – schurend – koud – warm –

week – nat – glad

Met betrekking tot het geluid

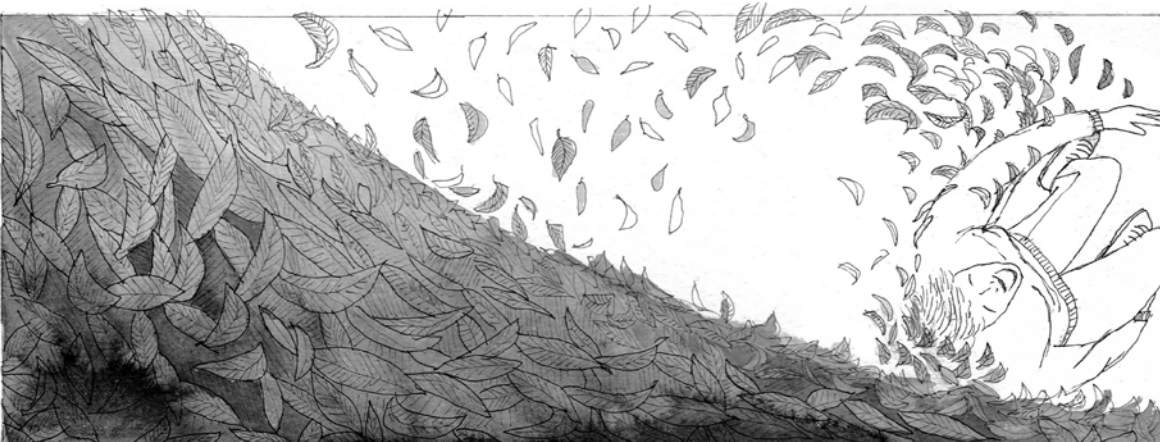
In reukopzicht

kruiden en planten met geurige bloemen

In smaakopzicht: fruitstruiken

Inzake beweging

vlaggen en vaandels – windmolens

3. Spelen met de natuur

Kleine dalen, hoogteverschillen en taluds om te beklimmen en de ruimte te overzien, open of van groen voorziene zones om zich te verstoppen en elkaar daarna terug te vinden, hoog gras om doorheen te kuieren, grasvelden om op te sporten, fruitbomen om van te smullen en sterke bomen om in te klimmen: de natuur biedt oneindig veel speelmogelijkheden. Ze zorgt dus voor een onmiskenbare meerwaarde in het ontwerp van elke voor kinderen bestemde ruimte. Er moet dan ook getracht worden om haar te respecteren en in de nieuwe inrichting te integreren. Haar aanwezigheid zou bovendien zelfs nog versterkt kunnen worden door voor aan de context aangepaste plantensoorten te opteren.

↓ Kilburne park, London,
Erect architecture

↓↓ Cicada, Taipei,
Marco Casagrande

Tips

- Verbod op het gebruik van giftige, snijdende of prikkende planten, zoals *Taxus baccata*, meidoorn, berberis, rozenstruik, braamstruik, ... Ook de gewone acacia en de *Gleditsia* met zijn grote doornen aan stam en takken worden best vermeden.
- Bomen met kleine bladeren om in de winter de zon goed door te laten en in de zomer voor wat schaduw te zorgen: treurwilg, ... Maar naaldbomen, de tamme kastanje, de vrouwelijke Ginkgo, ... worden eveneens best niet gebruikt.
- Groene hagen die indien nodig beschutting bieden tegen de wind. Ze moeten dik zijn en zullen tal van andere soorten aantrekken: de hazelaar, de kornoelje, de bittere wilg. Dit type van haag biedt een variatie aan kleuren en vruchten in verschillende seizoenen. Daarnaast vormt het een schuilplaats voor kleine fauna.
- Groene barrières die intensieve activiteiten van rustzones of voor de allerkleinsten bestemde ruimten afscheiden: zwaden en fascines, wilgenschermen van levende wilg, hergebruik van kaphout.
- Hoge vegetatie om regen en zonnestralen te filteren.
- Bloemen om voor kleur te zorgen: zonnebloemen, graminea, tarwe of haver.
- Sterke bomen om in te klimmen: kleine esdoorn, haagbeuk, zoete kers, zomereik, es, mispel, grove den.
- Hutten om zich in te verstoppen: bittere wilg, krulhazelaar, ...
- Kruiden en geurende wilde bloemen om de zintuigen te prikkelen: munt, mosterd, basilicum, jasmijn, rozemarijn, tijm.
- Alternerend maaibeheer en maaibeelden zullen verschillende sferen doen ontstaan.
- Fruitbomen om de seizoenen en de vogels te observeren: appelboom, perenboom, kersenboom, notenboom, perzikboom, pruimenboom, mirabellenboom, kweeperenboom.
- Dood hout om hutten mee te bouwen en insecten te observeren.
- Nestkastjes in de bomen.
- Grote stronken om de avontuurlijke geest aan te wakkeren, het evenwicht te oefenen, op te gaan zitten, ...
- Doolhof van hazelaar of gevlochten wilg.

Vademecum

↓ Koning Boudewijnpark,
Brussel

⇓ Park van het Rode
Klooster, Brussel

↓ Woluwepark, Woludic,
Brussel

Er staat een boom in het midden.

De bruggen en passages leiden me naar boven binnenin het gebladerte.

En ik weet hoe het zou voelen...

... groot genoeg te zijn om erin te klimmen

↓ Fleur de sel, Québec,
Urban BS

4. Transformeren

Gras, aarde, zand, ... Deze natuurlijke materialen bieden kinderen een waaier aan transformatie- en manipulatiemogelijkheden. Aan deze elementen moet dan ook de voorkeur gegeven worden in plaats van aan geasfalteerde of gebetonneerde bedekkingen. Zand en aarde geven kinderen de kans om in te grijpen op hun omgeving. Het zijn de allerkleinsten (0-6 jaar) die dit contact bijzonder leuk vinden.

Verder houden kinderen ervan om direct in te grijpen op hun speelomgeving en deze met hun verbeelding vorm te geven. Kaphout, stronken en op de grond achtergelaten takken vormen in dit opzicht stuk voor stuk materialen waarmee de kinderen hutten, kampen, schuilplaatsen, avontuurlijke parcours, enz. kunnen bouwen.

↓ Kolle 37, Berlijn,
'bouw'-speelrein

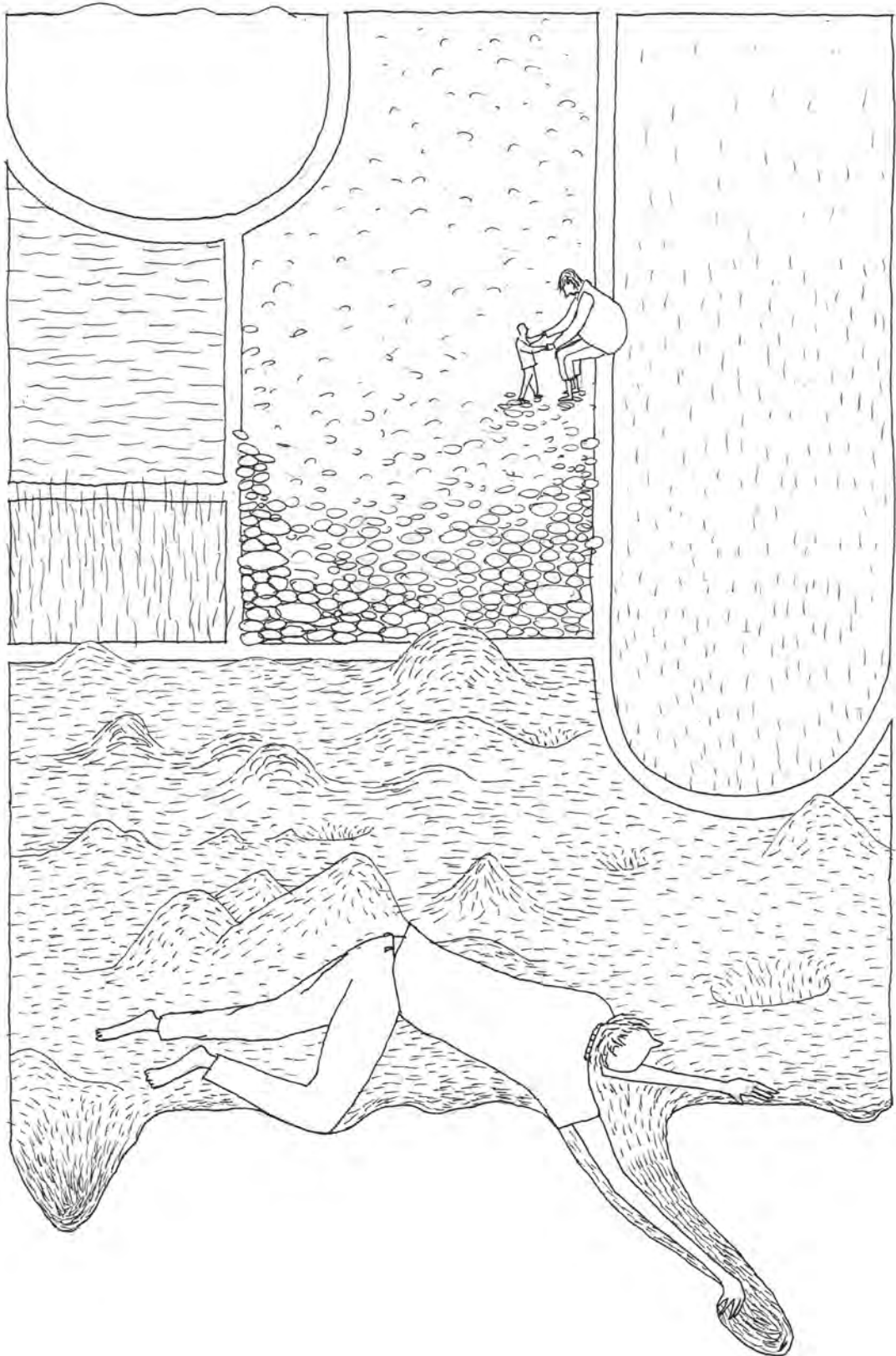

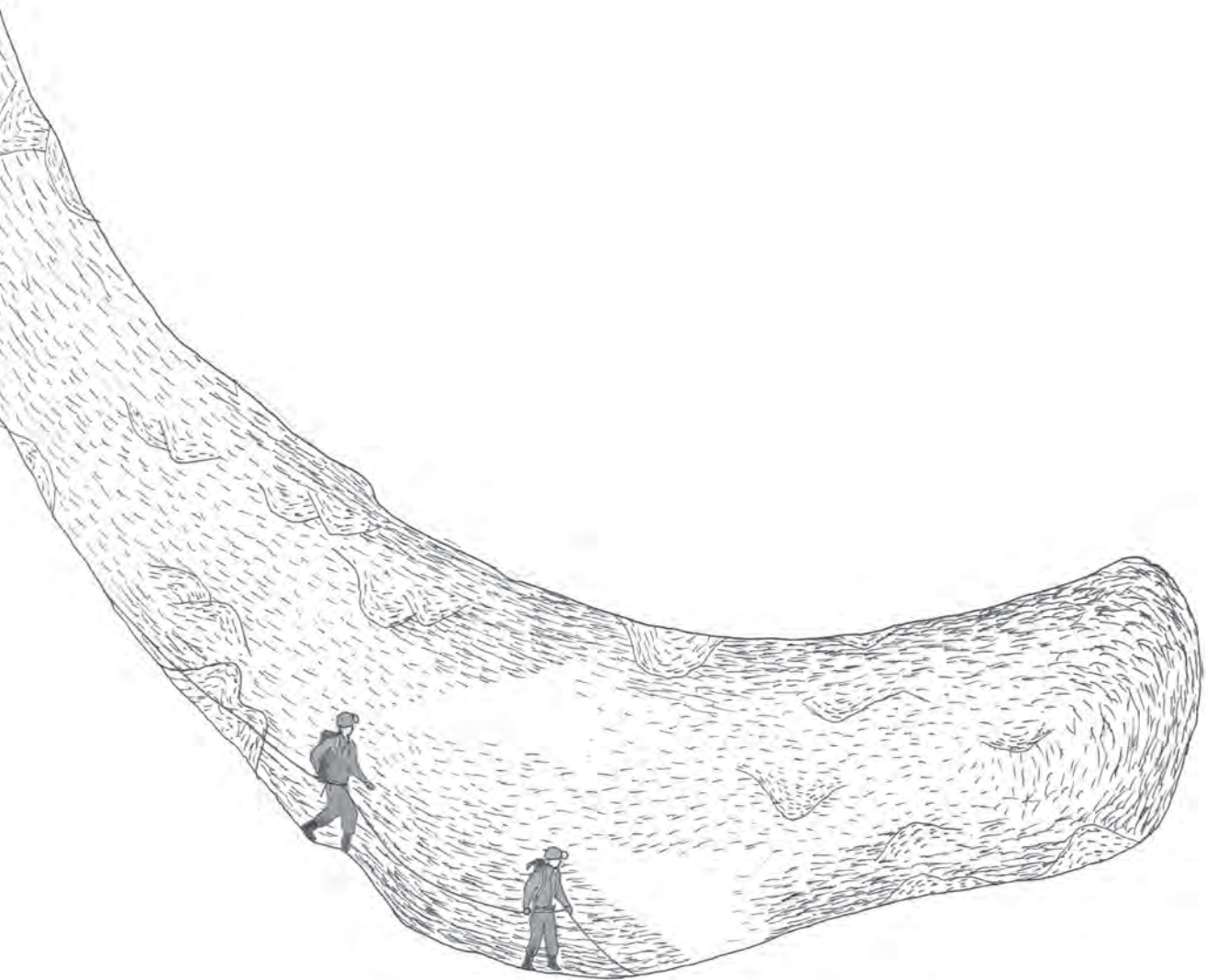
↓ SpoorNoord, Antwerpen
Zie Bronnen
Referentieprojecten

Tips

- Een zandbak kan het best op een rustige en droge plaats uit de wind voorzien worden.
- Zand vergt een bijzondere aandacht: schoonmaak en grondig dagelijks onderhoud (uitwepelen, bladeren, gevaarlijke voorwerpen, zoals naalden, scherven, ...).
- De ruimte waar de zandbak opgesteld wordt, moet voldoende zon krijgen, maar ook van schaduwzones voorzien zijn.
- Een toezicht van op korte afstand moet bevorderd worden door het plaatsen van banken of andere zitvoorzieningen langs het speelterrein. Bakken waarvan de rand als zitplaats gebruikt kunnen worden, worden sterk gewaardeerd, omdat ze de ouders de kans geven om met hun kinderen te interageren en te spelen.
- Verschillende types van zand, variërend qua korrelgrootte en kleur, zullen de indrukken en speelmogelijkheden verrijken.
- Zandbakken van verschillende hoogtes vormen een alternatief om de toegang ertoe van kinderen en kinderen in een rolstoel te vergemakkelijken.

↑ Gaucheretpark, Brussel

↓ Hundsund, Oslo,
Bjørbekk & Lindheim

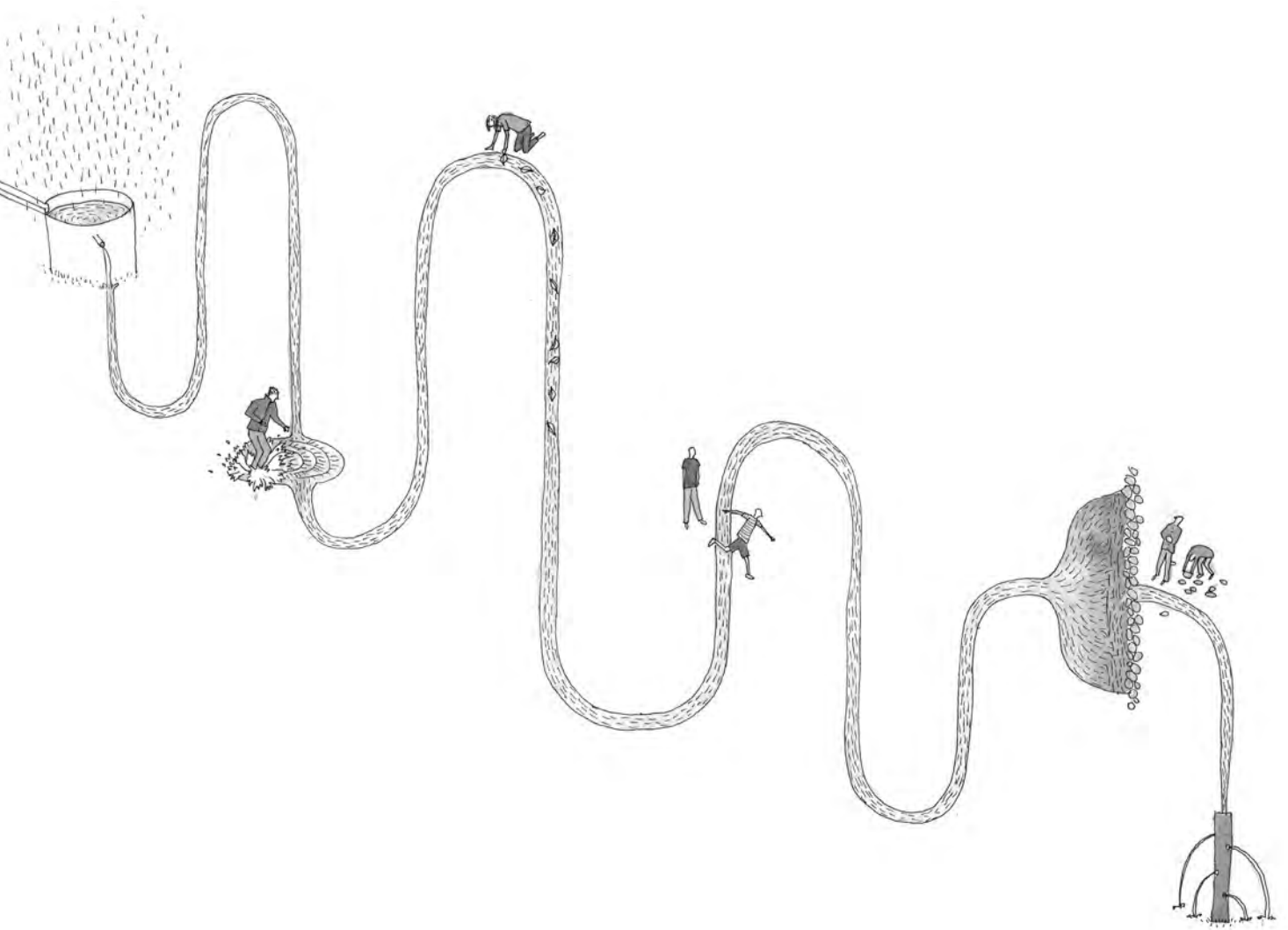
5. Waterspelen

Water zorgt voor een veelvoud aan indrukken, stimuli en spelideeën. Elkaar achtervolgen en bespatten, water met aarde vermengen, kleine geulen in het zand graven, een dam bouwen, tussen waterstralen heen lopen, ... De aanwezigheid van water, vooral als er mee gespeeld en geïnterageerd kan worden, is een van de meest aantrekkelijke elementen van een openbare ruimte.

Wanneer de natuurlijke omgeving dit toelaat, heeft men er dus alle belang bij om water in het project te integreren. Beken, kanalen, waterbekkens, moerassen en andere natuurlijke bronnen hangen echter ook af van biotopen die gerespecteerd dienen te worden, wanneer er op ingegrepen wordt. In een stedelijke context kan men het water voorts via kunstmatige weg in de speelruimte introduceren. Als er daadwerkelijk voor een integratie van water in het project gekozen wordt, zal er wel rekening gehouden moeten worden met de volgende veiligheidsaspecten: (onderstaande informatie moet bevestigd en gevalideerd worden door een specialist ter zake en is afkomstig uit het boek 'Playground design').

- hygiëne: water van een toereikende sanitaire kwaliteit;
- diepte: max. 0,35-0,40 m;
- toezicht: het directe toezicht moet vergemakkelijkt zijn (zichtbaarheid, comfort van de begeleiders, ...);
- randen: de randen van de vochtige zones moeten goed aangegeven zijn en voorzien worden van antislipmaterialen.

Vademecum

- Blaarmeersen, Gent
- > Zie Bronnen
- Referentieprojecten

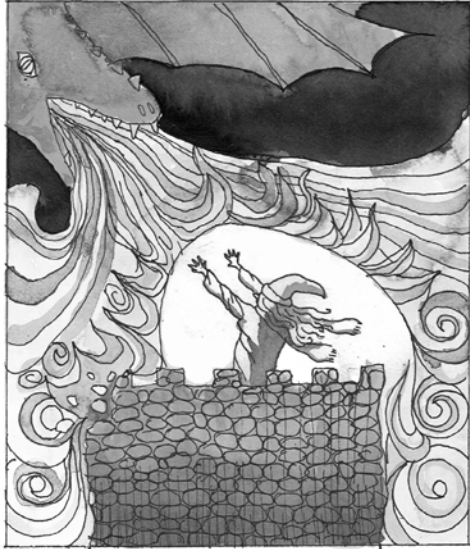
- ← Wasserspiegel, Bordeaux,
- Michel Corajoud

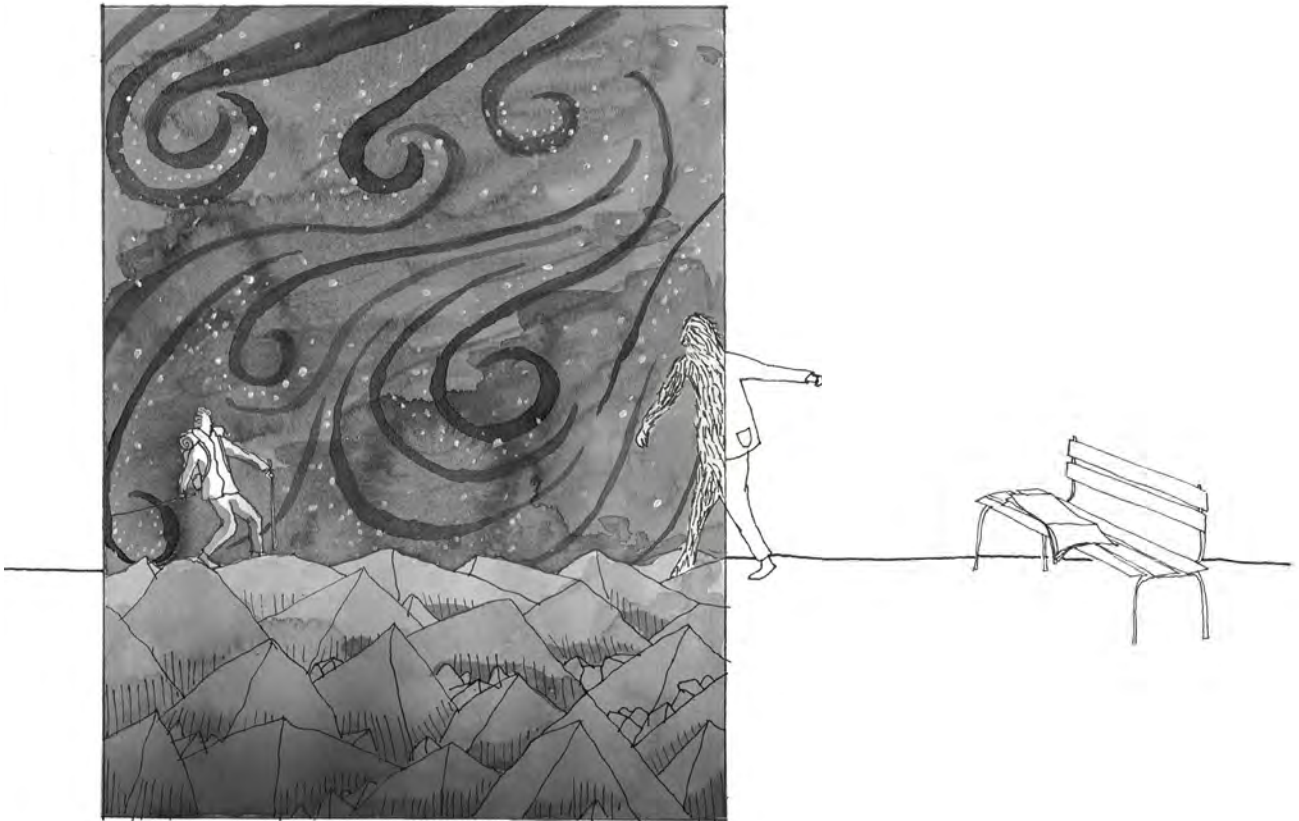
- ← SpoorNoord, Antwerpen
- > Zie Bronnen
- Referentieprojecten

De eigen verbeeldingskracht van de kinderen is ongetwijfeld de rijkste en goedkoopste 'uitrusting' van een speelterrein ...

6. Verbeelding aan de macht

De eigen verbeeldingskracht van de kinderen is ongetwijfeld de rijkste en goedkoopste 'uitrusting' van een speelterrein ... Het vermogen om te creëren en uit te vinden, is daarbij niet afhankelijk van de gerealiseerde uitrustingen, maar wel van de vele manieren waarop deze uitrustingen gebruikt kunnen worden. Daarom dat abstracte vormen en elementen (een rots, een zandheuvel, een mysterieus bord, originele vormen) soms interessanter zullen blijken dan een uitrusting waarvan het gebruik vastligt. Vandaar dat aanbevolen wordt om uitrustingen te vermijden, die de werkelijkheid kopiëren - kleine trein, auto, huis - ten gunste van elementen die de fantasie stimuleren en die op verschillende manieren gebruikt kunnen worden. Door 'onbepaalde' ruimten te creëren, krijgen kinderen de kans om zich deze toe te eigenen, om te experimenteren en om er hun vindingrijkheid op te projecteren.

↓ Belleville Park, Parijs, BASE Bien
Aménager Son Environnement
--> Zie Bronnen Referentieprojecten

Bepaling van gebruik vs. vrijheid van gebruik

Belleville

Het speelplein van het Bellevillepark is gelegen op een sterk hellend terrein (hellingsgraad van 30 à 40%) en bestond vroeger uit een geheel van terrassen. Vandaag bestaat het heringerichte speelplein uit een houten uitkraging, een mineraal landschap met betonnen facetten of een soepele groundbekleding, een speeltoren, netten, touwspelen, hangmatten en touwbruggen ... Het zijn stuk voor stuk elementen die bedoeld zijn de verbeelding van de kinderen te prikkelen zonder hierbij gebruik te maken van expliciete decors.

↓ Südliche Lohmühleninsel, Berlijn,
Rehwaldt Landschaftsarchitekten
--> Zie Bronnen Referentieprojecten

↓ Georges Henripark,
Brussel, Suède 36

7. Schaal

De schaal van de uitrustingen en inrichtingen laat toe om de toegankelijkheid te bepalen in functie van de grootte van de kinderen, d.w.z. in functie van hun leeftijd. Zo zal een hoog obstakel beletten dat kleine kinderen van iets gebruikmaken dat niet voor hen bestemd is en zullen kleine toegangsoeningen hetzelfde doen voor groteren bij speeltuigen die voor de kleintjes bedoeld zijn. Uitrustingen op kleine schaal (miniaturvormen) worden verder automatisch door de allerjongsten herkend en stimuleren de verbeelding op een specifieke manier (bv. Alice in Wonderland, poppenhuis, ...). De – al dan niet duidelijk afgebakende – grenzen van de diverse zones van een speelterrein (barrières, omheiningen of randen) kunnen elke ruimte voorts ook een bepaalde schaal toekennen door de grootte van de respectieve voorzieningen te wijzigen.

↓ Georges Henripark,
Brussel, Suède 36

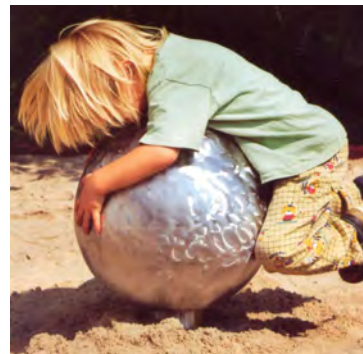
Tips

- Voorzie uitrustingen op de schaal van de doelgroep.
- Ontwerp een herkenbare ruimte die de kinderen toelaat om zich te situeren aan de hand van:
  - duidelijke herkenningspunten;
  - een gestructureerde ruimte (gezichtspunten en -lijnen);
  - oppervlakken en vormen op menselijke schaal.
- Integreer ook elementen in een andere schaal om de verbeelding te prikkelen (reusachtige bank, miniatuurtafel, ...).

Thema: schaal

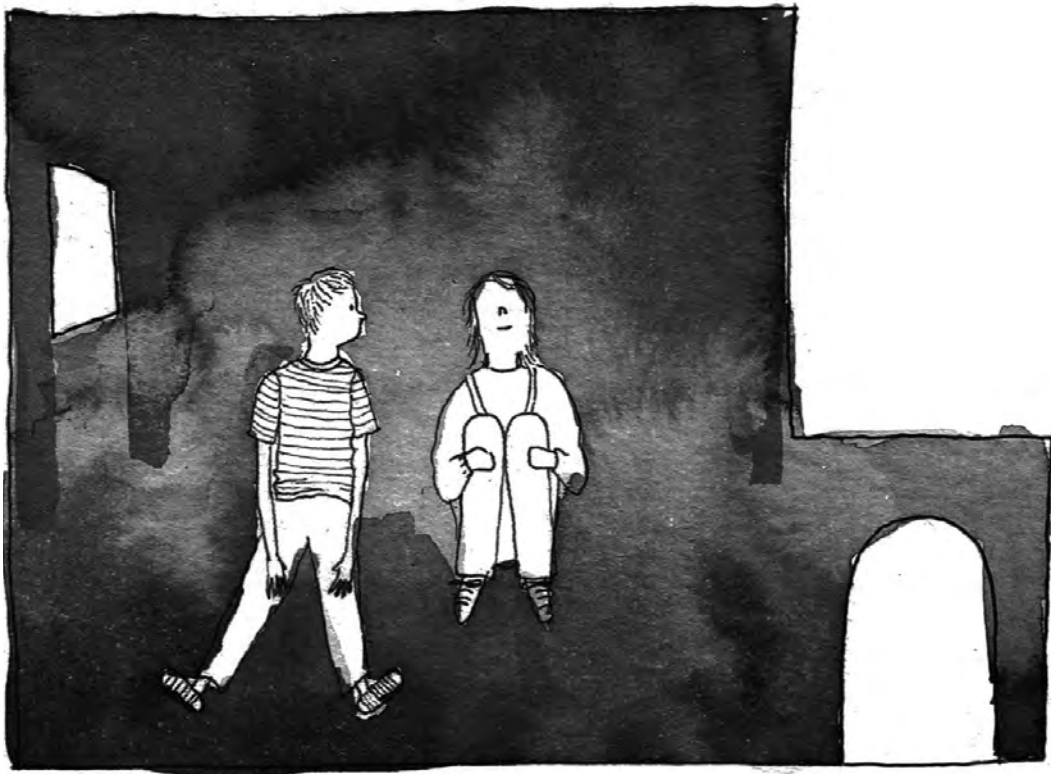
Het Tilla Durieuxpark in Berlijn is een groene riem die zich over een afstand van 450m uitstrekt. De randen zijn ongeveer 4m lang en hebben een helling tot 35°. In het midden van het park werden er vijf enorme schommels geplaatst om de rechtlijnigheid te doorbreken en deze doen dienst als ludieke elementen die de met gras beklede ruimte verrijken.

→ Zie Bronnen
Referentieprojecten

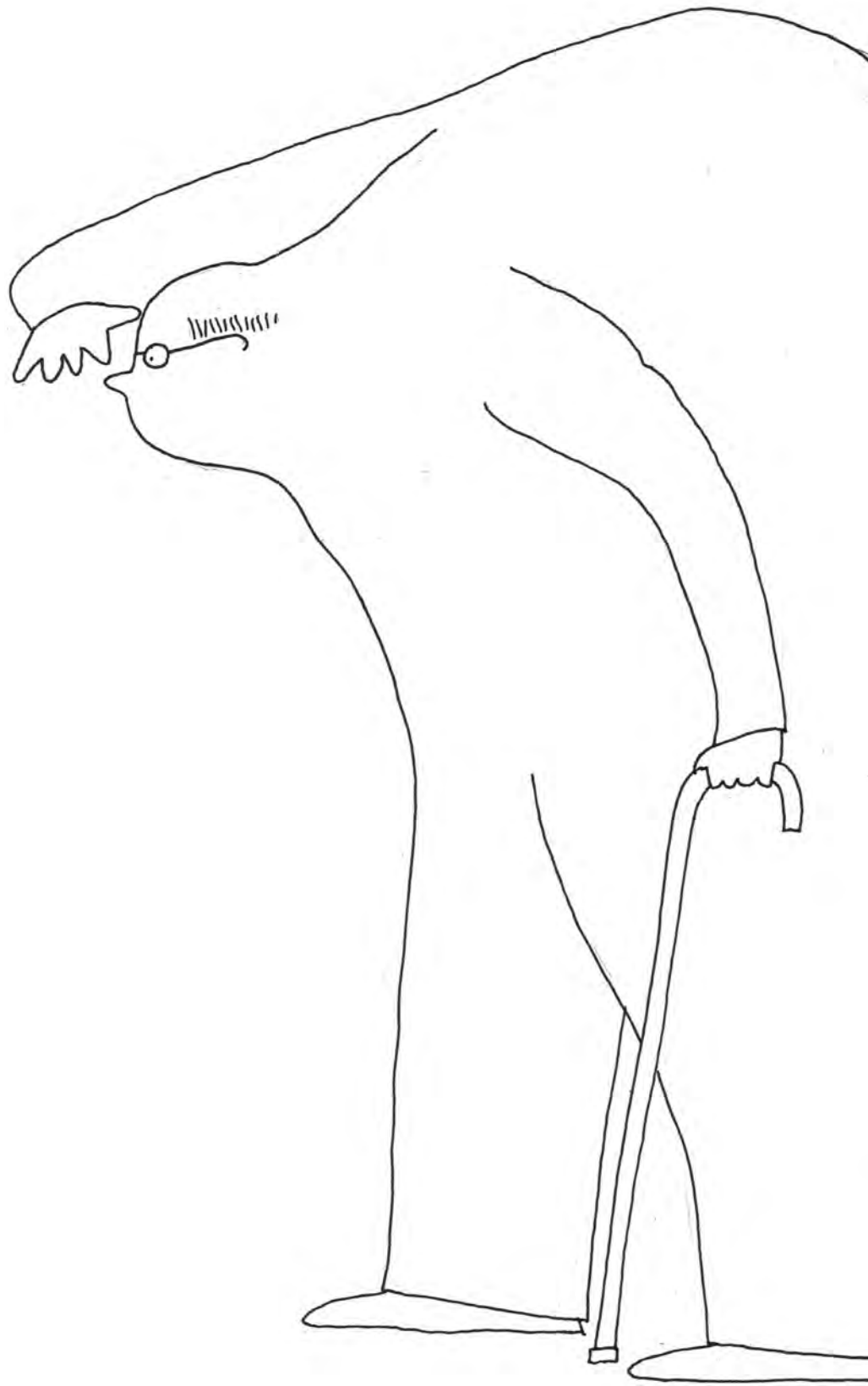

↑ Tilla Durieuxpark, Berlijn,
DS Landschaps-architecten

← Shiny Happy Playground,
Berlijn

"Ik keer nooit meer terug naar huis."

8. Origineel meubilair

Functionele uitrustingen (banken, vuilnisbakken, tafels, ...) op een andere dan de gebruikelijke manier ontwerpen, laat toe om er op meerdere manieren gebruik van te maken en verhoogt de interactie met de gebruikers. Zo zal een originele bank niet alleen dienst doen als zitplaats, maar ook benut worden als klimoppervlak, fungeren als herkenningspunt of scheiding tussen twee speelzones, enz.

↑ **Speelmodules (Basisschool de Burgst), Breda.**
AnneMarie van Splunter
Foto's: Peter Cox

↑↑ **Muurbankje, Dordrecht,**
NL Architects

↑↑↑ **Omheining-fietsenstalling-zitbank, Kopenhagen**

↑ **Lion playground, Ontario,**
James Floyd

↑↑ **Atelier Van Lieshout, AVL-Man,**
Gent, 2000

9. Thematiek en identiteit van de locatie

De geest en het verleden van een bepaalde in te richten plaats kennen, zal de basis vormen van elk goed project. De integratie in het project van elementen die aan dit verleden doen denken, betekent dat je de plaats en de belevenissen van haar bewoners respecteert, terwijl je er tegelijkertijd toch een unieke identiteit aan geeft. Zo bevorder je de toe-eigening en aantrekkingskracht van de ruimte.

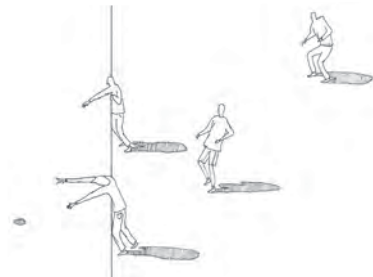
Door de integratie van de specifieke topografie van de site, het gebruik van lokale materialen en een verwijzing naar de geschiedenis van de plaats te combineren, maak je van elk speelplein een unieke site waarop de omwonenden trots zullen zijn en waar ze aan gehecht zullen raken.

Tips

→ Integreer de bestaande topografie en optimaliseer deze om er nog beter te kunnen spelen. Vanuit een afvalberg op een industriële site creëerde het Agence TER een speelplein dat verwijst naar het verleden van de locatie en waarbij de berg dienst doet als klimheuvel.

↑ Cormaillespark, agentschap TER

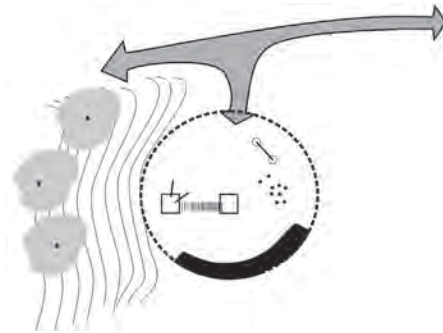

10. Afsluiting en open ruimte

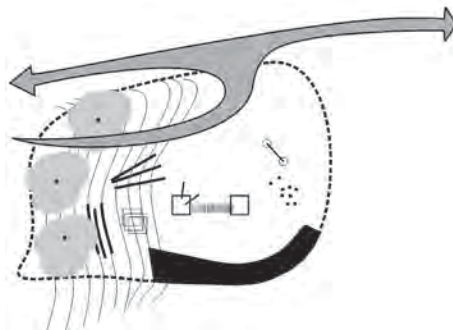
Op een speelplein is de open ruimte even belangrijk als de voorziene uitrusting. Ontwerpers hebben echter vaak de neiging om de ruimten te omheinen en scheidingen op te werpen tussen de zones die voor verschillende leeftijdscategorieën bestemd zijn. Resultaat: speelruimten die doen denken aan uitgeruste kooien en niet aan plaatsen waar het gezellig vertoeven is. Het spreekt natuurlijk voor zich dat er voor de veiligheid en het onderhoudsgemak wel bepaalde afsluitingen voorzien moeten worden, maar in sommige gevallen en dan in het bijzonder wanneer de site in een groene ruimte gelegen is, kunnen dergelijke inrichtingen tot een minimum beperkt blijven. En wanneer een omheining toch onontbeerlijk blijkt, doet men er goed aan om een overgangszone te voorzien tussen de vrije ruimte en het feitelijke speelterrein. In wezen kunnen we een omheining dus op drie manieren definiëren.

Het KB betreffende de uitbating van speelterreinen (28 maart 2001) stipuleert trouwens dat een omheining niet onontbeerlijk is voor de inrichting van een speelruimte. De randen van het speelterrein kunnen immers ook aangegeven worden door middel van natuurlijke of psychologische grenzen. In dit opzicht is het dus in feite zaak om het gezond verstand te laten prevaleren.

① Beknopte definitie van een omheining

② Brede definitie van een Omheining

③ Geen omheining

Deze problematiek ziet zich evenwel vaak geconfronteerd met problemen zoals hondenpoep, waarbij de baasjes van de dieren in kwestie bepaalde schokdempende oppervlakken verwarren met ... een hondentoilet. Zones voorzien, waar honden in alle vrijheid kunnen rondlopen en hun ding kunnen doen, kan het probleem verkleinen, net als het gebruik van schokdempende oppervlakken die geen dienst kunnen doen als openbaar toilet (rubber in plaats van houtkrullen of zand).

11. Een bijzondere aandacht

Tegenwoordig moet elke inrichting van een openbare ruimte rekening houden met de toegankelijkheid ervan voor personen met een beperkte mobiliteit. Van daar dat de zorg voor de toegangen en paden van een speelterrein van fundamenteel belang is om alle kinderen dezelfde speelkansen te bieden.

Daarbij zullen verschillende criteria in aanmerking genomen worden:

- **Toegankelijkheid:** combinatie van trappen en hellingen, opdat iemand in een rolstoel eveneens toegang tot de ruimte zou hebben;
- **Hellingspercentage:** op het speelterrein zelf dienen de hellingen een matig verloop te kennen (minder dan 5 %) en op regelmatige afstanden ook rustplaatsen te voorzien;
- **Ligging:** de aan rolstoelen voorbehouden plekken moeten een centrale locatie toebedeeld krijgen binnen het speelterrein;
- **Vrije zone:** in de buurt van de uitrustingen moet een vrije zone met een diameter van 150 cm worden voorzien, opdat personen in een rolstoel er probleemloos zouden kunnen manoeuvreren;
- **Bodembedekking:** paden in gras zijn niet uitgesloten, maar er moet wel op toegezien worden dat ze berijdbaar zijn. Een mogelijke oplossing kan erin bestaan om met gewapend gras te werken (ingezaaid mengsel van aarde en grind).

↓ **Picknicktafel geschikt voor PBM**

↑ **Melis Stokepark, Den Haag, Carve architecture**

Op grond van de gehanteerde toegankelijkheidscriteria zal een ruimte dus:

- als aangepast beschouwd worden, als deze aan de nodige (functionele en dimensionale) voorwaarden voldoet om gemakkelijk gebruikt te worden door personen met een beperkte mobiliteit of een beperkt communicatievermogen;
- als doenbaar gelden, als de plaats aan de minimale voorwaarden voldoet om door personen met een beperkte mobiliteit of een beperkt communicatievermogen benut te worden;
- als aanpasbaar gezien worden, als de ruimte door enkele goedkope wijzigingen door te voeren, veranderd kan worden in een aangepaste of doenbare plek.

Traject	Aangepast	Doenbaar	Aanpasbaar
Breedte	90-180 cm	90-120 cm	90 cm
Maximale longitudinale helling	6-8%	8-10%	10-12%
Maximale transversale helling	2%	3%	5%

Het is van essentieel belang dat een kind met beperkingen de eigen grenzen kan aftasten en ook de speeltuigen van de andere kinderen kan gebruiken. Speeltuigen die de zintuigen prikkelen, bieden in dit opzicht tevens een meerwaarde, omdat ze door iedereen gewaardeerd worden. Verder dient benadrukt dat de geschiktheid van een speeltuig voor kinderen met een handicap soms eveneens aangegeven wordt door de leverancier op het product zelf.

Enkele aanbevelingen in verband met de toegang en de doenbaarheid van een site voor rolstoelen, kinderwagens en looprekken:

- gebruik van een harde en brede (1,20 m) bodembedekking tot aan de speeltuigen;
- geen vochtig terrein of diepe zanderige zone;
- bedekking: type vloerstenen of hout;
- als het terrein omheind is, moet er een voldoende brede en obstakelvrije toegang voorzien worden;

- ook moeten er aangepaste parkeermogelijkheden aangeboden worden in de onmiddellijke omgeving van de infrastructuur.

Op dit ogenblik zijn er erg weinig speeltuigen aangepast aan de behoeften van kinderen met een handicap, maar bestaat wel de mogelijkheid om ze aan te passen. Enkele aanbevelingen in verband met de doenbaarheid:

- huisjes;
- zand- en waterspeeltuigen;
- klimtuigen met een lage moeilijkheidsgraad en/of die veel vastgrijpmogelijkheden bieden;
- glijbanen met een gemakkelijk toegangspunt en/of een toegangspunt dat veel vastgrijpmogelijkheden biedt.

↓ [Speelterrein René Chalou, Elsene](#)

4 → Veiligheid en normen

Elke beheerder moet de gebruikers van het speelterrein natuurlijk een maximaal veiligheidsniveau bieden. Hij zal er bijgevolg op toezien dat aan alle conformiteitsaspecten voldaan werd, die voornamelijk verband houden met:

- omgevingen die zodanig zijn opgevat dat ze de sociale controle en het toezicht bevorderen;
- bodembedekkingen die zijn aangepast aan de valhoogte en funderingen;
- gecontroleerde uitrustingen die aan de vigerende normen voldoen.

1. Glijbanen

Er bestaan ontelbaar veel soorten glijbanen. Het is dan ook beter om ze te ontwerpen in functie van het project en de topografie op de beoogde site teneinde een optimale integratie te verzekeren.

Een glijbaan bestaat uit 3 delen: het punt van vertrek, de centrale helling en het punt van aankomst. Het be-

gin- en het eindpunt moeten daarbij een minder steile helling hebben dan het middendeel. De afwerking van het onderste uiteinde van de glijbaan mag verder niet te hoog zijn en moet naar binnen plooiën (of in de grond verdwijnen) om elk risico op snijwonden te vermijden. De maximale binnenbreedte van een open glijbaan bedraagt 70 cm. Voor een tunnelglijbaan geldt een minimale diameter 75 cm.

2. Schommels

Wat schommels betreft, maken we een onderscheid tussen 2 types: schommels met één ophangpunt en schommels met twee ophangpunten. Over het algemeen zijn de schommels met twee ophangpunten ontworpen om gebruikt te worden door één persoon per beurt. De schommels met één ophangpunt zijn daarentegen vaak platformen die meerdere kinderen tegelijk kunnen dragen. Het materiaal waaruit de basis vervaardigd is, moet verder een zekere soepelheid bieden (geen hout of metaal) met het oog op eventuele botsingen. De touwen moeten los hangen en er wordt aanbevolen om niet meer dan 2 schommels naast elkaar te hangen, kwestie van het risico op botsingen te verkleinen. Ten slotte moet er onder de schommel ook een schokabsorberend bodemoppervlak voorzien worden.

3. Klimrek

Dit soort van speeltuigen wordt erg gewaardeerd door kinderen en is bovendien van essentieel belang voor hun psychomotorische ontwikkeling. Constructies om te 'klimmen' gelden dan ook als onontbeerlijk op speelpleinen. Deze kunnen van het vaste (ruimtelijke structuren, ladders, hellende vlakken, ...) of van het flexibele (touwen, kabels, netten, ...) type zijn en onder deze elementen moet eveneens een soepel bodemoppervlak voorzien zijn. Verder dient opgemerkt dat de flexibele elementen wel voldoende strak gespannen dienen te staan om wurgongelukken te voorkomen. Voorts dient hun oppervlak van het antislip-type te zijn om een optimale grip te verzekeren. Aan één punt vastgemaakte touwen moeten ten slotte een diameter van 25 à 45 mm hebben; andere touwen moeten een diameter van 18 à 45 mm hebben.

4. Trapleuningen en relingen

Dit zijn de meest voorkomende veiligheidsvoorzieningen op speelterreinen. Ze voorkomen niet alleen valongelukken, maar zijn ook bevorderlijk voor het evenwicht en bieden de allerkleinsten de steun die ze nodig hebben. Hun oppervlak zal dus voor een goede grip zorgen. Ze worden op een hoogte van 60 à 85 cm geplaatst. Verder moet een trapleuning een diameter tussen 25 en 32 mm hebben. De relingen mogen wel niet beklommen kunnen worden en dienen zodanig ontworpen te zijn dat men er niet op kan gaan zitten of recht kan gaan staan.

5. Bouten en schroeven

Deze elementen moeten zodanig in de speeltuigen worden ingewerkt, dat ze nergens uitsteken. Als dit niet mogelijk blijkt, moeten ze voorzien worden van plastic doppen die max. 8 mm uitsteken. Elke snijdende, puntige of scherpe vorm is verder natuurlijk uit den boze.

6. Samenvatting van de normen: waarop moet je op een speel-terrein letten?

Een nieuwe speelruimte moet de volgende principes respecteren:

1. De ruimte moet afgescheiden zijn van de straat door een omheining of haag (met of zonder deurtje).
2. Ze moet voorzien zijn van een informatiebord dat de exploitant en de beoogde leeftijdscategorie specificeert.
3. De voorziene uitrustingen moeten per leeftijdscategorie gegroepeerd zijn in afzonderlijke zones;
4. De uitrustingen moeten op voldoende afstand van elkaar opgesteld staan.
5. De funderingen van de uitrustingen zijn in de grond ingewerkt of voldoende beschermd.
6. Het bodemoppervlak onder de uitrustingen moet de schok van een eventuele valpartij absorberen.
7. De banken moeten zodanig opgesteld staan dat ouders gemakkelijk een oogje in het zeil kunnen houden.
8. Er moeten voldoende vuilnisbakken voorzien zijn ter hoogte van kruispunten en op plaatsen waar veel bezoekers passeren.

7. Te respecteren technische specificaties

1. De fundering moet waterpas geplaatst worden op 40 cm diepte om niet uit te steken.
2. De bodembedekking moet op een drainerend geotextiel of op een harde afhellende fundering worden aangebracht.
3. Het schokabsorberende bodemoppervlak moet de aanbevolen dikte hebben in functie van de valhoogte.
4. De bouten, schroeven en andere bevestigingspunten moeten bedekt zijn en mogen niet uitsteken.
5. Tussenafstanden van 9 à 23 cm moeten vermeden worden om te voorkomen dat kinderen er met hun hoofd in geklemd zouden geraken. En ook tussenafstanden van 8 à 25 mm moeten vermeden worden om te voorkomen dat kinderen er met hun vingers of voeten in geklemd zouden geraken.
6. Ten slotte dient er nog op toegezien te worden dat kinderen nergens met hun kleding (linten, sjaals, ...) of haren achter kunnen blijven haken.

8. Valhoogtes en veiligheidszones

Elk type van uitrusting vereist een specifieke evaluatie van de valhoogtes en veiligheidszones.

Voor schommels: vrije zone = $0,867 \times$ (max. valhoogte – H3) + 2,25 m.

Voor glijbanen: vertrek-, glij- en aankomstzones voorzien (≥ 2 m).

Voor kabelbanen: vertrekelling en veiligheidszone voorzien (≥ 4 m).

Voor maneges: een vrije hoogte boven de grond ($\geq 0,4$ m) en een veiligheidszone voorzien (≥ 2 m).

Voor speeltuigen met springveer: een vrije hoogte boven de grond (≥ 23 cm) en een valzone voorzien (≥ 1 m).

Voor wippen: een minimale afstand tussen de as en de zitjes van 2 m voorzien.

Al naargelang de valhoogte moet verder in de veiligheids- en/of vrije zones het volgende worden voorzien: 30 cm losse bodem (zand, gerold grind, schors, houtkrullen, ...); 4 à 7 cm synthetische bodem (vloer-tegels in rubber, gegoten bodem, EPDM, ...).

De maximaal toegestane valhoogte bedraagt 3 m.

→ Animaties
Georges
Henripark

5

Bewaking en sociale dynamiek

Een goed beheerde ruimte garandeert de duurzaamheid van de voorziene infrastructuur en vergroot de aantrekkingskracht van de ruimte zelf. De rol van wachter-animator gaat dus veel verder dan de veiligheidscontext. Hij mag echter niet als alternatief voor een kinderoppas beschouwd worden, maar moet gezien worden als een welwillende medewerker die de van de speelruimte uitgaande dynamiek bevordert.

Zijn taken zullen er dan ook in bestaan om:

- de verschillende functies van de speelruimte te doen respecteren (waarborgen van de leeftijds-categorieën, in stand houden van de infrastructuur, voorkomen van ongevallen, in goede banen leiden van eventuele conflicten);
- toe te zien op de netheid van de site en op mogelijk gevaarlijke elementen te letten (blikjes, glasscherven, spuiten, ...);
- elk defect aan een bepaalde infrastructuur aan de bevoegde diensten te melden;
- de opening en sluiting van de gesloten sites (seizoensgebonden uurrooster) te beheren;
- animaties voor te stellen, te organiseren of te begeleiden, die aan de ruimte en de behoeften van de gebruikers zijn aangepast (voetbaltoernooien, tekenworkshops, ...).

Door hun proactieve aanwezigheid creëren de wachters-animatoren een band met de gebruikers en versterken op die manier de sociale controle. Het al dan niet permanent aanwezig zijn van een wachter en het aantal voorziene wachters zijn twee elementen die o.a. zullen afhangen van de dichtheid en het type van publiek alsook van het onveiligheidsgevoel.

↓ Animaties
Gaucheretpark

↓ Animaties
Roséepark

IV

Belang van het speelse element in de stad

Pedagogie, antropologie, sociologie ...
Het zijn stuk voor stuk vakgebieden die veel oog hebben voor de plaats van het kind in onze verstedelijkte samenlevingen. Een van de belangrijkste bijdragen van recente onderzoeken is dat ze de speelse dimensie van het bestaan opnieuw centraal hebben geplaatst. Spelen is immers niet iets wat alleen kinderen doen en het is veel meer dan louter een vorm van ontspanning.

1 → Speelsheid

1. Het verschil tussen 'play' en 'game'

Hoewel er in het verleden maar weinig aandacht aan besteed werd, geldt spelen vandaag als een verklarende vector in de menselijke ontwikkeling. Sommige onderzoekers beperken het spelen niet tot de kindertijd of tot amusement, maar zien het als een gegeven waaruit interesse voor het leven blijkt. In dit perspectief werpt de speelproblematiek een nieuw licht op bepaalde weinig besproken fenomenen die nochtans als cruciale aspecten van het dagelijkse leven gelden.

Deze socioantropologische benadering neemt spelen ernstig: het ziet spelen niet als iets bijkomstigs, maar beschouwt het als een dimensie die mogelijkserwijs in elke handeling aanwezig is. De kern van deze benadering analyseert 'speels gedrag' in wat het ons concreet te bieden heeft op het vlak van menselijke ervaringen. Zo geldt het creatieve spel als een fundamentele dimensie van het bestaan in de wereld. Afgezien van de klassieke functies die aan het spelen

toegedicht worden (ontspanning en vorming), concentreren voormelde auteurs zich op de functies van 'het leren verdragen van' (dat wat ons toelaat om het leven en de wisselvalligheden van het lot te verdragen) en 'het zich interesseren voor' (deelnemen aan het spel van het leven, niet passief blijven ten overstaan van de werkelijkheid). In die optiek blijkt het spelen een manier om vat te krijgen op de realiteit.

De Engelstalige vakliteratuur maakt in deze een onderscheid tussen 'play' en 'game'. Met 'play' wordt daarbij bedoeld op een vrij en spontaan spel dat los van elke beperking ontstaat, terwijl een 'game' als een aan regels onderworpen spel gezien worden, zoals bij sportieve spelen het geval is. Een 'game' beoogt ook een welbepaalde uitkomst, een overwinning of een of ander voordeel. Onze maatschappij en haar prestatie logica verwijzen dus vooral naar de 'game'-pool van de spelactiviteit. Het is echter net het 'play'-aspect dat voor een positieve en niet-anxiogene houding ten overstaan van de wereld zorgt ... Bepaalde inrichtingen en indelingen van de ruimte blijken ten slotte de ontwikkeling van het creatieve spel te bevorderen. Daarom verkennen we deze aspecten ook in het kader van de huidige studie in verband met het spelnetwerk in Brussel.

2. Kinderen en het spel

2.1 De transformatie of het drukken van de eigen stempel op iets bij het spelen

Transformatie vormt een centraal gegeven van elke speelse activiteit en is bijgevolg zeer interessant voor de onderzoekers die jonge kinderen bestuderen. Daarom worden gewoonlijk moduleerbare materialen aanbevolen voor kinderen die in de open lucht spelen, omdat ze de aandacht van de kinderen weten vast te houden en hen de gelegenheid bieden om hun verbeelding de vrije loop te laten.

Tijdens de workshops in Brussel in het kader van deze studie, is duidelijk gebleken dat de mogelijkheden om de spelomgeving te transformeren, vaak beperkt zijn of zelfs totaal ontbreken. Tal van auteurs benadrukken echter net dat dergelijke passieve omgevingen het creatieve potentieel van kinderen doen verstarren, met het risico dat diezelfde kinderen uitgroeien tot bewoners zonder enige interesse voor hun omgeving. De 'constructie'-workshops die in verschillende Brusselse openbare ruimten georganiseerd werden, hebben van hun kant dan weer de interesse van kinderen bevestigd voor het directe contact met materialen met het oog op hun transformatie. De aldus geboden kans leidde immers tot emulatie en bloei. De ontwerpers van speelterreinen dienen zich bijgevolg te laten leiden door voormelde vaststellingen, omdat kinderen niet genoeg hebben aan het gebruik van verwaarloosde tussenruimten.

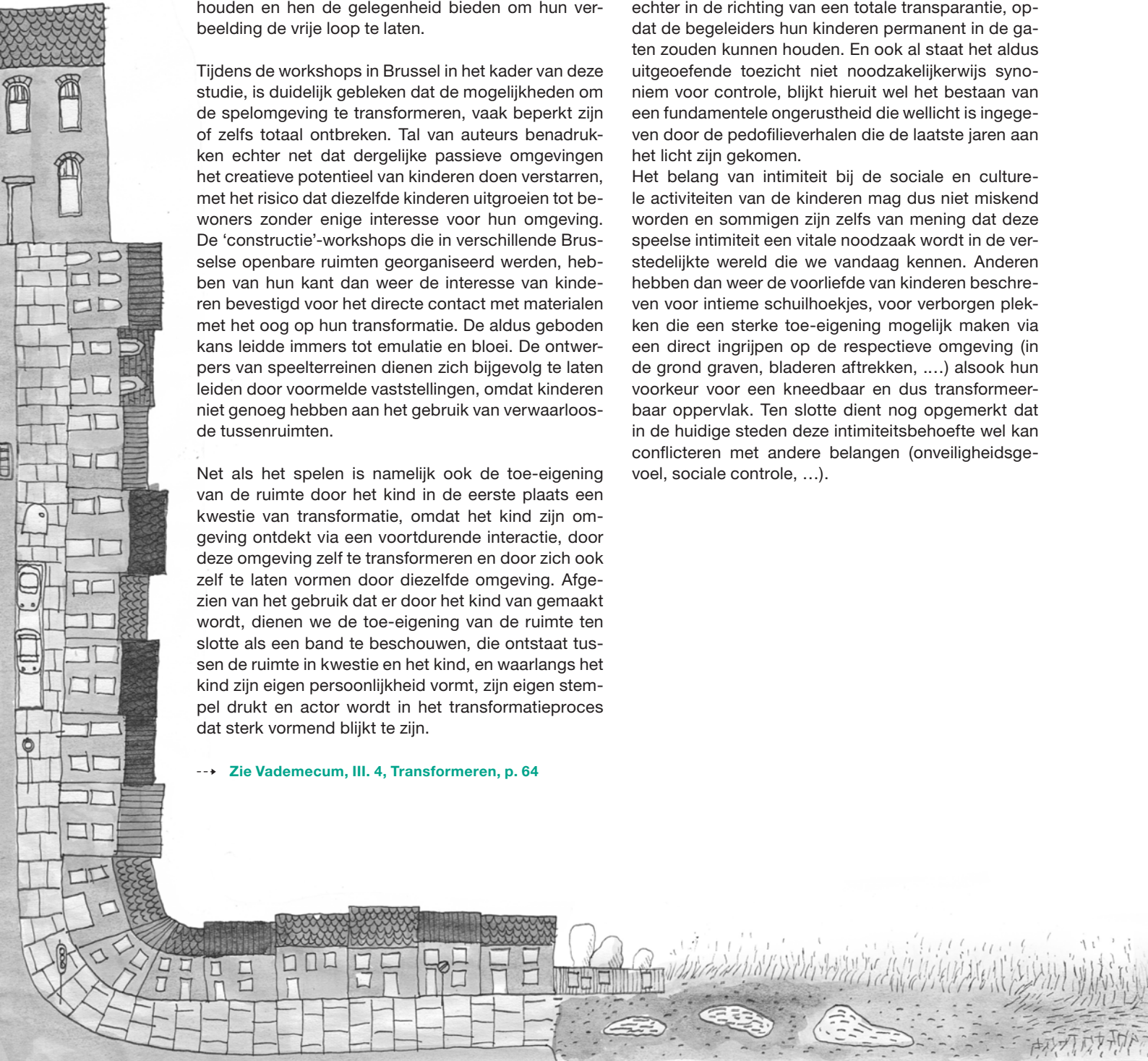
Net als het spelen is namelijk ook de toe-eigening van de ruimte door het kind in de eerste plaats een kwestie van transformatie, omdat het kind zijn omgeving ontdekt via een voortdurende interactie, door deze omgeving zelf te transformeren en door zich ook zelf te laten vormen door diezelfde omgeving. Afgezien van het gebruik dat er door het kind van gemaakt wordt, dienen we de toe-eigening van de ruimte ten slotte als een band te beschouwen, die ontstaat tussen de ruimte in kwestie en het kind, en waarlangs het kind zijn eigen persoonlijkheid vormt, zijn eigen stempel drukt en actor wordt in het transformatieproces dat sterk vormend blijkt te zijn.

--> [Zie Vademecum, III. 4, Transformeren, p. 64](#)

2.2 Belang van intimiteit

Heel wat onderzoekers zijn het eveneens eens over de noodzaak aan intimiteit in het spel. Hoewel het weliswaar wenselijk is dat volwassenen het spel van de kinderen superviseren, betekent dit niet dat ze er ook actief aan deel dienen te nemen. Als een organisator het spel leidt, bestaat immers het risico dat men de kinderen alle spelcreativiteit ontnemt. Het is dus niet altijd wenselijk dat volwassenen zich mengen in de speelveldactiviteit van kinderen. De huidige speelpleinen gaan echter in de richting van een totale transparantie, opdat de begeleiders hun kinderen permanent in de gaten zouden kunnen houden. En ook al staat het aldus uitgeoefende toezicht niet noodzakelijkerwijs synoniem voor controle, blijkt hieruit wel het bestaan van een fundamentele ongerustheid die wellicht is ingegeven door de pedofilieverhalen die de laatste jaren aan het licht zijn gekomen.

Het belang van intimiteit bij de sociale en culturele activiteiten van de kinderen mag dus niet miskend worden en sommigen zijn zelfs van mening dat deze speelse intimiteit een vitale noodzaak wordt in de verstedelijkte wereld die we vandaag kennen. Anderen hebben dan weer de voorliefde van kinderen beschreven voor intieme schuilhoekjes, voor verborgen plekken die een sterke toe-eigening mogelijk maken via een direct ingrijpen op de respectieve omgeving (in de grond graven, bladeren aftrekken, ...) alsook hun voorkeur voor een kneedbaar en dus transformeerbaar oppervlak. Ten slotte dient nog opgemerkt dat in de huidige steden deze intimiteitsbehoefte wel kan conflicteren met andere belangen (onveiligheidsgevoel, sociale controle, ...).

2.3 In ongenade gevallen speeltuigen

Op de voor deze studie bezochte speelterreinen leidden de kreten van ouders die voor de veiligheid van hun kinderen vreesden, er uiteindelijk toe dat de kinderen bepaalde speeltuigen links lieten liggen. Verder lijken de pedagogische wetenschappen ook zelf grotendeels een geanimeerd debat tussen veiligheid en risico te weerspiegelen. Op educatief vlak blijkt de veiligheidsbenadering intussen terrein gewonnen te hebben. De eis om veiligheid vloeit in deze natuurlijk voort uit het besef van de reële risico's, maar wordt daarnaast gevaloriseerd door volwassenen die zo hun kinderen onder hun controle willen houden, omdat het autonoom worden van het kind slecht door hen geduld wordt.

Dat is niet zonder gevolgen voor de ontwikkeling van de kinderen. Hieronder enkele niet te verwaarlozen sociologische effecten van deze angst van de ouders die de mogelijkheden van het creatieve spel beperken:

- geringere vrijheid van toegang tot kwaliteitsvolle buitenruimten die bijgevolg vervangen worden door andere (speelruimten thuis of commerciële speelruimten onder toezicht) en tegelijkertijd voor een grotere afzondering van de kinderen in binnenruimten zorgen;
- transformatie van de ruimten in de open lucht met een groot potentieel in 'steriele' en goed gecontroleerde, maar saaie plaatsen;
- verlies aan intimiteit en autonomie, ingrediënten die nochtans als cruciaal gelden voor het welzijn van kinderen;
- miskenning van gevaar door de kinderen die er niet meer mee geconfronteerd worden; gebrek aan ervaring dat paradoxaal genoeg een groot risico vormt.

Kinderen hebben vandaag dus minder kans om te experimenteren, risico's te nemen en zich met hun omgeving te meten. Stuk voor stuk gaat het hier om opportuniteiten die hen op een speelse manier nochtans de kans zouden geven om zelf het hoofd te bieden aan concrete bestaansmoeilijkheden.

We hebben het huis verlaten
We hebben het gevoel ver weg te zijn van
de nieuwe voetpaden
de nieuwe tegels
een nieuw vaag terrein
Ik vecht tegen de begroeiing
Mijn broer beweegt mijn rug
Hij houdt de brandnetels plat.

Paradox: de speelse ervaring van de ouders

Tijdens gesprekken met ouders vormde de vraag naar herinneringen uit hun kindertijd aan hoe ze toen zelf speelden, de ideale gelegenheid om tot bezinning aan te zetten over hun eigen huidige pedagogische praktijken. Door hun eigen handelingen op deze manier in perspectief te plaatsen, konden ze de spelcontext van generatie tot generatie vergelijken. Bijna alle ouders haalden daarbij momenten van intens plezier aan, die ze ver uit het oog van volwassenen beleefden. Natuurlijk werd de vraag naar deze kijk op dat moment in heel andere termen gesteld.

De controle-eis van de ouders vindt zijn oorsprong in verschillende ontwikkelingen. Eerst en vooral heeft het autoverkeer de leefwereld van kinderen volledig veranderd door zijn sterke impact op het speelse

karakter van de openbare ruimte. Verder is er de schermcultuur (tv, pc, spelconsole) die ongetwijfeld het vermogen van kinderen heeft verkleind om samen te spelen en hen ertoe gebracht heeft om meer tijd binnen door te brengen.

In zijn boek getiteld *No Fear: Growing up in a risk averse society* deelt ook Tim Gill zijn unieke ervaring met het ontmoeten van ouders van over de hele wereld. Na hen gevraagd te hebben om terug te denken aan hun eigen kindertijd, zijn zijn conclusies duidelijk: "Bijna allemaal halen ze levendige herinneringen aan avonturen aan, die ze in de open lucht beleefden, ver weg van enig ouderlijk toezicht. Ze hebben duidelijk het gevoel dat deze dagelijkse ontdekkingen belangrijk zijn, dat ze ons helpen om ons een beter beeld te vormen van onze eigen identiteit. Deze herinneringen ophalen, is niet louter een kwestie van nostalgie. Natuurlijk mogen we niet vervallen in de mythe dat er een 'gouden tijdperk' is geweest om in op te groeien, maar als we het erover eens kunnen worden dat proeven van vrijheid en avontuur van levensbelang zijn voor een gelukkige kindertijd, dan zullen we er zonder meer op toezien dat de kinderen van vandaag eveneens gelijkaardige ervaringen kunnen opdoen. Helaas wordt dit type van ervaring als het ware met uitsterven bedreigd. Feit is immers dat in de loop van de voorbije dertig of veertig jaar in heel de ontwikkelde wereld de horizons van de kindertijd zich verkleind hebben en dat de controle en het toezicht van volwassenen de norm is geworden." [2010: 24].

2.4 Dubbele verantwoordelijkheid van volwassenen

Volwassenen houden kinderen dus goed in de gaten, niet alleen in naam van de bescherming die zij hen verschuldigd zijn, maar ook om de problemen tegen te gaan, waarmee ze zich geconfronteerd zouden zien bij een toenemende autonomie van de kinderen. Volwassenen dragen in deze dus een dubbele verantwoordelijkheid: enerzijds hebben ze de verantwoordelijkheid om de risico's en reële gevaren te verkleinen, en anderzijds moeten ze ervoor zorgen dat de kinderen zich niet vervelen, niet passief worden of anxiogene pathologieën ontwikkelen ten overstaan van een wereld waarmee ze niet mogen interageren uit angst voor hygiënegerelateerde (vuil), sociale (de anderen) of fysieke gevaren.

2 → Sociale belangen

1. Stad en kinderen

Speelpleinen worden uitgedacht in de hersenen van volwassenen die qua configuratie verschillen van de hersenen van kinderen. Zo is een kind een 'ruimteanalyserder', trekken de kleinste details zijn aandacht en kan hij zich op volwassen leeftijd nog levendig de mysterieuze schuilhoeken herinneren, die een volwassene niet eens zou opmerken.

Doorheen de geschiedenis heeft elke cultuur het kind ook een bijzonder statuut toebedeeld. Nu eens als mythische steun, dan weer als 'wezen in wording' wordt het kind door diverse samenlevingen in die optiek als een centrale figuur beschouwd. Om te voorkomen dat de volwassen zienswijze afbreuk zou doen aan de kwaliteit van de stedelijke speelruimten, dienen beslissers bijgevolg de bijzonderheden van het statuut van het kind in onze westerse maatschappijen te erkennen en moeten ze ook op de hoogte zijn van de manier waarop kinderen spelen, zich ontwikkelen, waarnemen en zich een ruimte toe-eigenen.

Voormelde superioriteit van het volwassen standpunt ziet zich overigens geconcretiseerd in de inrichting van de openbare ruimte. Vaak werd er immers niet nagedacht over de plaats van kinderen in de stad: hun activiteiten hinderen de volwassenen en omgekeerd worden kinderen ingetoomd door een sterk systeem van beperkingen.

2. Vitale functies van speelruimten

Iedereen is het eens over de weldadige invloed van het vaak buiten komen op de ontwikkeling van kinderen. Uit het verrichte 'terreinwerk' is bovendien gebleken dat de recreatieve ruimten in een stad zoals Brussel een hele reeks functies vervullen.

2.1 Buitenruimte

Recente studies hebben aangetoond dat kinderen meer en meer tijd binnen doorbrengen en dat ze over minder ruimte beschikken om elkaar te ontmoeten en om te spelen. Het spelen met de kinderen uit de buurt is ook meer en meer aan het verdwijnen ten voordele van het alleen spelen: dat maakt dat je maar zelden een kind in de stad ziet. Tal van pedagogen bena-

drukken vandaag echter de intrinsieke weldaden van het spelen in de open lucht, waardoor kinderen met hun omgeving kunnen interageren. Dergelijke activiteiten geven kinderen bovendien de kans om autonomer en creatiever te zijn. En ook leerkrachten bevestigen dat de sociabiliteit verbetert tijdens activiteiten in de open lucht.

2.2 Vrijheidsruimte

De bewegingsvrijheid die een speelruimte biedt (lopen, springen, klimmen), vormt een heus contrast met de beperkingen waarmee de kinderen zich in andere sociale omgevingen (in de stad, op school of thuis) geconfronteerd zien en waar hen steeds opnieuw wordt gezegd om te 'blijven zitten'. Dat bevestigt de spanningen die rond jeugdbewegingen hangen en brengt ouders ertoe om hun kinderen in hun bewegingen te beperken tot door hen toegestane ruimten. Gelet op de stedelijke verdichting van een stad als Brussel zijn de mogelijkheden voor kinderen om fysiek actief te zijn, veeleer beperkt, waardoor sedentaire activiteiten steeds centraler komen te staan (in de klas, in de auto, achter een scherm). Vandaar dat een openbare speelruimte cruciale kansen biedt om het kind opnieuw te dynamiseren.

3. Sociale functies

3.1 Gezelligheidsruimte

Een private buitenruimte geldt in deze niet als zaligmakende oplossing, omdat een dergelijke ruimte niet dezelfde kansen biedt als een openbare ruimte die in eerste instantie als een ontmoetingsplek fungeert, waar het gezellig vertoeven is. Tal van ouders gaan dan ook op zoek naar dergelijke openbare ruimten (vooral dan ouders die maar één kind hebben) in een stad, waar men de eigen rechtstreekse burens perfect kan negeren.

3.2 Socialisatieruimte

De speelterreinen worden sterk gekenmerkt door sociale belangen, doordat ze volwassenen en kinderen samenbrengen. Deze socialisatie mogen we daarbij evenwel niet alleen interpreteren als een verticale transmissie van volwassenen richting kinderen, aangezien de kinderen ook onderling occasionele relaties aanknopen. De rol van gelijken in de overdracht van een speels patrimonium en bij het behoud van een culturele omgeving die eigen is aan de kinderen, geldt daarbij als van doorslaggevend belang.

In hun opvoedingspraktijken zien volwassenen zich eveneens geconfronteerd met de blik van andere volwassenen. Dat maakt dat ze soms hun autoriteit zullen willen doen gelden, waarbij de communicatie met het kind als bemiddelingshulp dient en de woorden die aan het kind gericht worden, in feite bedoeld zijn om te worden gehoord door de andere aanwezige volwassenen. Zodoende heeft een speelruimte in die optiek veel weg van een onderhandelingsplaats waar een consensus ontstaat rond pedagogische en educatieve normen. Dat betekent dus ook dat diezelfde ruimte even goed in een plaats van open conflicten kan veranderen.

Dat maakt dat ouders uiteenlopende ervaringen hebben met dergelijke ruimten: sommigen beschouwen het als een vervelende en anxiogene plicht, terwijl anderen het als een bron van plezier beschouwen, die ze graag met anderen delen.

3.3 Uiteenlopende participatie van de begeleiders

Terwijl sommige ouders echte 'speelvogels' zijn en volop meedoen met de spelactiviteiten van hun kinderen, zoeken andere net de rust op of zinken zelfs weg in pure verveling. De meningen van ouders over de rol die ze dienen te vervullen in dergelijke speelruimten, lopen dan ook sterk uiteen. Hetzelfde geldt bijgevolg voor de participatie van de begeleiders van de kinderen in het hele spelgebeuren.

4. Spelen is voor iedereen

De aanwezigheid van aan kinderen voorbehouden plaatsen in de openbare ruimte beantwoordt in eerste instantie aan de behoefte van ouders aan een veilige plaats, waar ze minder op hun hoede hoeven te zijn voor de intensere gevaren van de stad. Tot de leeftijd van ca. 8 jaar blijven kinderen ook binnen de familiale invloedssfeer. Eenmaal deze leeftijd voorbij, betekent het toe-eigenen van een bepaalde ruimte het in bezit nemen ervan: "Meestal slagen kinderen er alleen in om zich ruimten toe te eigenen door ze op een andere manier te gebruiken en door verbodsbepalingen aan hun laars te lappen, ten koste van diverse risico's en sancties, door regels te overtreden. Door op zoek te gaan naar een beschikbare ruimte die ze kunnen wijzigen in functie van hun activiteiten, naar intieme plaatsen die ze kunnen individualiseren, geven ze blijk van een bepaalde smaak en geven ze uiting aan verlangens die de meeste groepen met elkaar gemeen hebben (zoektocht naar braakliggende terreinen waar ze zich minder 'gecontroleerd' voelen door volwassenen, waar ze hun ruimten meer zelf kunnen organiseren)" [Chombart de Lauwe, 1977, 70].

Vaak heeft de toewijzing van aan kinderen voorbehouden ruimten als concreet gevolg dat kinderen van de stad worden uitgesloten, dat ze opgesloten worden op specifieke plaatsen. Een dergelijke segregatie heeft echter tal van negatieve gevolgen. Om zo'n segmentering van de ruimte te vermijden, die we in dit opzicht overigens als een kindergetto kunnen beschouwen, dient waar mogelijk de voorkeur gegeven te worden aan speelpleinen die een gemengd publiek aantrekken. Ook elke volwassene moet eventueel zijn plaats kunnen vinden in dergelijke specifieke ruimten.

Een eerder al door BRAT uitgevoerde studie wees verder op het ontbreken van twee types van publiek op speelterreinen: jonge meisjes en personen met een beperkte mobiliteit. Voor de eerste groep bleek uit de resultaten van workshops die in een klas van het Atheneum Adolphe Max georganiseerd werden, dat jonge meisjes van 14 à 15 jaar oud wel graag naar de Brusselse speelpleinen trekken, maar dat hun aanwezigheid daar vaak in slechte aarde valt bij de aanwezige ouders van de kleinste kinderen die hen erop wijzen dat deze ruimten niet voor hun leeftijd ontworpen werden. Ze zien zich overigens ook in de openbare ruimte in het algemeen geconfronteerd met dergelijke reacties, iets waarvan de jongeren in kwestie tal van voorbeelden kunnen geven. Wanneer ze er nog wat langer over nadenken, voeren de meisjes waarmee we een gesprek hadden, zelf aan dat het feit in groep te zijn en lawaai te maken, het gegeven vormt dat tot een verwerpende reactie zal leiden, zodanig dat sommige zelfs vertelden dat ze al eens door een chauffeur verzocht werden om een bus te verlaten.

Op andere speelpleinen die we voor de huidige studie bezochten, zijn het dan weer niet de ouders die de jonge meisjes liever zien gaan, maar wel de jongens van dezelfde leeftijd. Voorbijwandelende volwassenen verklaarden dit door te stellen dat de speelruimte voornamelijk gebruikt wordt als een plaats waar er door de jongens uit de wijk dagelijks gevoetbald wordt. Deze hegemonie blijkt daarbij als een 'wet' te worden beschouwd door alle kinderen, die specifieke socialisatieomgevingen overstijgt: overal wordt er immers minder gebruikgemaakt van dergelijke ruimten door meisjes dan door jongens. In de workshops bevestigden sommige jongens ook dat de plaats van jonge meisjes uit de stad 'thuis' was.

Hoewel jongens een gemakkelijker toegang hebben tot de stedelijke openbare ruimte (met name dankzij het bestaan van tal van sportterreinen), kunnen ze echter eveneens voorbeelden van uitsluiting door volwassenen aanhalen. Zoals ook bleek uit onze contacten met de ouders, dienen we namelijk vast te stellen

dat in de geest van sommigen van hen jonge mannen vaak als iets oncontroleerbaars en mogelijk ne-fast worden beschouwd voor de jongste kinderen.

--> **Zie Vademecum III.3.11**
Een bijzondere aandacht, p. 80

5. Spelen in de openbare ruimte

Een andere factor die belet dat het speelaspect zijn volle impact kan hebben, is de specialisering van de speelruimten zelf. Deze specialisering is vermoedelijk de kop beginnen opsteken met de inrichting van een kamer voor het kind in de familiale ruimte. Het kind wordt hierdoor geïsoleerd ten behoeve van de rust van de ouders. Dit principe krijgt vervolgens ook zijn beslag in de openbare ruimte teneinde de speelactiviteiten van het kind tot afgebakende plaatsen te beperken, zoals de speelplaats waar zich alleen spelletjes kunnen ontwikkelen, die verenigbaar zijn met het weinige dat de omgeving de kinderen daar te bieden heeft. Later, in grotere agglomeraties, zal het autoverkeer dan weer het gebruik van de straten als speelruimte beperken, waardoor de voor kinderen beschikbare ruimte steeds kleiner en sterker afgebakend geraakt.

Het speelaspect draagt echter rechtstreeks bij tot de structurering van de kinderruimte: zo kan een bank, al naargelang het spel, in een voetbaldoel veranderen of als een schip in een storm beschouwd worden; of kan een strandkei als hockey puck fungeren of als de maaltijd van een pop. Wat het traditionele en open spel karakteriseert, is het ontbreken van een vooraf georganiseerde ruimte. En het is het spel zelf, dat de ruimte in dat geval zal organiseren.

Ondanks voormeld verlangen om de ruimte in de huidige steden af te bakenen, blijven kinderen bijgevolg overal spelen. Zo hebben sommige auteurs erop gewezen, hoezeer de straat een toereikende ruimte vormt voor speelactiviteiten, maar dat het de ouders zijn die het bestaan van een gespecialiseerde ruimte wensen, die de spelfunctie in de openbare ruimte opsloopt, terwijl de kinderen zelf zich best kunnen vinden in een dynamische toe-eigening van een open ruimte.

Het spel dat de eigen ruimte en voorwerpen creëert, is vandaag bijgevolg vervangen door een ruimte en speelgoed die het spel creëren en organiseren, wat niet zonder gevolgen is voor de ontwikkeling van het potentieel van de kinderen. Voor Marie-Josée Chombart de Lauwe ligt voormelde specialisering van de speelruimte – die ze als een vorm van uitsluiting of marginalisering van de kinderen in onze samenleving kwalificeert – aan de basis van de passiviteit van deze sociale categorie en van een soort van sclerose van hun creatievermogen [1977, 65]: “De vooroordelen die men ten aanzien van het kind-zijn heeft, vinden we ook terug in de architectuur van nieuwe steden en komen zelfs tot uiting in de machtsconflicten van diverse instellingen die verband houden met het kind. Of ze nu te overvloedig, te sterk georganiseerd of te pover zijn, de aan het kind ‘voorbehouden’ ruimten kunnen in deze gezien worden als manieren om diegenen die de toekomst van de mensheid behoren te belichamen, te marginaliseren en in feite uit te sluiten.”

Zou het in deze optiek dan ook niet beter zijn om bepaalde ruimten te despecialiseren teneinde hun speelse toe-eigening mogelijk te maken? Is spelen een activiteit die we dienen af te zonderen of moeten we het daarentegen net mogelijk maken dat deelnemers aan het spelgebeuren en andere gebruikers een bepaalde ruimte met elkaar kunnen delen?

--> **Zie Speelnetwerkplan, II.3.4**
Integratie van het spelgegeven bij het ontwerp van openbare ruimten - Informele speelzones, p. 17

Belang van het speelse element in de stad:

- rehabilitatie van het spelen;
- de diverse vormen van gebruik van de openbare ruimte, inclusief haar gebruik als speelruimte door kinderen en volwassenen, vermenigvuldigen en opnieuw in evenwicht brengen;
- kinderen de mogelijkheid geven om zich een speelruimte met een zekere autonomie toe te eighen;
- sedentariteit tegengaan door de creatie van aantrekkelijke speelterreinen;
- gezelligheid en socialisatie in de openbare ruimte bevorderen;
- komaf maken met de uitsluiting van bepaalde doelgroepen;
- een te sterke specialisering van de speelterreinen vermijden.

V

Conclusie

Net als andere agglomeraties in België en in het buitenland moet ook Brussel zich buigen over de plaats van het kind, het gezin en de jeugd in de stad. In dit opzicht moet onze aandacht gericht zijn op de prioritaire zones die er in het BHG geïdentificeerd werden. Gelegen in de eerste kroon, in en rond het gebied dat de 'arme halve maan' wordt genoemd, vertonen deze gebieden een reëel gebrek aan speelruimten, terwijl we er tegelijkertijd wel een grote dichtheid aan kinderen aantreffen. In deze zones met beperkte beschikbaarheid van een exploiteerbare openbare ruimte, moet de verbeeldingskracht van de ontwerpers en projecthouders prevaleren en dat niet alleen met het oog op een optimalisering van de bestaande speelpleinen, maar ook om deze speelruimten op een doelmatige manier te integreren in een authentiek speelnetwerk. Bovendien zal er in Brussel alleen door een gemeenschappelijke actie van een groot aantal actoren een Speelnetwerk ontstaan. Deze actoren dienen daartoe tussen te komen op de openbare ruimte in het algemeen en niet alleen op gespecialiseerde infrastructuur. De actoren die verantwoordelijk zijn voor de jeugd, moeten daarbij natuurlijk als bevoorrechte gesprekspartners worden beschouwd. De inplanting of renovatie van een speelterrein moet dus voortaan aangepakt worden vanuit een optiek van complementariteit en diversiteit. Voorts moet het in dit opzicht via bestaande of nog te creëren netwerken tussen alle betrokken professionals tot een uitwisseling van opgedane ervaringen kunnen komen.

De overgang van een systematische aanpak van het stedelijke speelse element in het BHG vergt echter tevens andere concepten en hulpmiddelen. In technisch opzicht tonen de GIS-databanken ons de tekortschietende zones en werken ze een kwantitatieve visie in de hand, terwijl de terreinfiche en de spelintensiteitskaart net aanzetten tot een kwalitatieve en dus complementaire aanpak. En vanuit een meer conceptuele invalshoek zal de voorafgaande socio-stedenbouwkundige studie de duurzaamheid en de aantrekkingskracht van een bepaalde inrichting dan weer verzekeren. Voormelde instrumenten, waarvan de invloed zich stroomopwaarts van het project laat gevoelen, zullen elke ontwerper glashelder de objectieve informatie bezorgen, waardoor hij zich kan laten leiden bij het nemen van beslissingen. Ze zullen een

aanvulling vormen op de benodigde diepgaande analyse van niet alleen het doelpubliek van een inrichting, maar ook van de concrete behoeften van dit publiek in de specifieke context van de weerhouden locatie. Bovendien zal hij zich bij het werk dat hij ter zake levert, zowel kunnen baseren op een gedetailleerde typologie van de speelruimten als op de vele selectieve criteria die in de loop van dit vademecum aan bod zijn gekomen. Stroomafwaarts hebben onze bedenkingen aangetoond dat de opstelling van een begroting voor de diverse posten zonder meer tot de mogelijkheden behoort, ondanks de diversiteit aan situaties, en dat een naleving van de normen verre van louter tot een buitensporige beveiliging leidt, maar eveneens de gezelligheid van de speelruimten kan bevorderen. Afgezien van het belang van een landschappelijke integratie en een toe-eigening van zowel de natuur als de topografie, hebben we voor het overige eveneens het hele belang aangetoond van een participatief proces, ongeacht het stadium waarin men een dergelijk proces zich laat ontwikkelen: het opnieuw centraal plaatsen van het publiek in de ganse problematiek zou namelijk wel eens de beste kans op succes kunnen bieden. Wie kan er immers beter oordelen over de behoeften waar een speelruimte aan tegemoet dient te komen, dan het doelpubliek zelf?

Het BHG zal met zijn specifieke problemen het ideale kader vormen om deze ideeën uit te testen. De notie van het informele spel zal er zijn volle betekenis krijgen, wat mogelijkheden zal doen ontstaan voor een ludieke recuperatie van bestaande ruimten of voor een doordachte creatie van creatieve zones. Ten slotte ontbreekt het kinderen doorgaans niet aan verbeelding en die fantasie aanwakkeren is een 'uitrusting' die niets kost.

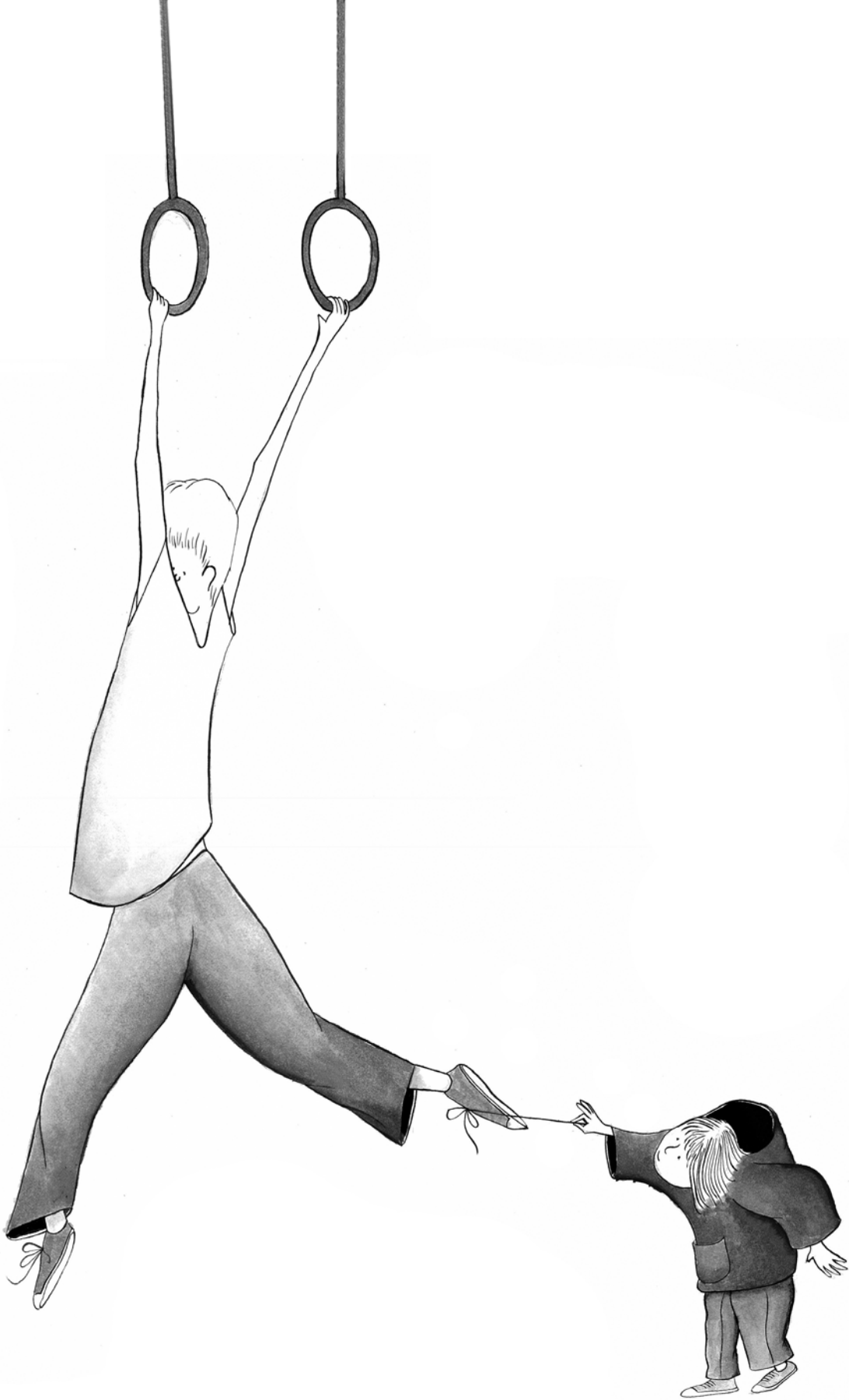
Aan u om dit allemaal verder uit te denken ...

— Leefmilieu Brussel

Conclusie

↑ ABC, Citygames

Bronnen

1 → Referentieprojecten

1. Brussel-BE

Bonnevie

BOUWHEER

Leefmilieu Brussel

PROJECTHOUDER

Suède 36

JAAR 2011

THEMA Verbeelding

UITSTRALING Wijk

• Omschrijving

OPPERVLAKTE 400 m²

De renovatie van het Bonneviepark was een uitdaging. Als schouwspel van een oude stadsvete, werden de voorgaande projecten op deze site al gebaseerd op participatie. Het wijkhuis 'Bonnevie' werd in de aanloop naar het project betrokken met als doel een zeer ambitieus overlegprogramma op te stellen; zowel met de bewoners, als met de andere actoren van het project: gemeentediensten, politie, straathoekwerkers, verenigingen, ...

Dit resulteerde in 2 speelpleinen: een voor kinderen van 0 tot 3 jaar, een ander voor de groteren tot 12 jaar. Het uitgangspunt hierbij was de verbeelding van kinderen niet te beperken door letterlijke vormen (met thema's zoals 'boot' of 'kasteel'), maar om abstracte vormen te creëren waar kinderen hun verbeelding op los kunnen laten. Het project biedt een veelheid aan parcours, een gebruik dat niet louter 'sportief' is (een OXO-spel, een krijtbord, telefoonlijnen, een hangmat), een zandbak voor de kleinsten en een spectaculaire toren, een totem waar de kinderen uit de buurt terecht fier op kunnen zijn.

↓ Bonnevie

Bronnen

Georges Henri

BOUWHEER

Leefmilieu Brussel

PROJECTHOUDER

Suède 36

JAAR 2008

THEMA Verbeelding

UITSTRALING Wijk

• **Omschrijving**

OPPERVLAKTE 2.010 m²

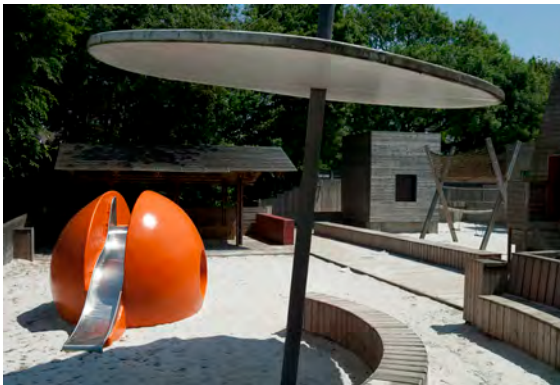
Het speelplein in het Georges Henripark bevindt zich in een groene en dichtbevolkte wijk. Dit project werd ontworpen op basis van een participatieproces. Tijdens ateliers creëerden de kinderen voornamelijk abstracte vormen. Op basis van deze vaststelling gaf Suède 36 de voorrang aan elementen die de verbeelding stimuleren. Het is dus mogelijk om meer dan 1 universum uit te vinden met dezelfde omgeving.

Kinderen verkiezen soepele, kunststoffen, ergonomische vormen en levendige kleuren. Maar om het speelplein op een harmonische manier in het park te integreren, kozen de architecten voor een natuurhouten buitenbekleding, waarbij de binnenkant van de elementen in primaire en levendige kleuren geschilderd werd. Kunststoffen spelelementen interperungeren bescheiden de compositie.

Niet alle kinderen hebben hetzelfde universum. Daarom stelt Suède 36 naast de gewoonlijke 'sportieve' ervaring, ook elementen voor om te dromen of te spelen: verdwalen in het labirynth, even uitrusten op een gekleurd tapijt of onder een dak in de vorm van een wolk ...

De verschillende zones werden niet op een letterlijke manier van elkaar gescheiden. Zonder de veiligheid in gedrang te brengen, komen kinderen van alle leeftijden met elkaar in aanraking. Zo zijn de spelelementen voor de groten niet omheind, maar werd hun toegang eenvoudigweg moeilijker gemaakt.

↓ Georges Henri

↑ Georges Henripark

2. Gent-BE

Keizerpark

BOUWHEER

Stad Gent

PROJECTHOUDER

Dienst Groene ruimten

JAAR 2009

THEMA Natuur - avontuur

UITSTRALING Ville

NETWERK Groenas Minnemeers-Keizerpark

• **Omschrijving**

Het richtschema van aanleg telt 8 groene assen. Deze fungeren als recreatieve en groene knooppunten/verbindingen tussen de stadskernen en de groene polen of de open ruimten aan de rand van de stad. Groene as nr. 3 Minnemeers-Keizerpark loopt daarbij van het centrum van de oude stad in de richting van de groene pool Gentbrugse Meersen.

↑ Keizerpark

Blaarmeersen

BOUWHEER

Stad Gent

PROJECTHOUDER

Grontmij

JAAR 2006

THEMA Natuur - avontuur

UITSTRALING Regio

SPECIFICITEITEN

Geïntegreerd in een sport- en recreatiepark

Water, zand

• **Omschrijving**

Het sport- en recreatiepark Blaarmeersen is een groene parel nabij de Watersportbaan van Gent. Dit park in de buurt van het historische stadscentrum van Gent dient zich aan als een oase van rust en een bakken van sportactiviteiten. Met zijn meer en zijn ontelbare mogelijkheden op sport- en recreatievlak staat Blaarmeersen garant voor puur plezier. Op het strand en in het water werden er spelmodules geplaatst als ook kleine waterpartijen waar kinderen zich in alle veiligheid kunnen amuseren, terwijl de jongeren zich kunnen uitleven op de grote glijbanen.

↓ Blaarmeersen

↓ **De Prettige Wildernis**

De Prettige Wildernis

BOUWHEER

Stad Gent

PROJECTHOUDER

Fris in het Landschap

JAAR 2007

THEMA Natuur - avontuur

UITSTRALING Stad

SPECIFICITEITEN

Natuurlijke aanleg, het park werd ingericht

volgens de principes van duurzaamheid,

ecologie en participatie

Ruwe materialen

Participatie

• **Omschrijving**

OPPERVLAKTE 14 ha

Het betreft hier geen 'park' in de klassieke betekenis van het woord. Er is voor elk wat wils: een mooi fietspad in asfalt dat doorheen het hele domein loopt, gevolgd door kronkelwegen in grind en een wirwar van paden door het dichte struikgewas/ongerepte bos. Hier ontdekken we verrassend mooie plaatsen om te picknicken, grasvelden om op te spelen, platformen in hout om op te gaan zitten, zich uit te strekken, te eten of voorstellingen te geven. Verder zijn er ook banken, een grote zandbak en hier en daar enkele speeltuigen voorzien (nabij de ingangen van het park). En dan hebben we nog niets gezegd over de zandduinen met hun speeltuigen in hout en de boomstronken waarop er geklommen kan worden. Een groot deel van het park is echter onaangeroerd gebleven.

--> http://www.frisinhetlandschap.be/FIHL_6_Rozebroeken_A.html

Bronnen

Groene Valleipark

BOUWHEER

Stad Gent

PROJECTHOUDER

Dienst Groene ruimten

JAAR 2007

THEMA Landschappelijk speelplein - Verbeelding

UITSTRALING Wijk

SPECIFICITEIT

Ruwe materialen

• Omschrijving

Een inrichting als avontuurlijk park met verschillende speelzones voor groot en klein. Voorzien van klimrekken, schommels, glijbanen, ..., tegelijkertijd kan er ook in het bos en op de heuvels gespeeld worden. En de echte sportievelingen kunnen zich volledig uitleven op de voetbal- en basketbalterreinen.

↓ Groene Valleipark

3. Antwerpen-BE

Park Spoor Noord

BOUWHEER

Stad Antwerpen (eigenaar van het terrein NMBS)

PROJECTHOUDER

Secchi & Vigano

JAAR 2009

THEMA Landschappelijk speelplein

UITSTRALING Regio,
een tuin voor de wijk,
een park voor de stad

NETWERK

Verbinding van de aanpalende wijken

- **Omschrijving**

OPPERVLAKTE 17 ha

Een oase van rust in het noorden van de Stad Antwerpen, net buiten het stadscentrum. Het park biedt niet alleen tal van sportfaciliteiten, maar ook speelpleinen, een bmx/skate-'bowl', grasvelden, wandelen fietspaden en van april tot oktober wordt er een zomerbar Cargo ingericht, waar men zich kan ontspannen in witte ligstoelen, terwijl de kinderen zich uitleven in de speelfonteinen.

↑ Park Spoor Noord

4. Mechelen-BE

De Nekker

BOUWHEER

Stad Mechelen

THEMA Recreatief/avontuurlijk speelplein

UITSTRALING Regio

SPECIFICITEIT

Water en zand

- **Omschrijving**

OPPERVLAKTE 60 ha

Net buiten het centrum van Mechelen ligt het provinciaal domein De Nekker. De centrale thema's van het park zijn sport en ontspanning: zo omvat het domein een zwembijver alsook diverse minigolfterreinen, speel- en sportvelden, een klimparcours en een skatepark.

↓ De Nekker

5. Rotterdam-NL

Wikado

BOUWHEER

Kinderparadijs Meidoorn

PROJECTHOUDER

2012Architecten

JAAR 2007

THEMA Verbeelding

UITSTRALING Wijk

SPECIFICITEITEN

Recyclage

Originele/van verbeelding getuigende speeltuigen

- **Omschrijving**

OPPERVLAKTE +/- 1300 m²

Voor het ontwerp van speeltuin de Meidoorn is uitgegaan van de lay-out van de te handhaven elementen in de speeltuin, zoals de bomen en de centraal gelegen betonplaat. Vijf windmolenwieken zijn in de plattegrond gelegd als verdeling tussen de verschillende activiteiten.

Door de compositie is een labyrint ontstaan, waarin kinderen elkaar eindeloos achterna kunnen zitten, naast beschutte plekken, waar groepjes kinderen geconcentreerd met elkaar kunnen spelen.

Rondom de centrale betonplaat zijn er verder vier wieken rechtop geplaatst, die als speeltorens met een herkenbaar karakter fungeren. Voorts zijn er nog de uitkijktoren met een F16-cockpit bovenop als uitkijkpunt, de watertoren met een pomp voor het nodige geklieder met zand en water, de torenflat en de glijbaantoren waarbij gebruikt is gemaakt van de oude glijbanen

--> <http://www.2012architecten.nl/#/RE.design,RE.build,projects>

--> http://www.architectenweb.nl/aweb/redactie/redactie_detail.asp?iNID=21920

--> <http://superuse-studios.com/index.php/2008/10/wikado-2/>

↓ Wikado

↓ Van Campenvaart
Speelplein

↓ Melis Stokepark

6. Den Haag-NL

Van Campenvaart Speelplein

BOUWHEER

Stad Den Haag

PROJECTHOUDER

Carve

JAAR 2010

THEMA Verbeelding

UITSTRALING Straat

SPECIFICITEIT

Multifunctionaliteit

• **Omschrijving**

Een speelplein ontworpen voor alle kinderen: de hellingen en banen vormen een ruimtelijke eenheid, waarbij iedereen zijn eigen motorische capaciteiten kan benutten en de speelwegen elkaar altijd kruisen.

--> <http://www.carve.nl/?pme2=493&lg=en>

Melis Stokepark

BOUWHEER

Gemeente Den Haag

PROJECTHOUDER

Carve

JAAR 2010

THEMA Speelplein aangepast aan kinderen met een beperkte mobiliteit

UITSTRALING Wijk

• **Omschrijving**

Een speelplein ontworpen voor kinderen met een beperking. Omdat er op het eerste gezicht geen 'speciale' voorzieningen zijn ontworpen, vervaagt het onderscheid tussen valide en mindervalide kinderen.

De buitenschil van de speelvoorziening is een houten klimwand en is voorzien van honderden ronde klimgrepen. Langs de wand kun je naar het bovenliggende golvende pad klimmen. Dit pad creëert een binnengebied met verschillende speelobjecten, zoals een zandbak.

Het speelterrein heeft een oppervlakte van 14 are.

--> <http://www.carve.nl/?pme2=474&lg=en>

7. Otterloo-NL

Jardin D'email

PROJECTHOUDER

Jean Dubuffet

JAAR 1973

THEMA Kunst

UITSTRALING Geïntegreerd in het park van het Kröller Muller Museum

SPECIFICITEIT

Multifunctionaliteit

• **Omschrijving**

Zoals voor het merendeel van zijn werken geldt, had Dubuffet de Jardin d'email ontworpen zonder een precieze bestemming voor ogen te hebben of een uitbreiding ervan te voorzien.

Het zich voor de geest halen van de locatie door een beroep te doen op zijn verbeelding, volstond hem ruimschoots.

Het voornemen om zijn werk ook daadwerkelijk te realiseren in de grote tuin van een museum, kende het echter het statuut van maquette toe, hoewel het voor Dubuffet vooral een gelegenheid vormde om een soort van permanente confrontatie op te wekken tussen de hourloupeaanse antinatuur en de omliggende natuur: een tuin van kunstgrepen in een tuin van echte bomen en echt gras.

8. Parijs-FR

Belleville Parc

BOUWHEER

Stad Parijs

PROJECTHOUDER

B.A.S.E.

JAAR 2008

THEMA Landschappelijk/avontuurlijk speelplein

UITSTRALING Regio

SPECIFICITEIT

Originele/van verbeelding getuigende speeltuigen
Gebruik van de topografie van het terrein in de inrichting

• **Omschrijving**

OPPERVLAKTE 1000 m²

De opdracht vloeide voort uit een overlegronde, geleid door het CODEJ (Comité pour le Développement de l'Espace pour le Jeu) in de loop van 2003.

Dankzij workshops voor kinderen en volwassenen (mondelijke, schriftelijke en grafische expressie) had men een duidelijk beeld gekregen van de wensen van de betrokkenen van de bevolking en konden de specifieke doelstellingen van de opdracht bepaald worden. Het werk van de projecthouders bestond er vervolgens in om de verwachtingen van het publiek samen te vatten en te interpreteren teneinde met een ruimtelijk antwoord te komen dat tegelijkertijd als getrouw en origineel ervaren zou worden.

De vrije en krachtige kinderlijke verbeelding heeft evenwel niet per se expliciete decors nodig om zich te ontwikkelen.

↓ Jardin D'email

↓ Belleville Parc

↑ Belleville Parc

De inspiratie kwam met name van een even spontaan als oneindig spel dat in groepsverband gespeeld wordt door kinderen van elke leeftijd: het bouwen van een eigen hut.

Een dergelijke hut kan verschillende vormen aannemen: een boomhut, een grot of een constructie in het bos.

Er bestaat zelfs een stedelijke versie van, die binnen wordt gespeeld en even goed werkt: dat is de variant van het spel dat op zondagnamiddag op de eigen kamer wordt gespeeld, met matrassen die over een onderbed en zetel worden geplaatst en waarbij verder het gebruik van bezemstelen en badhanddoeken komt kijken. Overigens kan het ook om een boot, tent of burcht gaan: het is een spel dat zich tot alle interpretaties en abstracties leent en van verbeeldingskracht getuigt.

In eenzelfde perspectief hebben de projecthouders getracht om de lijnen te laten vervagen door verschillende mogelijke beelden over elkaar heen te plaatsen: een bergachtig landschap, een bouwwerf, een vliegend

tapijt, machicoulis en middeleeuwse vestigingen, de reling van een piratenschip, enz.

De speelruimte die op een steile helling gelegen is, bestaat uit een klimparcours over verschillende niveaus die overeenstemmen met verschillende moeilijkheidsgraden en voor verschillende leeftijdscategorieën zijn bestemd. Sinds de opening van het speelterrein in 2008 heeft er zich nog geen enkel ongeval voorgedaan, terwijl het bezoekersaantal alle records blijft breken. Daarnaast maakte het project al het voorwerp uit van tal van publicaties, zowel in de geschreven pers als op het internet.

Bovendien is het eveneens opgenomen in verschillende reeds verschenen of binnenkort verschijnende werken over architectuur, landschap of design.

--> http://www.baseland.fr/projet_en.php?idSM=1&idarticle=1

9. Berlijn-DE

Südliche Lohmühleninsel

BOUWHEER

Lokaal bestuur van Friedrichshain

PROJECTHOUDER

Rehwaldt

JAAR 2010

THEMA Een speelbaar oppervlak

UITSTRALING Wijk

- **Omschrijving**

OPPERVLAKTE 6,5 ha

Dit speelplein ligt in de wijk Kreuzberg.

Het eiland is 600 m lang en 100 m breed. Het ligt niet alleen langs het kanaal, maar ook op de vroegere grens tussen oost en west.

Sinds 2008 is de zone heraangelegd als groene ruimte, waardoor de ruimte een sterke aantrekkingskracht uitoefent op de bewoners, ongeacht hun leeftijd, die er wat aan sport komen doen of er zich gewoon komen ontspannen.

↑ Südliche Lohmühleninsel

Tilla Durieuxpark

BOUWHEER

Lokaal bestuur van Friedrichshain

PROJECTHOUDER

DS landschapsarchitecten

JAAR 2003

THEMA Formeel/informeel speelplein, geïntegreerd in de stedelijke dynamiek

UITSTRALING Regio

SPECIFICITEIT

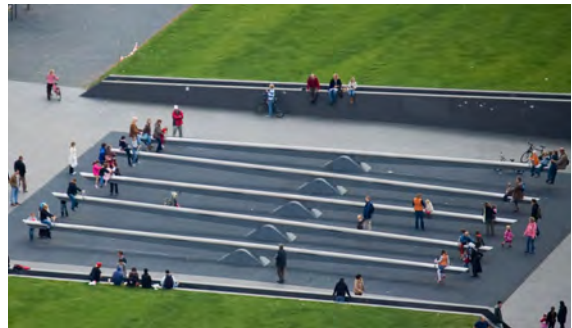
Schaalspel

- **Omschrijving**

OPPERVLAKTE 25 ha

Het park is een 450 meter lange grassculptuur, draaiend om zijn as. Eén grote, maar eenvoudige ingreep brengt de ruimte tot leven: de lange grasmat verheft zich flink boven het maaiveld. Het karakter van het park verandert al wandelend van een besloten ruimte naast het hoge gedeelte, tot weids, naast het vlakke deel. Op het punt waar het gras in tweeën is gesneden, dicteren zeven grote wippen het gebruik. Ze laten de mensen kantelen met het grasveld.

--> <http://www.dsla.nl/project/238.1>

↑ Tilla Durieuxpark

10. Londen-GB

Elephant & Castle Playground

BOUWHEER

Elephant Castle Regeneration Team
& London Borough of Southwark

PROJECTHOUDER

Martha Schwarz Partners

JAAR 2008

THEMA Formeel/informeel speelplein

UITSTRALING Wijk

SPECIFICITEITEN

Originele/van verbeelding getuigende inrichting
Multifunctionaliteit

- **Omschrijving**

OPPERVLAKTE 1 ha

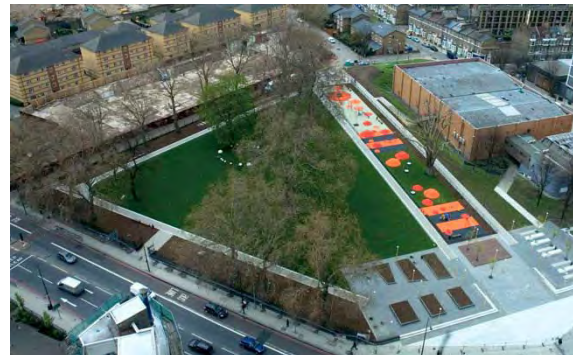
In 2007 kreeg de site van de St. Mary Kerk een grondige opknappbeurt.

Een van de doelstellingen was om te verwijzen naar het historische verleden van de oude kerk en tegelijkertijd het publiek een toegankelijke ruimte te bieden om zich te ontspannen en tot rust te komen.

Het park werd ook met de stad verbonden, waarbij de bestaande bomen en de historische verwijzingen in de inrichting van de ruimten geïntegreerd werden.

--> <http://www.marthaschwartz.com/projects/stmarys.html>

↓ Elephant & Castle Playground

2 — Bibliografie

1. Litteratuur

1.1 Speelnetwerkplan

- BRAT sprl – rapport pour le redéploiement des aires ludo-sportives en RBC – 2009
- Lefaiivre, Liane, Ground-up city play as a design tool, OIO Publishers
- Van Eyck, Aldo, 2002, The playgrounds and the city, Stedelijk Museum Amsterdam, NAI Uitgevers Rotterdam
- Rohmer, Marlies, april 2008, Building for the next generation, NAI Uitgevers
- Citygames ABC – spelen in de stad ABC – 2006 – ABC maakte in opdracht van Brussels minister Pascal Smet ‘CITY GAMES’, een brochure vol spelen op maat van de grootstad.
Downloaden op www.abc-web.be/nl/publicaties
- Speelweefsel in Gent – richtlijnen en inspiratiebeelden voor realisatie van kindgerichte kwaliteitsvolle publieke ruimte.
Stad Gent/Ruimtecel Kind en Samenleving – december 2007
Op vraag van de stad Gent

1.2 Vademecum

- Kinderen in Europa – Créer de l'espace: l'architecture et le design adaptés aux jeunes enfants, nummer 8, zomer 2005
- Kinderen in Europa – Jouer en plein air, nummer 19, november 2010
- Del Alamo, Marta Rojals, Design for fun: playgrounds, Links International
- Broto, Carles, 2010, Architecture pour enfants: Aires de jeux, Links International
- Friedl, Peter, 2008, Playgrounds, Steidl
- Beckwith, Jay; Hews, Jeremy Joan, 1974, Build your own playground!, Houghton Mifflin Company
A sourcebook of play sculptures, designs & concepts
- Rouard, Marguerite, Simon, Jacques, 1976, Espaces de jeux – De la boîte à sable au terrain d'aventure, Editions D.Vincent
- Design for fun: Playground, Marta Rojals del Alamo – Links International (Carles Broto)
- Speelruimte & planning: kwaliteiten en richtlijnen voor spreiding, inplanting en inrichting van

speelruimten, Kind & Samenleving vzw – Francis Vaningelgem, Wouter Vanderstede, Peter Dekeyser en An Piessens (2011).

- Aires de jeux, concepts et design, Carles Broto – LinksBook

• Participatie

- Hart, Craig H, 1993, Children on playgrounds – Research, perspectives and applications, SUNY series
- Wouter Vanderstede (red.), Francis Vaningelgem en Peter Dekeyser (2011). Over reuzenkaarten en wegvragertjes. Inspraak van kinderen in publiekeruimteprojecten: 10 richtlijnen en 15 technieken om participatie van kinderen concreet te maken in ruimtelijke projecten. Kind & Ruimte Publicaties. Meise: Kind & Samenleving vzw – ruimtecel. ISBN
- Kinderparticipatie aan lokale mobiliteitsprojecten: (Hoe) kan dat? “Weet ik veel! Kinder- en jongerenparticipatie” – Leidraad kinder- en jongerenparticipatie Dit handboek biedt mandatarissen, personeelsleden, animatoren en inwoners een handleiding en een kader om participatieprocessen samen met kinderen en jongeren op te zetten. De participatie met de kinderen en jongeren wordt hierin concreet toegepast op de politieke domeinen zoals openbare ruimte, mobiliteit, de jeugd en beleidsplanning. Bovendien worden hierin participatietechnieken toegelicht.
- Duel of duet. Een toekomst voor kinderparticipatie – Jan Van Gils (2001) Dit boek focust op kinderen als personen die op een actieve manier vorm geven aan de samenleving. Met concrete tips voor communicatie met kinderen.
- Brussel getoetst op inspraak. De wijkcontracten als oefeningen – Matthieu Berger en Pauline Beugnies
- asbl PERIFERIA, Construction collective d'un outil méthodologique sur la thématique de la mobilisation, 2010
- KONING BOUWDEWIJNSTICHTING, Participatieve methoden. Een gids voor gebruikers
- EDELENBOS J., Proces in vorm, Procesbegeleiding van interactieve beleidsvorming over lokale ruimtelijke projecten, Lemma, Utrecht, 2000.
- ZEPF M., Concerter, gouverner et concevoir les espaces publics urbains, Presses polytechniques et universitaires romandes, Collection. Logiques territoriales, 2004.

• Veiligheid

- Misez... Sécurité, Vlaams Instituut voor Gezondheids promotie, Recreabel, 2001
- Bos, Jeroen; Deconinck, Jan; Dekeyser, Peter; De Wael, Jos; Everaerts, Frans; Michiels, Filip; Michlotte, Benoît; Timmermans, Antoinette; Vanhaverbeke, Johan; Van Vlem, Anneleen: Manuel sécurité des aires de jeux
- Dijk, P. van, & Jansen, F. (2003). Wereldgids: Reisgids door de literatuur. Amsterdam: Promotheus.

1.3 Sociale en individuele belangen

- Brat sprl/Kind & Samenleving, juli 2009, Studie voor een herinrichting van de speel- en sportterreinen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Eindverslag.
- Brougère, Gilles, 1991, "Espace de jeu et espace public", Architecture et Comportements, Vol. 7, nr. 2, pp. 165-176.
- Caillois, Roger, 1967, Les jeux et les hommes: le masque et le vertige, Parijs, Editions Gallimard.
- Chombart de Lauwe, Marie-José, 1977, "L'enfant dans la ville: oublié, enjeu ou messenger?", in La ville et l'enfant, Parijs, Centre Georges Pompidou, pp. 65-70.
- Chombart de Lauwe, Marie-José, Bonnin, Mayeur, Perrot (et alt.), 1976, Enfant-en-jeu: les pratiques des enfants durant leur temps libre en fonction des types d'environnement et des idéologies, Parijs, Centre national de recherche scientifique.
- Dee, N & Liebman, J.C, 1970, "A statistical study of attendance a turban playgrounds", Journal of Leisure Research, nr. 2(3), pp. 145-159.
- Delalande, Julie, 2001, La cour de récréation: contribution à une anthropologie de l'enfance, Rennes, Presses Universitaires de Rennes.
- "Culture enfantine et règles de vie. Jeu et enjeux de la cour de récréation", Terrain, 40, geraadpleegd op 15 april 2011, <http://terrain.revues.org/index1522.html>
- Delchambre, Jean-Pierre, 2009, "Le jeu créatif comme modalité de l'expérience dans une perspective pragmatique élargie", Sociologisch en antropologisch onderzoek [online], 40-1 | 2009, online gepubliceerd op 10 februari 2011, geraadpleegd op 10 mei 2011. URL: <http://rsa.revues.org/290>
- Denner, Anne, 1977, "Le territoire du dedans", in La ville et l'enfant, Parijs, Centre Georges Pompidou, pp. 46-50.
- Friedl, E., 2001, "The case of the children missing in textbooks", ms.
- Gill, Tim, 2007, No Fear: growing up in a risk averse society.
- "Enfant, quel était votre endroit de jeu favori?", Kinderen in Europa, nr. 19, pp. 24-25.
- Gayet, Daniel, 2005, "Enfants et parents dans les aires de jeu", Les Sciences de l'éducation - Pour l'ère nouvelle, Vol. 38, nr. 2, pp. 11-24.
- Grunfeld, Jean-François, 1977, "Un mode d'emploi pour une exposition", in La ville et l'enfant, Parijs, Centre Georges Pompidou, pp. 4-9.
- Hamayon, Roberte, 2011, "Histoire de jouer ou du mouvement répété à l'engagement optimiste. Réflexions à partir d'exemples mongols et sibériens", Presentatie in het kader van het seminar Jeu & Symbolique, Brussel, Facultés Universitaires Saint-Louis.
- Hirschfeld, Lawrence A., 2003, "Pourquoi les anthropologues n'aiment-ils pas les enfants?", Terrain, 40, geraadpleegd op 15 april 2011, <http://terrain.revues.org/index1522.html>
- Huizinga, 1938, Homo Ludens: essai sur la fonction sociale du jeu, Parijs, Gallimard.
- Leiris, Michel, 1972, voorwoord van Soleils bas van Georges Limbour, Parijs, Gallimard.
- Martensson, Fredrika, Giorgetti, Philippe, 2005, "Les jeux de plein air en manque de grands espaces. De l'importance de l'aménagement d'espaces de jeux naturels pour les enfants: une approche suédoise", Nordiques, nr. 8, pp. 59-68.
- Montulet, Bertrand et Hubert, Michel, 2008, "Zich met kinderen verplaatsen in Brussel? Een sociologische studie over de tijdsbeleving en het gebruik van de transportmodi", Brussels Studies, nr. 15, www.brusselsstudies.be.
- Mullender, Jacques, 1977, "Un échange de regards", in La ville et l'enfant, Parijs, Centre Georges Pompidou, pp.1-3.
- Pellegrini, Ann, 1987, "Children on playgrounds: A review of What's out there", Children's Environments Quarterly, nr. 4, pp. 2-7.
- Platon, Leges, Platonis Opera, Oxford Classical Texts, Oxford, Oxford University Press.
- Prott, Roger, 2010, "La pédagogie: l'art de manier le risque, non de l'éviter", Kinderen in Europa, nr. 19, pp. 18-19.
- Rosaldo, Michelle, 1974, "Women, Culture and Society: A Theoretical Overview", in Woman, Culture and Society, Rosaldo, M. en L. Lamphere (eds)., Stanford, Stanford University Press, pp. 17-43.
- Winnicott, Donal, Walter, 1975, Jeu et réalité: l'espace potentiel, Parijs, Editions Gallimard.

- Wridt, Peter, 2004, "An historical analysis of young's people's use of public space, parks and playgrounds in New York City", Children, Youth and Environments, nr. 14 (1), pp. 88-106.

2. Verenigingen

- www.humancities.eu
- www.k-s.be/ruimtecel
Kind & Samenleving wil, via onderzoek en ontwikkeling, bewerkstelligen dat kinderen en jongeren vanuit hun actorschap en eigenheid volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Wij ondersteunen de participatie van kinderen én willen die meer zichtbaar en vanzelfsprekend maken voor volwassenen.
- www.jes.be
Yota!, het Brusselse participatieproject van JES stadslabo betreft de jongste inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij verandering in de openbare ruimte van hun stad.
- www.abc-web.be
ART BASICS for CHILDREN, een in Brussel gevestigde vzw, opgevat als laboratorium voor het opdoen van esthetische en sensibiliserende ervaringen op de grens van kunst en educatie.
- www.dehangman.be/de-hangman
- okup.wordpress.com
Collectif OKUP – artistieke tussenkomsten in de openbare ruimte
- www.steunpuntjeugd.be
Steuncentrum voor de jeugd
- www.citymined.org
Citymine(d): een internationaal netwerk van individuen en groepen die actief zijn op het vlak van stad en lokale acties. Het brengt micro-initiatieven samen, creëert stedelijke tussenkomsten en doet openbare ruimte ontstaan.

- www.constantvzw.org/site
Vereniging voor kunst en media
- www.childfriendlycities.org
- www.freechild.org/ladder.htm
Freechild verbindt jongeren en volwassenen met de nodige tools, opleidingen en technische ondersteuning om jongeren een nieuwe rol toe te kennen.
- www.steunpuntjeugd.be
Steunpunt Jeugd versterkt en verduidelijkt de positie van kinderen, jongeren en het netwerk van jongeren in de samenleving. Het bouwt aan een dynamisch en globaal jeugdbeleid en ondersteunt de omkadering van jongeren.
- www.mobiel21.be
Mobiel 21 is een beweging voor duurzame mobiliteit. Mobiel 21 kiest ervoor de leefomgeving op een meer milieuvriendelijke en veiligere manier bereikbaar en leefbaar te maken. Mobiel 21 inspireert en activeert mensen, groepen, organisaties en beleid om doordacht om te gaan met verplaatsingen en verplaatsingswijzen.
- www.goegespeeld.be
Goe Gespeeld! wil advies en informatie geven over speelruimten, het belang van beweging, spelen in georganiseerd en niet-georganiseerd verband: avontuur, spelen in 't groen, risico's, tolerantie.

3. Blogs

- www.landezine.com
- playgrounddesigns.blogspot.be

Foto credits

Wij danken de fotografen voor het ter beschikking stellen van hun foto's.

- kافت: Bénédicte Maindiaux
- p. 3: Jamie Woodley
- p. 32, 33, 34: Vincen Beeckman
- p. 35: Andrea Urbina Padin (boven), L'Escaut Architectures (beneden)
- p. 36: YOTA/JES vzw
- p. 38, 39: Santiago Cirugeda, Recetas Urbanas
- p. 39: Bénédicte Maindiaux (beneden rechts)
- p. 40: 2012Architecten
- p. 41: L'Escaut architectures (boven), Erect Architecture (onder)
- p. 42: Filip Dujardin (boven), Alexandra Dos Santos (beneden)
- p. 43: Luuk Kramer
- p. 44: Florian Groehn
- p. 45: Vincen Beeckman (links), Bénédicte Maindiaux (rechts)
- p. 46: L'Escaut Architectures (links), Cécile Duvivier (rechts)
- p. 50: Domitienne Cuvelier (links), L'Escaut Architectures (rechts)
- p. 51: Carve architecture, Amsterdam
- p. 52: Martha Schwartz Partners
- p. 53: Provincie Antwerpen (boven), Flickr (beneden)
- p. 56: L'Escaut architectures (boven), Flickr, ratsateit (beneden)
- p. 57: Adept architecture
- p. 60: Erect Architecture (boven), Marco Casagrande (beneden)
- p. 61: Bénédicte Maindiaux, Cécile Duvivier (boven rechts)
- p. 64: Urban BS (boven links), L'Escaut architectures (boven rechts), Kindlingplayandtraining.blogspot.be (beneden)
- p. 67: Cécile Duvivier (boven), Bjorbekk & Lindheim (beneden)
- p. 69: Toerisme provincie Antwerpen (boven), Michel Corajoud (tussen), Antwerpen.be (beneden)
- p. 73: Rehwaldt Landschaftsarchitekten (rechts), BASE Bien Aménager Son Environnement
- p. 74: Cyrus Pâques (boven), Cécile Duvivier (beneden)
- p. 75: Vincen Beeckman (links), DS landschapsarchitecten (boven rechts)
- p. 78: AnneMarie van Splunter (boven links), NL architects (tussen links), L'Escaut Architectures (beneden links), Atelier Van Lieshout (beneden rechts)
- p. 79: Agence TER
- p. 80: Carve Architecture, Amsterdam (rechts)
- p. 81: Bénédicte Maindiaux
- p. 82, 83: Vincen Beeckman
- p. 84: Cécile Duvivier
- p. 85: Cécile Duvivier (boven), Andrea Urbina (beneden)
- p. 99: Art Basic for Children
- p. 101: Maylis Eberlin
- p. 102: Cyrus Pâques
- p. 103: Cécile Duvivier (boven), Cyrus Pâques (midden), escaut.be (beneden)
- p. 104: Stad Gent (boven links), L'Escaut architectures (boven rechts), janjansendekinderen.blogspot.be (beneden)
- p. 105: Stad Gent (boven), L'Escaut architectures
- p. 106: Stad Gent
- p. 107: Van boven naar beneden: Elidesc, L'Escaut architectures, Living in Mechelen, Toerisme provincie Antwerpen
- p. 108: 2012Architecten
- p. 109: Carve architecture, Amsterdam
- p. 110, 111: BASE Bien Aménager Son Environnement
- p. 112: Rehwaldt Landschaftsarchitekten
- p. 113: DS landschapsarchitecten
- p. 114: Martha Schwartz Partners

Colofon

Wij danken iedereen die aan dit onderzoek heeft bijgedragen:

COÖRDINATIE

Leefmilieu Brussel:
Cécile Duvivier en Renaud Tondeur
L'escout: Justine Fery

AUTEURS

Kabinet van Minister Huytebroeck:
Catherine Fierens, Antoine Crahay
Leefmilieu Brussel:
Cécile Duvivier, Renaud Tondeur, Axel Demonty,
Daniel Couillien, Andrea Urbina, Béatrice Warnote
L'Escout: Justine Fery, Annelies Kums
Maïté Maskens, socioloog
BRAT: Anne Cornet

VORMGEVING

Speculoos (Pierre Huyghebaert,
Delphine Platteeuw, Fanny Ruhlmann)
Germain Canon (illustraties)

WORKSHOPS EN RONDETAFLGESPREKKEN

Recyclart: Laurence Jenard en Vincent Beeckman
(fotografie)

“Dit ongewone
vermogen...
om de ergste
woestenij om
te zetten in
een speelterrein.”

Leiris, 1972